

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах
рукопису

ШАФРАНЬОШ ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ

УДК 329.78-044.372(73):329.055.5

ДИСЕРТАЦІЯ

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНУ КОНТРАКУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У США В 50-70 РР. ХХ СТ.

23.00.02 – Політичні інститути та процеси

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.І. Шафраньош

Науковий керівник: Вегеш Микола Миколайович, доктор історичних наук,
професор

Львів – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ КОНТРКУЛЬТУРИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОНТРКУЛЬТУРИ.....	46
2.1. Теоретичні концепти, підходи до вивчення контркультури.....	46
2.2. Витоки політичної ідеології контркультури.....	71
Висновки до розділу 2.....	78
РОЗДІЛ 3. СТАНОВЛЕННЯ КОНТРКУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У США В 50-70 РР. ХХ СТ.....	81
3.1. Передумови становлення контркультури в 40-50 рр. ХХ ст.....	81
3.2. Зміна ціннісних суспільно-політичних орієнтацій в американському суспільстві в 50-х роках ХХ століття, рух бітників.....	90
3.3. Розквіт субкультур в 60-х роках ХХ ст.....	107
Висновки до розділу 3.....	126
РОЗДІЛ 4. МОЛОДІЖНІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ РУХИ І КОНТРКУЛЬТУРА	129
4.1. «Новий-лівий» рух як складовий елемент контркультурного процесу в США в 60-х роках ХХ ст.....	129
4.2. Діяльність організацій «СДС», «іппі», «везерменів», «Чорних пантер», інших «нових лівих» суспільно-політичних організацій в США.....	140
Висновки до розділу 4.....	167
РОЗДІЛ 5. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС ТА КОНТРКУЛЬТУРА НАПРИКІНЦІ ХХ-ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	171

5.1. Криза в середовищі контркультури на початку 70-х років ХХ століття.....	171
5.2. Вплив контркультурного руху на політичні процеси в США у кінці ХХ - початку ХХІ століття.....	179
5.3. Вплив та значення контркультури на становлення суспільно-політичних рухів та субкультур в кінці ХХ-початку ХХІ століття.....	187
Висновки до розділу 5.....	203
ВИСНОВКИ.....	205
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	216

АНОТАЦІЯ

Шафраньош О.І. – Характерні особливості феномену контркультури в контексті суспільно-політичних процесів у США в 50-70 рр. ХХ ст.

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 23.00.02 – «Політичні інститути та процеси». – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2019 – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2019.

У дисертації здійснено аналіз становлення і розкриття феномену контркультури в США у суспільно-політичній та культурній сферах в контексті суспільно-політичних процесів у 50-70-х роках ХХ століття.

Реалізовано комплексний підхід до вивчення теорії контркультури і субкультури. Вперше досліджується контркультура в США 50-70 рр. ХХ ст. як особливий політичний, соціальний, культурний феномен, з акцентуацією уваги саме на її політичній складовій. Важливим є аналіз ціннісних орієнтацій, які переважали в американському суспільстві, характер їх змін під впливом феномену контркультури, що особливо активно проявлялося в кінці 1960-х, початку 1970-х років. Зокрема, це стосується зміни відношення, толерування до расових, національних груп, ЛГБТ-руху, феміністичного руху, зростання екологічної свідомості, поява нових політичних партій та рухів, які користувалися у своїй діяльності ідейними концепціями, притаманними контркультурі. Простежено вплив контркультури на політичну систему в

США, зокрема на прикладі зміни політики Демократичної партії США, починаючи з кінця 60-х років XX століття до початку XXI століття.

Досліджено генезу, розвиток і занепад контркультури як цілісний процес, який здійснив вплив на становлення новітніх молодіжних рухів, політичних рухів, які активно розвиваються в цілому світі, зокрема і в Україні. У рамках цього підходу простежено витoki руху контркультури, починаючи зі зламу XIX-XX століть та появи перших міських субкультурних рухів у США, які створили соціокультурний фон та певною мірою справили вплив на формування субкультури хіпстерів-бітників у 40-х роках XX століття; напрямки впливу пов'язані із середовищем нових культурних, художніх та мистецьких течій та рухів, які отримали свій розвиток у першій половині XX століття, які безпосередньо стосуються літератури, музики, образотворчого мистецтва; філософсько-політичні погляди, концепції, які стосувалися проблематики появи та розвитку, небезпек масового суспільства, масової культури, розвитку індустріального суспільства, які склали інтелектуальний базис, ідейну основу контркультурного руху в 50-70-х роках XX століття. Відтак у процесі появи та розвитку контркультури в другій половині 40- 50-х років XX століття визначено етапи розвитку субкультури хіпстерів-бітників, вказані напрямки її розвитку, характерні елементи суспільно-політичних поглядів, визначена модель побудови субкультури, яка стала характерною для багатьох субкультур в другій половині XX століття; стосовно 60-х років XX століття виділено основні напрямки розвитку контркультури у політичному, соціальному та політичному аспектах, проаналізовано як цілісний процес напрямки побудови нових субкультур, соціальних та соціально політичних рухів, молодіжних груп, які здійснювали соціальний активізм у 60-70 роках XX століття; Також важливо відзначити дослідження впливу практики та теорії контркультури 50-70-х років XX століття, які отримали подальший розвиток в кінці XX – на початку XXI століття. Передусім це стосується політичних та суспільних рухів, які значною мірою спиралися на досвід

діяльності контркультури в 50-70-х роках, зокрема «зелених», антиглобалістів, екологічних, феміністичних, ЛГБТ та інших громадсько-політичних рухів.

Запропоновано типологізацію напрямків наукових підходів до визначення поняття контркультури за критерієм відношення до контркультури. Серед них визначені апологетичний, критичний та збалансований підходи. Безпосередньо до апологетичного підходу віднесені наукові роботи, характерним для яких є позитивне відношення до контркультури, соціальних, політичних аспектів її діяльності. До критичного підходу віднесені дослідники, які розглядають контркультуру як негативне соціальне явище і практику. Збалансований підхід поєднує в собі роботи багатьох дослідників, яких об'єднує намагання розглянути контркультуру як об'єктивне явище, враховуючи при цьому її слабкі та сильні сторони. При цьому спільним для авторів є визнання важливості існування явища, його вплив на соціокультурний та політичний процеси. Критицизм відноситься значною мірою до радикальних культурних практик, політичного екстремізму та надмірного захоплення психоделійними речовинами в середовищі представників контркультури.

Удосконалено визначення фундаментальних наукових понять у сфері вивчення контркультури. Зокрема, визначено саме поняття контркультури, в широкому сенсі, як на сукупність ідей, цінностей, світогляду, які протистоять офіційній, базовій культурі та, у вузькому значенні, як сукупності критичних культурних, соціально-політичних установок у 50-70 роках ХХ століття. Цей термін часто в західній науковій та публіцистичній літературі використовується як «контркультура 60-х».

Також удосконалено категорійно-понятійний апарат, визначення сутності понять, що використовується у сфері дослідження молодіжних рухів та контркультури, фактичні дані, пов'язані з генезою та розвитком ключових термінів та понять, спільні та відмінні риси між поняттями субкультура та

контркультура, межі їхнього поєднання та вагомі відмінні риси, специфіку взаємодії у рамках досліджуваної теми; особливості появи, комунікації субкультур 50-70-х років ХХ століття, які долучилися до розвитку контркультурного проекту.

Набули подальшого розвитку теоретико-практичні аспекти генези та розвитку «нового-лівого» руху як складового елементу контркультурного процесу в США в 60-х роках ХХ століття; дослідження діяльності організацій «нового лівого» руху, зокрема «Студенти за демократичне суспільство», «іппі», «Везерменів», «Чорних пантер», інших «нових лівих» суспільно-політичних організацій в США, а також процес кризи в середовищі контркультури на початку 70-х років ХХ століття, її причини та особливості поєднання контркультури і «базової культури» в США в 70-х роках ХХ століття.

Також подальшого розвитку набули дослідження характерних особливостей впливу контркультури на становлення нових субкультур, соціально-політичних рухів у кінці ХХ-початку ХХІ століття, на політичну, суспільну, культурну сфери у США та країнах Західної Європи; впливу ідейної бази, практики контркультурного руху в Україні у складі СРСР, та поширення субкультурного руху у 60-70-х роках ХХ століття.

Основні теоретичні положення дисертації апробовано на міжнародних та регіональних наукових конференціях, медійних заходах. Серед них: Х Міжнародна Кримська конференція «Космос і біосфера» (Коктебель, Крим, Україна, 23 - 28 вересня, 2013 р.); Круглий стіл «Зміна зовнішньополітичного курсу країн Центральної Європи під впливом української кризи», на кафедрі політології і державного управління УжНУ, (Ужгород, 3 березня 2016 року); Телеканал UA:Перший, програма Суспільний університет, Феномен контркультури (Київ, 16 травня 2016 року); Телеканал UA:Перший, програма Суспільний університет. Субкультура. Міські племена (Київ, 1 червня 2016

року); Міжнародна конференція «Виклики та загрози суспільству у 21 столітті», (Кошице, Словаччина, 12-13 травня 2016 року); Міжнародна науково-практична конференція «Регіональна політика та адміністративна реформа в Україні: уроки європейського досвіду впровадження і реалізації» (Ужгород, 14–15 грудня 2016 року); Науковий семінар «Роль неструктурованого політичного насильства у XXI столітті» на кафедрі політології і державного управління УжНУ, (Ужгород, 22 грудня 2016 року); Міжнародний науковий семінар «Відкат від демократії в країнах Центральної Європи: глобальні та регіональні аспекти» (Ужгород, 6 квітня 2017 року); Міжнародна конференція «Актуальні питання теорії та практики політики та міжнародних відносин», (Кошице, Словаччина, 11-12 травня 2017 року); Міжнародна науково-практична конференція «Україна – ЄС: двосторонні відносини у контексті загострення гібридної війни, конфлікту політик пам'яті та забезпечення прав національних меншин» (Ужгород, 3 травня 2018 року); Науково-практична конференція «Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики» (Ужгород, 15 листопада 2018 року).

Основні положення дисертаційного дослідження відображено у 15 публікаціях, зокрема, у 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, (у тому числі 3 наукові статті, опубліковані у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз), 4 статтях у інших вітчизняних виданнях, та 6 публікаціях у матеріалах конференцій.

Результати даного дослідження можуть бути використані в дослідженні та прогнозуванні розвитку сучасних молодіжних рухів та субкультур в Україні та країнах Центральної та Східної Європи, оскільки переважна більшість з них перебирають досвід своїх прямих ідейних попередників з США. Важливим шляхом практичного втілення результатів дисертаційного дослідження є формування матеріалів для спецкурсів з політичної соціології, теорії політичної культурології, теорії соціальних рухів у політології.

Ключові слова: політичний процес, політичний інститут, контркультура, субкультури, молодіжні рухи, нові ліві, хіпі, бітники, рух за громадянські права, держава, національні меншини, рух зелених, шістдесяті роки, США.

SUMMARY

Shafranyosh O.I. - Characteristic features of the phenomenon of counterculture in the context of socio-political processes in the United States in the 50-70 years of the twentieth century.

Qualifying scientific work published in manuscript form.

The dissertation for the degree of a candidate of political sciences (doctor of philosophy) in specialty 23.00.02 - "Political Institutions and Processes". - State Higher Educational Institution "Uzhhorod National University", Uzhhorod, 2019 - Lviv National Ivan Franko University, Lviv, 2019.

The dissertation analyzes the formation and disclosure of the phenomenon of counterculture in the United States in the socio-political and cultural spheres in the context of socio-political processes in the 50-70s of the 20th century.

Complex approach to the study of the theory of counterculture and subculture is realized. For the first time, the counterculture in 50-70 years of the twentieth century in the US is investigated as a particular political, social, cultural phenomenon, with an emphasis on its political component. analyzed the value orientations that prevailed in American society, the nature of their changes under the influence of the phenomenon of counterculture, which was particularly active in the late 1960s, early 1970s.

The genesis, development and decay of counterculture as an integral process that influenced the formation of the latest youth movements, political movements that are actively developing in the whole world, including Ukraine, has been researched. This approach traces the origins of the counterculture movement, beginning from the late nineteenth century. At that time started the emergence of the first urban subcultural movements in the United States, which created a socio-cultural background and to some extent influenced the formation of the subculture of hipsters-beatniks in the 40's of the twentieth century. Also was researched different directions of influence to counterculture, which are connected with the environment of new cultural, artistic and artistic trends and movements that have developed in the first half of the twentieth century, which are directly related to literature, music, fine arts; philosophical and political views, concepts related to the problems of appearance and development, the dangers of mass society, mass culture, the development of an industrial society. These philosophical and political views formed the intellectual basis, the ideological basis of the counter-cultural movement in the 50's and 70's of the 20th century. Thus, in the process of the emergence and development of counterculture in the second half of the 1940's and 1950's were identified the stages of the development of the subculture of hipsters-beatniks , the directions of its development, the characteristic elements of socio-political views, and the model of subculture formation, which became characteristic of many subcultures in the second half of the twentieth century. Also were identified the main directions of the development of counter-culture in the political, social and political aspects. Besides, was analyzed as a holistic process the construction of new subcultures, social and socio-political movements, youth groups that carried out social activism in 60-70 years of the 20th century. It is also important to note the study of the influence of the practice and the theory of counterculture of the 50's and 70's of the twentieth century, which were further developed at the end of the twentieth and early twenty-first centuries. First of all, it concerns to socio-political movements that rely heavily on the experience of counterculture in the 50's and 70's,

in particular the "green", anti-globalists, environmental, feminist, LGBT and other socio-political movements.

In the dissertation was proposed the typology of directions of scientific approaches to the definition of the concept of counterculture. Among them there are apologetic, critical and balanced approaches. Directly to the apologetic approach belong scientific works, which has the positive relation to counterculture, social and political aspects of its activities. The critical approach includes positions, that consider counterculture as a negative social phenomenon and practice. A balanced approach combines the work of many researchers, which combines efforts to understanding counterculture as an objective phenomenon, while taking into account its weaknesses and strengths. At the same time, the authors, which belong to this approach to recognize the importance of the existence of the phenomenon, its influence on socio-cultural and political processes. Criticism relates to radical cultural practices, political extremism and excessive seizure of psychedelic substances among representatives of counterculture.

The definition of fundamental scientific concepts in the field of studying counterculture has been improved. In particular, concept of counterculture, in the broad sense, is defined as a set of ideas, values, world outlooks that oppose the official, basic culture and, in the narrow sense, as a combination of critical cultural, socio-political attitudes in the 50-70 years of the 20th century. This term is often used in western scientific and journalistic literature as "the counterculture of the 1960s".

Also, was investigated the definition of the essence of the concepts used in the field of research of youth movements and counterculture, factual data related to the genesis and the development of key terms and concepts, the common and distinctive features between the concepts of subculture and counterculture, the boundaries of their combination; peculiarities of communication of subcultures of the 50's and 70's of the twentieth century, who joined to the development of a countercultural project.

Further development of the theoretical and practical aspects of the genesis and development of the "New Left" movement as a constituent element of the countercultural process in the US in the 1960s became also was explored. In Ph.D. thesis was continued the studying of the activities of the "New Left" movement organizations, in particular "Students for a Democratic Society", "Yippie", "the Weathermen", "Black Panther Party", other "New Left" socio-political organizations in the USA, as well as the process of crisis of counterculture on early 70's of the twentieth century, its causes and features of the synthesis of counterculture and "basic culture" in the US in the 70's of the twentieth century.

Also, was further developed the studying of characteristic features of the influence of counterculture on the formation of new subcultures, socio-political movements at the end of the XX-beginning of the XXI century, in political, social and cultural spheres in the USA and Western European countries; Besides, were further investigated the influence of the ideological base, the practice of the countercultural movement in Ukraine within the USSR, and the spread of the subcultural movement in the 60-70s of the 20th century.

The basic theoretical provisions of the Ph.D. thesis have been tested at international and regional scientific conferences, media events. Among them: the X International Crimean Conference "Space and Biosphere" (Koktebel, Crimea, Ukraine, September 23-28, 2013); Round table "Change in the foreign policy of Central European countries under the influence of the Ukrainian crisis", at the Department of Political Science and Public Administration of UzhNU, (Uzhhorod, March 3, 2016); TV Channel UA: First, Public University Program, Phenomenon of Counterculture (Kyiv, May 16, 2016); TV Channel UA: First, the Social University program. Subculture. Urban tribes (Kyiv, June 1, 2016); International Conference "Challenges and Threats to Society in the 21st Century" (Kosice, Slovakia, May 12-13, 2016); International Scientific and Practical Conference "Regional Policy and Administrative Reform in Ukraine: Lessons from the European Implementation and

Implementation Experience" (Uzhhorod, December 14-15, 2016); Scientific seminar "The Role of Unstructured Political Violence in the 21st Century" at the Department of Political Science and Public Administration of UzhNU, (Uzhhorod, December 22, 2016); International Scientific Workshop "Retreat from Democracy in Central Europe: Global and Regional Aspects" (Uzhhorod, April 6, 2017); International conference "Topical issues of theory and practice of politics and international relations" (Kosice, Slovakia, May 11-12, 2017); International scientific and practical conference "Ukraine-EU: Bilateral Relations in the Context of Exacerbation of the Hybrid War, Conflict of Memory Policies and Ensuring the Rights of National Minorities" (Uzhgorod, May 3, 2018); Scientific and Practical Conference "Electoral Processes in Ukraine: National Features and Regional Election Practices" (Uzhhorod, November 15, 2018).

The main provisions of the dissertation research are reflected in 15 publications, in particular, in 5 scientific articles published in professional editions of Ukraine (including 3 scientific articles published in Ukrainian editions, which are included in international Scientometrics bases), in 4 articles published in other ukrainian scientific editions, and 6 - in the materials of conferences.

The results of this study can be used in the research and forecasting of the development of modern youth movements and subcultures in Ukraine and in countries of Central and Eastern Europe, as the overwhelming majority of them take over the experience of their direct ideological predecessors from the United States. An important way of practical implementation of the results of the Ph.D. thesis is the formation of materials for special courses in political sociology, the theory of political culturology, the theory of social movements in political science.

Key words: political process, political institute, counterculture, subculture, youth movements, new left, hippies, beatniks, movement for civil rights, state, national minorities, green movement, sixties, USA.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Період 50-70-х років ХХ століття у США ознаменувався становленням та розвитком явища контркультури. Започаткована у вузькому середовищі хіпстерів-бітників контркультура розвинулася у значну кількість напрямків політичної, суспільної, культурної спрямованості, розпочавши свій шлях зі Сполучених Штатів Америки, стала глобальним явищем, поширюючись у країнах Західних демократій, проникаючи на Далекий Схід, існуючи навіть в тоталітарних та авторитарних країнах, в соціалістичних країнах. Виникаючи на зламі індустріального та постіндустріального суспільства, явище контркультури яскраво відобразило у своєму прогресі тенденції політичного, суспільного та культурного розвитку. В рамках контркультури 50-70-х років ХХ століття була яскраво виражена критика існуючого політичного, суспільного устрою та були здійснені спроби пошуку альтернативних шляхів розвитку політичної, економічної та культурної систем суспільства.

На відміну від багатьох подібних, критичних культурних та суспільно-політичних течій, які існували до появи контркультури, та спадкоємницею яких вона частково стала, контркультуру характеризує масовість, значна кількість учасників, залучених до її процесу, та чимала кількість напрямків її розвитку. Справжній «вибух» контркультурних напрямків відбувся у 60-х роках ХХ століття, коли до її культурної, соціальної та політичної складових долучилася значна кількість учасників, і активність контркультури стала вагомим фактором у суспільному та політичному житті Сполучених Штатів. Саме така багатогранність, об'ємність проблематики контркультури й зумовила вибір теми даного дослідження.

Важливим вивчення становлення контркультури у США нам видається й у тому сенсі, що починаючи з 50-х років ХХ століття, ідеї, погляди, спосіб комунікації та організації, форми контркультури, яка була в Сполучених

Штатах, значною мірою впливали на розвиток подібного руху у країнах Заходу. Особливо чітко це можна спостерігати як у побудові молодіжних субкультур (бітники, хіпі), так і в розвитку культурних та соціальних напрямків руху.

Підходи до визначення терміну контркультури можна умовно поділити на дві групи. До першої відносяться ті дефініції, які розглядають термін у вузькому значенні, як сукупність критичних культурних, соціально-політичних установок в середовищі американського (згодом і європейського) суспільства у 50-70 роках ХХ століття. Цей період, який ми, з певною мірою умовності, також можемо назвати «контркультурою 60-х», є основним у нашому дослідженні. Друга група підходів спирається на контркультуру в широкому сенсі, як на сукупність ідей, цінностей, світогляду, які протистоять офіційній, базовій культурі. В широкому розумінні, контркультура не має часової прив'язки до якогось одного історичного періоду.

Американська контркультура представлена, передусім, рухом хіпстерів-бітників (що проіснував з кінця 1940-х рр. до початку 1960-х рр.). Бітництво стало реакцією на конформізм «безмовного покоління» («silent generation») і на період 1950-х рр., в цілому, з його загрозою ядерної зброї, політикою маккартизму, расовою сегрегацією, політичною і комерційною цензурою, споживацькою філософією. Не маючи чітко вираженої програми, рух бітників проявив себе у створенні образу індивідуаліста, бунтаря, нігіліста, що біжить від суспільства і подорожує у пошуках «вільної Америки».

Наступний виток контркультури відбувся в 60-х роках ХХ століття. Цей період по праву дослідники називають «контркультурним вибухом», оскільки ідеї, теоретичні концепти та емпіричні практики, які були в 50-х роках ХХ століття досягненням по-суті невеликої когорти «втаємничих», стали відомими і близькими значній кількості американців. Рух контркультури об'єднував на той час сотні тисяч осіб, які в той чи інший спосіб сприяли реалізації контркультурного політичного і соціального проекту.

Найхарактернішими молодіжними рухами, які були представлені в рамках контркультурного спротиву, була низка субкультур, найзначнішою з яких був рух хіпі. Важливою складовою контркультури в 60-х роках став рух «нових лівих». Хіпі, сприйнявши чималу частину з поглядів бітників, здійснювали на практиці відхід від існуючого «масового суспільства», створюючи нові, альтернативні форми громадянського суспільства, нові форми суспільної організації. «Нові ліві» пропагували не відхід від суспільства, а мали на меті зсередини модифікувати його, змінити його згідно зі своїми уявленнями.

Розуміння того, що «раціональна» технологічна цивілізація надала можливість розгорнутися безпрецедентній системі тотального контролю над масами, індивідом, його особистим та публічним життям, існуванням, уможливила найжахливіші збройні конфлікти в історії людства та створила реальну можливість його фізичного знищення, зумовило пошук представниками контркультури альтернативних шляхів розвитку. Для контркультури стала характерною критика розвинутого індустріального суспільства, яке за формою своєї організації прагне до тоталітарності та контролю над всіма індивідами, які є його складниками. У цьому сенсі критика контркультури стосувалася як фашистських чи нацистського режимів, так і існуючих в 50-70-х роках ХХ століття варіантів індустріального суспільства у капіталістичних та соціалістичних країнах. На думку представників контркультури, зокрема «нових лівих», між цими системами не було принципової різниці, адже вони є тільки варіантами спільної індустріальної системи.

Розгляд тогочасного індустріального суспільства крізь призму досягнень і наслідків науково-технічної революції показав, що технічний прогрес не тільки не зменшив рівень відчуження людини, але в певних сферах підсилив його, хоча форма прояву його стала більш завуальованою. За умов загального підйому економіки 60-х років кризові явища торкнулися, перш за все, духовної сфери та культури. У цьому і полягає особливість ідеології руху,

"нових лівих", поява яких була зумовлена не стільки економічними, скільки соціально-психологічними причинами.

Відтак, у пошуку альтернативи представники контркультури звернулися до інших культурних зразків, був характерним пошук «Образу іншого», на протипагу раціональності напоказ виставлялася ірраціональність, на протипагу організації та плануванню – спонтанність та творчість. Пошук джерел альтернативи зумовив інтерес до «Сходу», зацікавленість екзистенціалізмом, сприйняття Дзен-буддизму, заглиблення в психологію особистості. У рамках філософсько-політичних концепцій неабиякий резонанс та сприйняття отримали критичні концепції представників Франкфуртської школи, передусім Герберта Маркузе. Різноманіття течій та напрямків контркультури є значним, рух чітко не структурувався, а ті організаційні форми, які в ньому виникали, мали часто плінний характер і швидко видозмінювалися. Найзначніший спалах контркультури відбувся в середині – другій половині 60-х років ХХ століття. У 70-х роках рух йде на спад, значна кількість складових елементів контркультури комерціалізується. Контркультура переходить в інші форми свого розвитку.

Дана робота є мультидисциплінарним дослідженням, поєднуючи в собі наукові здобутки в області політичних наук, політичної філософії, психології та соціології.

Актуальність дослідження полягає в тому, що явище контркультури має значний вплив на чималу кількість сучасних політичних, суспільних рухів, стало основою для значної кількості політичних сил. Позиція контркультури, зокрема в екологічній сфері, захисті прав меншин, протидії насильству та сприяння толерантності, стала важливим елементом державної політики у країнах Заходу. Чимало спільнот, які використовують досвід та практику контркультури, виникли на зламі ХХ-ХХІ століть у зв'язку з поширенням ІТ-технологій та активно розвиваються в наш час із розвитком інтернет-мережі. Зокрема, йде мова про кіберкультуру, мережеві субкультури. У цьому

контексті досвід контркультури 50-70-х років ХХ століття дозволяє краще зрозуміти сучасні виклики глобального та інформаційного світу.

Також актуальність дослідження обумовлена зростаючим інтересом науки, суспільства, в цілому, до явища контркультури як до політичного, соціального, та культурологічного феномену. Зі здобуттям незалежності в Україні спостерігається постійне зростання інтересу до американської контркультури, щороку з'являються нові видання, переклади письменників «розбитого покоління», авторів, які були визначальними для покоління американської контркультури. Принцип самоорганізації, горизонтальних соціальних взаємодій, який був притаманний для Революції Гідності, подальшого волонтерського руху в час російської агресії проти України, має чимало спільних рис із принципами самоорганізації та взаємовідносин, які були характерними для контркультурного руху, зокрема в 60-х роках ХХ століття.

Значний інтерес до контркультури та субкультурних рухів, з нею пов'язаних, спричинений появою та розвитком в Україні за останні три десятиліття великої кількості різноманітних молодіжних субкультур, які, значною мірою, є наслідуваннями по відношенню до західних, передусім, американських рухів.

Активним в Україні є розвинутий фестивальний рух, який продовжує традицію субкультурних хепенінгів 60-х років ХХ століття. Передусім це щорічні фестивалі «Захід», «Atlas Weekend», «Woodstock Ukraine», «Республіка» та багато інших. Висока відвідуваність інтернет-сайтів, присвячених американській контркультурі, значна кількість професійних і любительських перекладів творів Дж. Керуака, В. Берроуза, К. Кізі, Х.Томпсона та інших свідчать про затребуваність спадщини «розбитого покоління» і «дітей квітів» в Україні. Багато в чому це викликано і тим, що бурхливий розвиток масової культури, який США переживали в середині ХХ століття, прийшов в Україну в кінці століття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження пов'язаний з комплексною науковою темою «Політичні, державно-управлінські й регіональні процеси в країнах Центральної та Східної Європи» (номер державної реєстрації 0115U011922), яку виконувала кафедра політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» у 2015–2018 рр.

Мета дисертації полягає в аналізі історії становлення і розкритті явища контркультури у контексті суспільно-політичних процесів у США в 50-70-х роках ХХ ст. Мета зумовила постановку наступних дослідницьких завдань:

- З'ясувати стан наукового опрацювання у рамках сучасної політичної науки проблематики контркультури, окреслити джерельну базу дослідження;
- Дослідити теоретичні концепти, підходи до вивчення контркультури, проаналізувати специфіку співвідношення контркультури і субкультури;
- З'ясувати причини та передумови контркультури у США, охарактеризувати, дослідити зміну ціннісних орієнтацій в американському суспільстві у 50-х роках у контексті контркультурного руху бітників та проаналізувати особливості субкультур 1960-х років;
- Охарактеризувати «новий лівий» рух як складову частину контркультурного процесу та здійснити аналіз діяльності організацій «нових лівих» у США в 60-70-х роках ХХ століття;
- розкрити причини кризових явищ, які спіткали контркультурний рух у 70-х роках ХХ століття;
- Визначити вплив контркультури на суспільно-політичні процеси у США в кінці ХХ – початку ХХІ століття, визначити її значення для становлення суспільно-політичних рухів та субкультур у кінці ХХ – початку ХХІ століття.

Об'єктом дисертації є контркультура в США у 50-70 роках ХХ століття, сфера її суспільної-політичної активності, що відображалася у політичному, громадському та культурному житті США.

Предметом дослідження – є особливості становлення та подальшого розвитку феномену контркультурного процесу, його вплив на політичні процеси в США у 50-70 роках ХХ століття.

Методологія та методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є принципи системного аналізу та конфліктологічного підходу, історичний і порівняльний підходи. Використання методологічного підходу системного аналізу дозволяє розглянути контркультуру як цілісне явище, в якому відбувається поєднання та взаємовпливи різних елементів. Також даний підхід дозволяє проаналізувати вплив контркультури на політичну систему суспільства, політичні інститути, а також формування державної політики у США в період 50-70 роках ХХ століття.

Крім цього, завдяки використанню методології системного аналізу простежується вплив контркультурного руху на політичні процеси в США у кінці ХХ – початку ХХІ століття. Важливою в цьому контексті є розуміння (за Д.Істоном) політичної системи як такої, що є відкритою, та постійно перебуває під впливом зовнішнього середовища, пристосовується до його умов, в той же час намагаючись їх підкорити, оптимізувати під себе. Зокрема, з цієї точки зору проаналізований період кризи контркультури на початку 70-х років ХХ століття та інтеграцію її багатьох елементів до базової культури суспільства, зміни ціннісних орієнтацій політичних інституцій, зокрема політичних партій та політичних організацій у США наприкінці ХХ- початку ХХІ століття.

В рамках конфліктологічного підходу (Р.Дарендорф, Ч. Мілс, Л. Козер) розглянуто модель, в якій контркультура є опозиційною до існуючої політичної системи суспільства, політичних інститутів, політичної культури суспільства, та прагне їх трансформації відповідно до своїх ціннісних

орієнтацій. Даний підхід дозволяє розглянути напрямки конфліктних взаємодій та стадії їх розвитку.

Також під час аналізу процесів розвитку напрямків контркультури застосовано історичний і порівняльний підходи. Це дало змогу простежити зміни у взаєминах між політичними інститутами і контркультурними спільнотами в досліджуваній період.

У дисертації використовуються методи і термінологічний апарат політології, соціології, культурології та інших гуманітарних наук: філософії, психології, літературознавства.

У дослідженні були застосовані наступні **методи**:

1. Структурно-функціональний метод дозволив виділити контркультуру як умовно-цілісне явище з культури США 1950-70-х рр., а також виділити з символічної структури цього феномену його суттєві ознаки.

2. Типологічний метод застосовується при виділенні ціннісних опозицій в протиставленні офіційної культури і контркультури США. Крім того, типологічний метод дозволив скласти типологію функцій культури ірраціональності, спонтанності в русі бітників та хіпі.

3. Біографічний метод є присутнім у роботі фрагментарно при культурологічному аналізі творів представників американської контркультури.

4. Метод контент-аналізу був використаний, зокрема, у дослідженні текстових масивів, політичних програм, положень, маніфестів «нових лівих», «везерменів».

5. Активно використовуються базові філософські методи наукового дослідження, такі як: синтез і аналіз, абстрагування і конкретизація.

Наукова новизна дослідження поєднана з авторським підходом розв'язання проблеми, який сформульовано у теоретичних положеннях і висновках до дисертації.

Вперше:

– реалізовано комплексний підхід до вивчення теорії контркультури і субкультури. Уперше досліджується контркультура в США 50-70 рр. ХХ ст. як особливий політичний, соціальний, культурний феномен, з акцентуацією уваги саме на її політичній складовій. Важливим є аналіз ціннісних орієнтацій, які переважали в американському суспільстві, характер їх змін під впливом феномену контркультури, що особливо активно проявлялося в кінці 1960-х, початку 1970-х років. Зокрема, це стосується зміни відношення, толерування до расових, національних груп, ЛГБТ-руху, феміністичного руху, зростання екологічної свідомості, поява нових політичних партій та рухів, які користувалися у своїй діяльності ідейними концепціями, притаманними контркультурі. Простежено вплив контркультури на політичну систему в США, зокрема на прикладі зміни політики Демократичної партії США, починаючи з кінця 60-х років ХХ століття до початку ХХІ століття. Зокрема, вплив контркультури досліджено в контексті зміни електоральної бази партії, прийняття значної кількості ідей, що були характерними для контркультури, участі вихідців з контркультурного руху у формуванні державної політики та в діяльності партії в другій половині ХХ-початку ХХІ століття.

– досліджено генезу, розвиток і занепад контркультури як цілісний процес, який здійснив вплив на становлення новітніх молодіжних рухів, політичних рухів, що активно розвиваються в цілому світі, зокрема і в Україні. У рамках цього підходу простежено витoki руху контркультури, починаючи зі зламу ХІХ – ХХ століть та виникнення перших міських субкультурних рухів у США, які створили соціокультурний фон та певною мірою справили вплив на формування субкультури хіпстерів-бітників у 40-х роках ХХ століття; напрямки впливу пов'язані із середовищем нових культурних, художніх та мистецьких течій та рухів, які отримали свій розвиток у першій половині ХХ століття, які безпосередньо стосуються літератури, музики, образотворчого мистецтва; філософсько-політичні погляди, концепції, які стосувалися

проблематики появи та розвитку небезпек масового суспільства, масової культури, розвитку індустріального суспільства, які склали інтелектуальний базис, ідейну основу контркультурного руху в 50-70-х роках ХХ століття.

– визначено етапи розвитку субкультури хіпстерів-бітників, вказані напрямки її розвитку, характерні елементи суспільно-політичних поглядів, визначена модель побудови субкультури, яка стала характерною для багатьох субкультур у другій половині ХХ століття. Зокрема, визначена та проаналізована генеза субкультури хіпстерів у афроамериканському середовищі (40-поч. 50-х рр. ХХ століття), розвиток субкультури в першій половині 50-х років ХХ століття, період максимального поширення, популярності субкультури (сер. 50-х-рр. ХХ століття) та спад руху (кінець 50-х початок 60-х років ХХ століття). Стосовно 60-х років ХХ століття виділено основні напрямки розвитку контркультури у політичному, соціальному аспектах, проаналізовано як цілісний процес напрямки побудови нових субкультур, соціальних та соціально політичних рухів, молодіжних груп, які здійснювали соціальний активізм у 60-70 роках ХХ століття. Серед них рухи хіпі, іпі, «нових лівих» та організацій, які виникли на основі цих рухів. Також важливо відзначити дослідження впливу практики та теорії контркультури 50-70-х років ХХ століття, які отримали подальший розвиток у кінці ХХ – на початку ХХІ століття. Передусім це стосується політичних партій та суспільно-політичних рухів, які значною мірою спиралися на досвід діяльності контркультури в 50-70-х роках, зокрема «зелених», антиглобалістів, екологічних, феміністичних, ЛГБТ та інших громадсько-політичних рухів та політичних партій;

– запропоновано типологізацію напрямків наукових підходів до визначення поняття контркультури за критерієм відношення до контркультури. Серед них визначено апологетичний, критичний та збалансований підходи. Безпосередньо до апологетичного підходу віднесені наукові роботи, характерним для яких є позитивне ставлення до

контркультури, соціальних, політичних аспектів її діяльності. До критичного підходу зараховані дослідники, які розглядають контркультуру як негативне соціальне явище і практику. Збалансований підхід поєднує в собі роботи багатьох дослідників, які намагаються розглянути контркультуру як об'єктивне явище, враховуючи при цьому її слабкі та сильні сторони. Причому спільним для авторів є визнання важливості існування явища, його впливу на соціокультурний та політичний процеси. Критицизм відноситься значною мірою до радикальних культурних практик, політичного екстремізму та надмірного захоплення психоделійними речовинами в середовищі представників контркультури.

Удосконалено:

– визначення фундаментальних наукових понять у сфері вивчення контркультури. Зокрема, визначено саме поняття контркультури, у широкому сенсі, як сукупності ідей, цінностей, світогляду, які протистоять офіційній, базовій культурі, та, у вузькому значенні, як сукупності критичних культурних, соціально-політичних установок у 50-70 роках ХХ століття. Цей термін часто в західній науковій та публіцистичній літературі використовується як «контркультура 60-х»;

– категорійно-понятійний апарат, визначення сутності понять, що використовується у сфері дослідження молодіжних рухів та контркультури, фактичні дані, пов'язані з генезою та розвитком ключових термінів та понять, спільні та відмінні риси між поняттями субкультура та контркультура, межі їхнього поєднання та вагомі відмінні риси, специфіку взаємодії у рамках досліджуваної теми; Визначено, що для субкультури є характерним спільність ідеології, ментальності, символіки, культурного коду. Також характерні спільні поведінкові особливості – звичаї, моделі та стереотипи поведінки. Контркультура, на відміну від субкультури, не завжди обмежена цінностями певної соціальної групи. Тому різницю між субкультурами і контркультурою варто розглядати у ціннісному аспекті. Адже сукупність цінностей,

притаманних контркультурі, підтримувалася представниками абсолютно різних соціальних груп і субкультур.

Набули подальшого розвитку:

– теоретико-практичні аспекти генези та розвитку «нового-лівого» руху як складового елементу контркультурного процесу в США в 60-х роках ХХ століття; дослідження діяльності організацій «нового лівого» руху, зокрема «Студенти за демократичне суспільство», «іппі», «Везерменів», «Чорних пантер», інших «нових лівих» суспільно-політичних організацій в США, а також процес кризи в середовищі контркультури на початку 70-х років ХХ століття, її причини та особливості поєднання контркультури і «базової культури» в США в 70-х роках ХХ століття;

– дослідження характерних особливостей впливу контркультури на становлення нових субкультур, соціально-політичних рухів у кінці ХХ – початку ХХІ століття, на політичну, суспільну, культурну сфери у США та країнах Західної Європи; впливу ідейної бази, практики контркультурного руху в Україні у складі СРСР, та поширення субкультурного руху у 60-70-х роках ХХ століття.

Апробація матеріалів дисертації. Матеріали наукового дослідження були презентовані на наступних наукових, медійних заходах: Х Міжнародна Кримська конференція «Космос і біосфера» (Коктебель, Крим, Україна, 23 - 28 вересня, 2013 р.); Круглий стіл «Зміна зовнішньополітичного курсу країн Центральної Європи під впливом української кризи», на кафедрі політології і державного управління УжНУ, (Ужгород, 3 березня 2016 року); Телеканал UA:Перший, програма Суспільний університет, Феномен контркультури (Київ, 16 травня 2016 року); Телеканал UA:Перший, програма Суспільний університет. Субкультура. Міські племена (Київ, 1 червня 2016 року); Міжнародна конференція «Виклики та загрози суспільству у 21 столітті», (Кошице, Словаччина, 12-13 травня 2016 року); Міжнародна науково-практична конференція «Регіональна політика та адміністративна реформа в

Україні: уроки європейського досвіду впровадження і реалізації» (Ужгород, 14–15 грудня 2016 року); Науковий семінар «Роль неструктурованого політичного насильства у ХХІ столітті» на кафедрі політології і державного управління УжНУ, (Ужгород, 22 грудня 2016 року); Міжнародний науковий семінар «Відкат від демократії в країнах Центральної Європи: глобальні та регіональні аспекти» (Ужгород, 6 квітня 2017 року); Міжнародна конференція «Актуальні питання теорії та практики політики та міжнародних відносин», (Кошице, Словаччина, 11-12 травня 2017 року); Міжнародна науково-практична конференція «Україна – ЄС: двосторонні відносини у контексті загострення гібридної війни, конфлікту політик пам'яті та забезпечення прав національних меншин» (Ужгород, 3 травня 2018 року); Науково-практична конференція «Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики» (Ужгород, 15 листопада 2018 року). Результати дослідження також обговорено на теоретичних семінарах і засіданнях кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з титульного аркуша, анотації, змісту, основної частини, в яку входять вступ, п'ять розділів дисертації, висновки та список використаних джерел. Обсяг дисертації – 221 сторінка (8,12 авторських аркушів).

Результати даного дослідження можуть бути використані в дослідженні та прогнозуванні розвитку сучасних молодіжних рухів та субкультур в Україні та країнах Центральної та Східної Європи, оскільки переважна більшість з них перебирають досвід своїх прямих ідейних попередників з США. Важливим шляхом практичного втілення результатів дисертаційного дослідження є формування матеріалів для спецкурсів з політичної соціології, теорії політичної культурології, теорії соціальних рухів у політології.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ КОНТРАКУЛЬТУРИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження, пов'язані з явищем контркультури та її впливом на суспільно-політичний процес, розпочалися у другій половині ХХ століття. Щодо часу їхньої появи, то можна виділити декілька хвиль зацікавленості контркультурою. Перші наукові роботи стосуються 1960 року (наприклад, «Контракультури і субкультури» Джона Мілтона Їнгера [155]). Значна кількість робіт притаманна другій половині 60-х та початку 70-х років. У зв'язку з популяризацією явища та активністю молодіжного руху не тільки у США, але й у більшості країн Заходу, побачили світ багато досліджень з проблематики контркультури – від апологетичних, до жорстко критичних.

Середина та друга половина 70-х років ХХ століття відзначилися спадом інтересу до контркультури 60-х років. Явище вважалося таким, що уже вичерпало себе. Розгляд контркультури проводився у контексті панківського руху, вже як його антитеза (щодо руху «нових лівих», хіпі). Але при цьому зауважувалося, що деякі представники контркультури 50-70 років ХХ століття спричинили вагомий ідейний вплив (особливо це стосувалося творів бітників, передусім В.Берроуза). Розвиваються також певні напрямки рок-музики з відповідними текстовими та музичними меседжами (протопанк Stooges, Iggy Pop, MC5, альтернативаний рок – Лу Рід і Velvet Underground).

У першій половині 80-х років з'являється фундаментальна робота Джона Мілтона Їнгера «Контркультури: перспективи та небезпеки всесвітніх бунтівників» [156], у якій зроблено своєрідний науковий підсумок попередніх публікацій автора на тематику контркультури.

Ситуація починає змінюватися у 1990-х та 2000-х роках. До теми контркультури знову починають звертатися науковці. Значною мірою це пов'язане з новими молодіжними субкультурними рухами, рейв-культурою, які активно освоювали спадщину «бунтівних 60-х». Також актуалізації досліджень сприяла поява антиглобалістського руху, альтернативних суспільних рухів та політичних партій.

Що стосується власне самого терміну «контркультура», то у науковій літературі він вперше згадується у роботі американського соціолога Толкота Парсонса «Соціальна система» ще у 1951 році, в контексті дискусії щодо ідеології субкультурних рухів та девіантних груп. У цій праці термін звучить як «counter-culture» [123, с.522].

У дещо зміненому написанні, із розширеним описом, термін використовує американський соціолог Джон Мілтон Їнгер у 1960 році. Його термін «контракультура», англійською «contraculture», вперше зустрічається у 1960 році у статті «Контракультури і субкультури» [155].

Протягом 50-х і більшої частини 60-х років ХХ століття термін залишився поза масовою увагою наукової спільноти, можливо через те, що дещо випередив свій час. Адже у 1960 році ніхто не міг передбачити спалаху молодіжного контркультурного руху, який захопить собою США та країни Західної Європи. А саме в пік розвитку цього руху, в 1969 році виходить у світ робота Чарльза Роззака «Створення контркультури», яка популяризує та йменує весь рух «контркультурою» - «counterculture».

Починаючи з 1960 року, від статті «Контракультури і субкультури» Джона Мільтона Їнгера, де вперше описується термін, і до сьогодні, виділилися чіткі наукові підходи до вивчення цього феномену. Вже з 70-х років ХХ століття спектр досліджень, які торкаються проблематики контркультури, можна поділити на три підходи. Серед них: апологетичний, критичний та збалансований підходи.

До **апологетичного підходу** відносяться роботи дослідників, для яких характерне однозначно позитивне відношення до контркультури, до соціальних та політичних аспектів її діяльності. Часто містяться й певні критичні зауваження, але вони не змінюють загальної картини прихильності автора до явища.

До **критичного підходу** відносимо дослідників, які розглядають контркультуру як негативне соціальне явище і практику. До найбільш радикальних представників належать Д. Белл та радянські дослідники, зокрема Ю.Давидов. Більш помірковане, але все ж критичне ставлення до феномену контркультури притаманне для Дж.Хіза, Е.Поттера, М.Новинської, О.Байчорова та деяких інших науковців.

Збалансований підхід поєднує в собі роботи багатьох дослідників, які намагаються розглянути контркультуру як об'єктивне явище, враховуючи при цьому її слабкі та сильні сторони. При цьому спільним для авторів є визнання важливості існування явища, його впливу на соціокультурний та політичний процеси. Критицизм відноситься значною мірою до радикальних культурних практик, політичного екстремізму та надмірного захоплення психоделійними речовинами в середовищі представників контркультури. Підходи дослідників цього напрямку різняться, від «піонера» досліджень явища і автора самого терміну – Дж. М. Їнгера, і до авторів, які намагалися вести дослідження у середовищі контркультурного руху: Кеннета Кеністона, Алекса Керві.

Роботи Джона Мільтона Їнгера (1916-2011), американського соціолога, політолога, президента Американської соціологічної асоціації (1977-1978), є надзвичайно важливими для розуміння підходів до поняття контркультури в західній науці. Їнгер є автором численних статей, праць, у яких ґрунтовно досліджені питання генезису контркультур, їх співвідношення з базовою культурою, питання дискримінації, конфліктів культур а також впливу контркультури на процес соціальних змін.

Цікавим, на наш погляд, є дослідження нашого сучасника, професора Стендфордського університету Фреда Тернера – «Від Контркультури до Кіберкультури». Автор відзначає, що причиною різкого зростання та поширення як «нового лівого» руху, так і контркультури в 60-х роках ХХ століття стала відповідь на владу «технологічної бюрократії», на загрозу ядерного конфлікту, який би поставив під сумнів саме існування цивілізації, на війну у В'єтнамі та політику дискримінації у Штатах [150].

Підхід іншого американського науковця, класика політичної та соціологічної науки, Деніела Белла (1919-2011), характеризується критичним ставленням до явища контркультури. Цікаво, що сам науковець коротко свою наукову позицію описав як: «соціаліста в економіці, ліберала в політиці і консерватора в культурі» [152, с.167]. З характерної для нео-консерваторів точки зору, він чітко дотримується двох принципів – антикомунізму та антипопулізму, відтак піддає загалом негативній оцінці постмодернізм, його культурні прояви, присутній в ньому гедонізм. Основними роботами, де йдеться про контркультуру, її генезис, співвідношення й очікувані, на думку автора, небезпеки, є стаття «Культурні протиріччя капіталізму» 1972 року [63, с. 30] та однойменна монографія, що «виросла» з цієї статті (1976 рік) [64].

Свій аналіз контркультурного руху провів американський психолог, соціолог Кеннет Кеністон. Його роботи «Ненаправлені: відчужена молодь в американському суспільстві», «Молоді радикали: нотатки про цілеспрямовану молодь», «Молодь і відмова: становлення нової опозиції» вирізняються з-поміж інших тим, що автор провів польове дослідження, безпосередньо фіксуючи контркультурний рух, спілкуючись зі значною кількістю представників контркультури. На основі отриманих даних К.Кеністон здійснив узагальнення щодо типів поведінки, впливів, мотивації людей, що перебували в русі. При тому дослідник не був «включеним» до руху, не складав його частину, перебуваючи у статусі зацікавленого спостерігача. Автор визначив декілька особливостей, які є загальними для представників

контркультури (розглядалися представники субкультури хіпі) та описує ціннісні орієнтири руху, аналізуючи їх з точки зору протистояння батьків і дітей.

Робота «Ненаправлені: відчужена молодь в американському суспільстві» (1965 р.) стосується проблематики зростання молодого покоління американців із забезпечених сімей, які не сприймають культуру своїх батьків. Для К.Кеністона є характерним психологічний підхід. Досліджуючи генезис «відчуженої молоді», яка стала соціальною базою контркультурного руху, він опирається на образ сімейних відносин в американській сім'ї, традиції та ідеали, які були в ній прийняті у 60-х роках ХХ століття [108].

Наступна робота, «Молоді радикали: нотатки про цілеспрямовану молодь» (1968 р.), стосувалася дослідження позицій лідерів протестного антивоєнного руху, «голосів» свого покоління. Автор дослідив погляди 17 лідерів антивоєнного руху, студентської молоді. Рік видання дослідження – 1968 – час піку антивоєнного руху, руху нових лівих, початок найбільш радикальних тенденцій в контркультурному русі, які проявилися у вигляді заворушень в Нью-Йорку, Детройті, Лос-Анджелесі. Цей процес перегукувався із «студентською революцією» в Парижі [107].

Узагальненням попередніх досліджень є збірка есеїв «Youth and Dissent: The Rise of a New Opposition», опублікована у 1972 році. Кеністон відзначає, що в суспільстві одночасно відбуваються два революційні перетворення. Перше з них спрямоване на покращення власного існування в існуючій системі цінностей (революція меншин і бідних). Інше -- спрямоване на нові цінності, проти існуючої системи ціннісних орієнтацій та шляху життя (контркультурний рух). Обидві революційні тенденції зіштовхуються в реальному житті. Відтак, потрібне нове бачення на загальний процес, у якому обидва революційні напрямки поєднуються [109].

Негативістський підхід до розуміння контркультури є характерним для американського науковця Фреда Девіса. За його розумінням, – контркультура виникла шляхом інверсії норм та цінностей домінуючої культури. Таким чином, виникає нова, анти-цінність, мовою фототехніки – «негатив», прямо протилежний цінності в пануючій культурі. Наприклад, якщо добропорядність у буржуазній культурі є важливою цінністю, то в контркультурі вона є анти-цінністю, свідченням міщанства, обмеженості. Сферу інтимних взаємин, в яку, згідно з традиційною мораллю, вторгтися заборонено, контркультура, на думку дослідника, навпаки, робить відкритою для групового «Ми».

Так, Девіс визначає, що для хіпі контркультура є переважно інверсією ключових американських цінностей та практик середнього класу. До прикладу: «безпосередність проти заклопотаності в минулому та викликів майбутнього, натуральне проти штучного..., пряме проти опосередкованого, спонтанність проти структурованості, примітивізм проти досвідченості, містичність проти науковості, егалітарність проти ієрархічності, поліморфність та андрогінність проти окремоті, дифузність проти категоричності, спільне проти приватного [156, с. 20].

Як необхідне та важливе соціально-політичне та культурне явище, контркультуру оцінює американський соціолог, письменник Філіп Слейтер, автор відомої праці в західній політичній науці, «Погоня за самотністю», відомої не тільки в середовищі західних науковців, але й серед широкого загалу читачів.

Слейтер бачить контркультуру як прямий, безпосередній незабруднений тілесний і сенсорний досвід, яка має справжнє почуття, зв'язок з американським минулим – «Давній Захід» - «The old West», індіанську культуру, просте життя. Традиційна, або стара американська культура, яка виробилася пізніше, навпаки, є безрідною, направлена на технологічність та майбутнє [84, с. 42].

Юджин Гудгарт у праці «Культура та радикальна свідомість» визначає широкий, узагальнюючий, в історичному аспекті, підхід до контркультури. Він розглядає її не лише як період 50-70 років ХХ століття, але і в ширшому розумінні цього поняття, включаючи до аналізу й погляди мислителів ХІХ століття, не подібних ідейно, світоглядно та ідеологічно, але спільних у своїй негативістській позиції до сучасного їм капіталістичного суспільства, - погляди Маркса й Ніцше, консерватора Е.Берка.

Автор, як він сам визначає, намагається провести аргументовану, збалансовану критику контркультури, признаючи й позитивні риси. Таким чином, він вбачає свою «критику як Немезиду, яка спрямована в бік зарозумілості розуму й уяви, а не проти власне розуму чи фантазії» [84, с.149].

Позиція Гудгарта спрямована на критику чистого розуму і відірваної уяви при побудові соціально-культурних, політичних концепцій та втілення їх у реальній політичній практиці. Його критика спрямована на особливо «ревних борців за контркультуру», які «засуджують розум та традицію від імені інстинкту та уяви». Показуючи на прикладі радикальних поглядів К.Маркса чи, навпаки, консервативних Е.Берка, автор зазначає, що утопічна ідея, будучи включеною у конкретний історичний процес, стає репресивною, перетворюється на тиранію. Також автор зазначає, що контркультура вибрала дуже мінімальний аспект культури, відтак не має можливості і не може бути її заміником [84, с. 111].

Критикуючи контркультуру, Гудгарт визначає її слабкі риси. Він зазначає, що вона створила смутне та неоднозначне уявлення про культуру, в якому одночасно уживаються пуританство та утилітаризм, а з іншого боку – гедоністичні й діонісійські начала. З певним сарказмом він констатує: «Є однозначно геніальний елемент у політичному житті, який використовує контркультура, – насолода і страх у спонтанних акціях супротиву на вулицях, побудові масових демонстрацій. Але організація комітетів і груп, створення

довгодіючих комунікаційних акцій, вивчення шляхів використання будь-якої влади – це навряд чи вписується в поняття світової радості...Контркультура страждає від невирішеного конфлікту між бажанням раю негайно, зразу і боротьбою за нього» [84, с. 44].

Наступними дослідниками, які стали визначальними у конструюванні поняття «контркультура» в соціальній та політичній науках, її яскравими апологетами серед наукового співтовариства стали Чарльз Роззак та Вільям Рейх. Праці обох науковців поєднує позитивне відношення до контркультури 60-х років ХХ століття, у якій вони вбачали початок нового соціального устрою та нової культури, яка зможе стати противагою і замінити в кінці-кінців базову, буржуазну, міщанську культуру в США. Праці обох дослідників стали вельми популярними в середовищі контркультури, зазнали значної і часто обґрунтованої критики з точки зору як консервативних критиків, так і ідеологічно ліво-орієнтованої політичної думки, марксизму.

Теодор Роззак популяризував термін «контркультура», в написанні англійською саме як «counterculture». Він вважається «хрещеним батьком» терміну, який саме після його роботи увійшов до словника суспільних наук. Основною роботою науковця є праця «Створення контркультури», що побачила світ у 1969 році, в період апогею розвитку контркультурного руху, розійшлася тиражем більше 400 тисяч примірників, ставши таким чином, бестселером серед наукової літератури.

Торкаючись аналізу сутності контркультури, а також її впливу на молодіжний рух у США та соціокультурний розвиток американського суспільства з 70-х років ХХ століття до початку ХХ століття, є доцільним згадати дослідження «Бунт на продаж» канадців Джозефа Хіза та Ендрю Поттера. У роботі, виданій у 2004 році, автори висловлюють критичну позицію щодо ролі контркультури, яка, на їхню думку, є стимулом розвитку суспільства споживання.

В СРСР питання контркультури розглядалося, виходячи з парадигми наукового комунізму та ідеї про системну кризу капіталістичного світу. Тому молодіжний рух в 50-60-х роках ХХ століття, рух «нових лівих» поставали в наукових роботах теоретиків радянської доби як яскраве свідчення цієї кризи. Роботи радянських вчених можна розділити за часовим критерієм на дві групи.

- Критика контркультури як прояву інфантилізму і свідчення глибокої кризи капіталістичної культури та суспільства (до цієї групи відносяться роботи радянських вчених-марксистів від початку 70-х років ХХ століття до середини 80-х рр. ХХ століття).

- Плюралізм підходів до дослідження контркультури. (1986-1991 роки).

Ми бачимо, що підхід радянських вчених корелювався зі зміною політичного режиму в СРСР. У період «застою» 70-80-х він був жорстким, з початком «перебудови» намітилися ліберальні тенденції, з'явилися альтернативні погляди до опису особливостей контркультури, рок-музики, мистецтва, соціальних акцій. Зменшення впливу політичної ідеології на суспільну науку зумовило перегляд суспільно-політичних концепцій, вироблених представниками контркультури чи сприйнятих нею.

З 1991 року, після розпаду СРСР, суспільно-політична наука вже без ідеологічних обмежень розпочинає досліджувати спадщину американської контркультури. При цьому вплив американської контркультури особливо відчувався на російському літературному, музичному, мистецькому напрямках. Засновуються незалежні видавництва, які видають переклади праць лідерів біт-руху, з'являється публіка, для якої ця література є близькою. Перш за все, контркультура справляла вплив і проникала на пострадянський простір через музичну сферу, завдяки рок-музиці. Тому не дивно, що, наприклад, Ілля Кормільцев, російський поет, учасник гурту Наутілус

Помпілус, автор текстів значної частини їхніх пісень, був водночас й першим професійним перекладачем американських письменників-бітників.

Щодо першого етапу дослідження контркультури в СРСР (70 - 80 рр. ХХ ст)., то, незважаючи на весь вал критики, який вчені висловлювали щодо контркультури, варто відмітити й позитивні сторони – вони публікували уривки з творів, цитували авторів, а потім вже «знищували» критикою. Це дійсно позитив, тому що перші переклади російською авторів біт-руху з'явилися лише в 1991-1992 роках, більшість робіт побачили світ російською в середині двотисячних, а українською мовою побачили світ тільки в нашому десятилітті.

Однією з перших праць, яка з'явилася в СРСР і висвітлювала проблематику молодіжного протестного руху в США в 60-х роках ХХ століття, стала робота Едуарда Баталова «Філософія бунту» (1973 р.). Згідно поглядів автора, молодіжний «новий лівий» рух та контркультура, безпосередньо, на практиці випробували теоретичні ідеї «франкфуртської школи» і, відповідно, зазнали поразки, оскільки ідейна база була утопічною, а рух був політично слабким «передусім через відсутність міцного блоку лівого студентства і інтелігенції з крупно-промисловим пролетаріатом і його авангардом – марксистсько-ленінськими партіями» [6].

Але, не зважаючи на це, зазначає автор, рух залишив по собі певний позитивний спадок, який може бути використаний наступними демократичними рухами. «Формування та розвиток рухів протесту відбувалося на тлі спричиненої кризою буржуазного суспільства атрофії творчості, що полягає перш за все в тому, що індивіди стають менш здатними контролювати результати своєї творчості та кінцевий продукт, створюваний сукупною працею, словом, контролювати історичний процес. Людина все впевненіше відчуває себе творцем речей, але перестає відчувати себе творцем світу, творцем історії, нарешті, творцем самої себе як історичного суб'єкта. На

рівні буденної свідомості це виражається в широко поширених настроях соціального песимізму, почутті власного безсилля перед суспільством, перед долею, перед історією, в запереченні дійсної цінності вибору як способу самодіяльності особистості. У світлі цих процесів, слід оцінювати активізм учасників рухів протесту...» [6].

Радянський дослідник Юрій Давидов характеризує генезис «нового лівого руху», відзначаючи, що виникає він у США з другої половини ХХ століття, будучи за суттю невеликим елітарним напрямком у середовищі наукової спільноти. До представників «нового лівого руху» автор відносить Чарльза Райта Мілса, представників франкфуртської школи Герберта Маркузе та Еріха Фрома. Розглядаючи 60-ті роки ХХ століття, автор зазначає, що «новий-лівий напрямок» отримав підтримку в середовищі студентської молоді, став масовим, і відповідно, втратив свою елітарність [12, с. 6].

«Студентам, що взяли на озброєння «нову ліву» ідеологію, вона здавалася одним з найбільш зручних методів виділитися в руслі загальнодемократичного руху, протиставивши себе ліберальному (і помірковано-радикальному) крилу, а також партіям, які підтримували цей рух [12, с. 6].

Критика автора зосереджена на ставленні до культури. Якщо марксистська теорія, критикуючи буржуазну культуру, визнає в ній «прогресивні» елементи, то, з точки зору «нових лівих», ця культура повністю підлягає запереченню, оскільки є інструментом пригнічення. У роботі «Соціологія контркультури: критичний аналіз» контркультура розглядається, з одного боку, - як вираз кризи соціалізації молоді, яка прагне розтягнути інфантильно-споживчий період свого існування; а з іншого - як феномен, пов'язаний в історичному контексті свого виникнення з формуванням певного типу особистості, який автори також називають контркультурним [13].

Ю.Давидов визначає характерною рисою нового лівого руху **заперечення і суперечливу подвійність.**

Є декілька аспектів, в яких проявляється ця суперечлива подвійність:

1. між гуманістичною філософією, яка характерна для ідеологів руху, і абсолютизацією насильницьких та репресивних форм боротьби;
2. двобічність соціальної фігури типового учасника руху, у якого справедливий протест проти негуманної «капіталістичної цивілізації» виливається у форми, які не поступаються своєю жорстокістю і нелюдністю всьому тому, проти чого він протестує;
3. антиномія сил протесту, які прагнуть нести свободу, але «йдуть разом з регресивними формами, які прагнуть відкинути людство на примітивний, варварський рівень соціального і політичного, культурного і духовного розвитку»;
4. у четвертому аспекті ця подвійність виступає як протиріччя інтегративних, об'єднуючих начал, і анархічних, терористичних [12, с.17].

Давидов робить висновок, що перемога в цьому протиріччі все ж за деструктивним, насильницьким і терористичним началом. Також він визначає, що ідеологія крайнього лівого тероризму прямо прослідковується в поглядах теоретиків нового лівого руху, зокрема Маркузе, Адорно.

Ще один важливий момент, який характерний для Давидова, - він визначає, що сфери політики і культури для «нових лівих» є взаємопов'язаними і часто політичні дії виражаються в культурних акціях і навпаки. Тому тільки порівняльний аналіз обох дозволить краще висвітлити кожен з них. «Погляди «нових лівих» на мистецтво дозволяють глибше (так би мовити, «об'ємніше») осмислити політичну сутність їхньої позиції, - особливо там, де ця позиція не виразила себе ні в чіткій програмі, ні в послідовно проведеній стратегії і тактиці» [12, с. 22].

Загальний висновок щодо «нових лівих» та контркультури Давидов робить у руслі марксистсько-ленінської філософії: «Ми маємо справу з одним і тим же кризовим типом свідомості, що невідворотно насувається на авансцену в епоху кризи буржуазного суспільства (або, якщо брати до уваги

імперіалізм, - в періоді різкого загострення кризи капіталізму), і змінює інший тип свідомості - буржуазно-ліберальний...Можемо узагальнити, що він [естетичний нігілізм «нових лівих»] являє собою один з найяскравіших проявів загальної кризи буржуазної культури, її світоглядних основ"[12, с.266].

Цікаво, що критичні погляди Ю.Давидова і Д. Белла мають багато спільних позицій, незважаючи на те, що дослідники перебували на абсолютно різних, полярних ідеологічних позиціях. Деніел Белл – яскравий представник неоконсерватизму, а Юрій Давидов – наукового комунізму. У своїй критиці обоє відзначали деструктивність ідейної бази контркультури та інфантильність її учасників.

У дещо м'якшому дусі, але все ж з точки зору аналізу загальної кризи буржуазної цивілізації, дає загальну оцінку радянський історик М.Новинська: «Молодіжні рухи 60-х років, будучи відображенням духовної кризи капіталістичного суспільства, поставили на масовому рівні проблему переоцінки буржуазних цінностей і ознаменувалися спробою протиставити нову систему етичних норм і життєвих орієнтацій...Можливо, саме в цій спробі специфіка рухів відобразилася найбільш яскраво» [36, с.101].

Подібна позиція стосовно контркультурного руху спостерігається в радянського дослідника Олександра Байчорова. У праці «Від розбитого покоління до контркультури» (видана в 1982 році) автор зазначає, що контркультура - це спроба молоді боротися з корпоративним капіталізмом і формальною раціональністю організації виробництва та суспільних відносин. «Звичайно, діяльність бітників, хіпі, «нових лівих» рекрутів контркультури 70-х і 80-х років - це тупик, з точки зору наукового розуміння законів класової боротьби, але подібна діяльність є природньою для дрібно-буржуазної свідомості. Тому, доки вона існує, подібні речі в схожих чи нових формах будуть повторюватися знову й знову» [3, с. 136].

Автор зазначає, що негативне відношення до представників контркультури на Заході зумовлене не стільки їхнім способом життя, а тим, що контркультура підриває спроби масової культури створити максимально-лабільного, здатного підлаштовуватися працівника для капіталістичного бізнесу. Далі автор розвиває думку, що представники контркультури можуть бути корисними в антикапіталістичній боротьбі. «Різний, часто антинауковий підхід окремих прошарків молоді Заходу до розуміння проблем сучасного капіталістичного суспільства не повинен служити бар'єром для долучення рекрутів контркультури до антимонопольної боротьби» [3, с. 138].

Ще більш ліберальне відношення до спадщини контркультури характерне для робіт Ксенії Мяло, зокрема, «Під знаменем бунту», яка побачила світ у 1985 році. Автор, оглядаючи історію контркультурного руху в США та Західній Європі з 50-х років ХХ століття, віддає йому належну роль у боротьбі за громадянські права в 60-х роках, протесті проти війни у В'єтнамі, на становлення початків екологічної свідомості, хоча й робить це з марксистсько-ленінських начал і з відповідною термінологією. «...Якими б не були помилки і зриви «шестидесятників», їх безперечною історичною заслугою залишається те, що вони стали першим в післявоєнний період широким рухом непролетарських груп населення, які намагалися сформулювати конфлікт «люди» й «імперіалізм» таким, яким він є в сучасній епосі» [35, с. 283].

Характерно, що саме в цій роботі дане одне з перших визначень в радянській літературі терміну «**Істеблішмент**» - як сукупність політичних і соціальних інститутів суспільства, а також «обслуговуючої» їх культури. Це термін, який з 60-х років ХХ століття ґрунтовно увійшов у лексикон й контркультури, а потім – суспільних наук [35, с.14].

Основними цілями контркультурного руху К.Мяло визначає:

- Протест проти війни у В'єтнамі,
- Антиспоживацтво, яке з'явилося як реакція на споживацький стиль життя в країнах Заходу в 50-х роках;
- Бунт проти інституту буржуазної сім'ї і пов'язана з цим ідеологія сексуальної революції;
- Бунт проти буржуазної культури, який можна визначити як романтичний протест, бажання вивільнити почуття та інстинкти людини із занадто сухих і раціоналізованих норм та ідеалів поведінки [35, с. 6].

К.Мяло, подібно до Е.Баталова та В.Байчорова, пише, що цінності, які виникли в середовищі молоді в 60-х роках ХХ століття, не зникли разом зі спадом контркультурного руху та руху нових лівих у 70-х роках, і зазначає, що мають потенціал, можливо, в інших формах, реалізуватися в майбутніх соціальних рухах. З погляду сучасності, спостерігаючи за розвитком антиглобалістського руху, молодіжних субкультур, екологічних рухів, ми можемо констатувати, що дослідники у своїй думці не помилилися.

Питання контркультури торкнувся й радянський, російський дослідник П.Гуревич. Він аналізує явище, виходячи з двох позицій: як для позначення соціально-культурних установок, що протистоять фундаментальним принципам, які панують в певній культурі, а також як західну молодіжну субкультуру 60-х років ХХ століття. П. Гуревич відзначає, що контркультура стає механізмом оновлення культурної системи. «Стійкість і відновлюваність молодіжних субкультур ніби робить термін контркультура лишнім. Але між тим, в контексті сучасних наукових пошуків він здобуває глибокий культурно-філософський зміст. Справа в тому, що культура не розвивається шляхом простого нагромадження культурних скарбів. Якщо б процес культурної творчості реалізовувався плавно, без поворотів і болісних мутацій,

то людство володіло б сьогодні розгалуженою монокультурою. У Європі, зокрема, все ще б експансійно розгортала себе антична культура. В реальності культурний процес, у тій же мірі, що й науковий, народжує нові культурні епохи, які радикально відрізняються одна від одної...Що породжує ці глибинні перетворення? Відповідь у самому загальному вигляді є простою – контркультура» [11, с. 160].

Також Гуревич відзначає, що контркультура постійно проявляє себе у вигляді механізму культурних новацій і таким чином володіє величезним потенціалом оновлення.

Дуже цікавим для розуміння походження молодіжних субкультур, ролі контркультури в загальній культурній та соціальній системі суспільства є робота Алекса Керві (Олександра Кривцова) «Молодіжні субкультури США і Великобританії з кінця 40-х до наших днів», написана в 1996 році. У цій роботі автор зробив унікальну спробу для пострадянського простору – відійти від класичних наукових кліше і дослідити життя, світогляд, цінності представників субкультури, безпосередньо спілкуючись, живучи всередині субкультури, будучи «своїм» серед субкультурного середовища. Якщо роботи подібного плану здебільшого мають художньо-публіцистичний характер, написані в стилі «гонзо-журналістики» (Хантер Томпсон – яскравий приклад), то робота Алекса Керві є науковим дослідженням, з відповідно збереженою академічною стилістикою викладу.

Сенс контркультури, на думку Алекса Керві, полягає в тому, щоб постійно знаходити «Образ Іншого», альтернативний культурний світ, з відповідними цінностями, які б об'єднували учасників певної спільноти людей.

В українській науці тематика контркультури, на жаль, вивчена достатньо фрагментарно. Незважаючи на це, важливим є дослідження Андрія Мінаєва «Поняття «субкультура» та «контркультура» в контексті молодіжного

протесту другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США» [33]. У дослідженні автор торкнувся питання співвідношення цих понять, а також розглянув підходи до трактування субкультури та контркультури в сучасній науці.

Щодо відношення контркультури 50-70-х років ХХ століття до українського шістдесятництва 60-70-х років важливими є роботи Л.Тарнашинської «Нова епічність» vs лжеепічність: проекція творчості українських шістдесятників на світові процеси [44], Т.Гундорової «Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн» [10], та Д. Дроздовського «Філософія бунту чи анархічного песимізму» [18].

До джерельної бази дослідження відносяться передусім збірники документів, статистичні матеріали, архівні матеріали органів державної влади, програмні документи руху контркультури, літературні твори, публіцистика, мемуари, спогади, періодична преса.

Серед збірників документів, архівних матеріалів органів державної влади важливе місце посідають документи Федерального Бюро Розслідувань, а також матеріали слухань у Сенаті США щодо діяльності радикальних організацій «нового лівого» руху, «везерменів», «Партії чорних пантер», а також матеріали, щодо незаконної протидії їм в рамках програми ФБР COINTELPRO [82], [95], [138], [139], [145].

Важливими для вивчення контркультури є програмні документи, які публікувалися політичними організаціями «нових лівих». Передусім, це головний програмний документ організації «Студенти за демократичне суспільство» - «Порт-Гуронська декларація» 1962 року [125]. Також вагомими для розуміння ідеологічної основи «Партії чорних пантер» є їхня політична програма «Що ми хочемо, у що ми віримо». Відповідні програмні документи публікувалися й радикальною організацією «везермени» [77], [149], [157].

Серед літературних творів вагоме значення мають роботи представників «розбитого покоління», передусім А.Гінзберга, В.Берроуза, Дж.Керуака, Г.Корсо, Л.Ферлінгетті та інших авторів, творчість яких суттєво вплинула на формування ідейної основи субкультури бітників, субкультур 60-х років ХХ століття [1], [15], [20], [94], [97], [101], [143].

Важливими є також публіцистичні джерела, періодична преса, мемуари, спогади учасників контркультурного руху, інтерв'ю з діячами контркультури 50-70 рр. ХХ століття, збірники альтернативної контркультурної преси 60-х років [9], [31], [46], [65], [120], [127], [146].

Висновки до розділу 1

Явище контркультури почало активно досліджуватися з кінця 60-х років ХХ століття. З середини 70-х років до початку 90-х років ХХ століття, не зважаючи на появу ґрунтовних робіт з даної тематики, все ж кількість досліджень пішла на спад. Ситуація змінилася з початку 90-х років ХХ століття, коли досвід контркультури 60-х активно почав перейматися антиглобалістським рухом, молодіжними субкультурами 1990-2000-х років. В українській науці контркультура починає досліджуватися з початку 2000-х років, хоча можна констатувати, що кількість та об'єм робіт з даної тематики є вкрай недостатнім.

Спектр досліджень, які торкаються проблематики контркультури можна поділити на три підходи - апологетичний, критичний та збалансований. До апологетичного підходу відносяться роботи дослідників, для яких характерне однозначно позитивне відношення до контркультури, соціальних, політичних аспектів її діяльності. Передусім це роботи Ч.Розака, Ч.Рейча. До критичного підходу відносяться дослідники, які розглядають контркультуру як переважно негативне соціальне явище і практику (Д.Белл, більшість радянських дослідників). Намагання розглянути контркультуру як об'єктивне явище, враховуючи при цьому її слабкі та сильні сторони, притаманне для збалансованого підходу дослідження явища контркультури.

Джерельна база дослідження сформована із збірників документів, статистичних та архівних матеріалів органів державної влади США, політичних програмних документів, які публікували організації, що належали до руху контркультури, літературних творів, публіцистики, передусім «розбитого покоління», мемуарів, спогадів, періодичної преси.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОНТРАКУЛЬТУРИ

2.1. Теоретичні концепти, підходи до вивчення контракультури

Весь спектр підходів до визначення терміну контракультури можна умовно поділити на дві групи. До першої відносяться ті дефініції, які розглядають термін у вузькому значенні, як сукупність критичних культурних, соціально-політичних установок в середовищі американського (згодом й європейського) суспільства у 50-70 роках ХХ століття. Оскільки термін був популяризований американським соціологом Теодором Роззаком для опису контракультурних, субкультурних рухів у США 60-х років ХХ століття (напр. хіпі, «нові ліві»), їх критичної програми, а також для характеристики альтернативного суспільства, створення якого пропагували, а частково й здійснювали представники рухів «шістдесятих», то в науковій, науково-популярній літературі термін часто звучить як «контракультура 60-х».

При цьому, до «контракультури 60-х» часто включаються рухи, окремі персоналії, ідейна база, що беруть свій початок ще з кінця 40-х, особливо – 50-х років ХХ століття. Передусім це стосується періоду існування хіпстерів-бітників, але тільки ними не обмежується. Так само в часовому проміжку, активний період «контракультури 60-х» не закінчується десятиліттям, а сягає, як мінімум середини 70-х років. Деякі «релікти» цієї пори проявили достатню живучість і успішно існують на початку ХХІ століття. Цей період, який ми також, з певною мірою умовності, також можемо назвати «контракультурою 60-х», є основним у нашому дослідженні.

Слід окремо зазначити, що після 70-х років XX століття контркультура не закінчилася. Її «відродження» відбулося у рамках різноманітних видів панківського руху, інших субкультур, в кінці-кінців - сучасного антиглобалістського руху, «зелених рухів» і т.д., які є нашими сучасниками.

Друга група підходів спирається на контркультуру в широкому сенсі, як на сукупність ідей, цінностей, світогляду, які протистоять офіційній, базовій культурі. В широкому розумінні контркультура не має часової прив'язки до якогось одного історичного періоду.

У рамках цього підходу історія розвитку культури є постійною боротьбою між двома початками: традиційним, який закріпився за певною людською спільнотою протягом певного проміжку часу, і революційним, який виникає з середовища традиції, але несе в собі її заперечення, бачення нового розвитку.

В основі революційного напрямку стоять цінності, які є альтернативними, сповідуються певною групою людей, які об'єднуються в намаганні порвати зі старою, на їх погляд, уже відсталою, мертвою культурою, яка стала тягарем для розвитку. Таким чином, до кожного конкретного культурного конфлікту ми можемо спостерігати включення абсолютно різних культурних, етичних і естетичних типів, концепцій, ідей і пропозицій, основна характерна риса яких - протиставлення пануючій в суспільстві культурній ідеології. Час, місце і обставини культурного конфлікту є його оболонкою, формою подачі і вираження, але заперечення, протиставлення цінностей і ціннісних систем – є суттю конфлікту між пануючою культурою та контркультурою.

Важливим для розуміння сутності контркультури її розгляд з точки зору системного методологічного підходу. Засновником даного підходу у політичній науці є Девід Істон, за його позицією, політична система є сукупністю взаємодій, завдяки яким у суспільстві владним способом розподіляються цінності. Політичну систему не слід розглядати відокремлено, вона є відкритою та постійно перебуває впливом зовнішнього оточення, яке

Істон поділяє на інтрасоцієтальну і екстрасоцієтальну складові. Зокрема, інтрасоцієтальні системи включають множину типів поведінки, відносин, ідей, у сферах культури, економіки, соціальної структури та міжособистісних відносин. Від цих систем надходить значна частина впливів, які загалом визначають дії політичної системи. «У внутрішній організації політичної системи ключовою властивістю, характерною і для інших соціальних систем, є виключно гнучка здатність реакції на умови свого функціонування. Дійсно, політичні системи включають найрізноманітніші механізми, за допомогою яких вони зможуть справлятися зі збурливими впливами середовища. За допомогою цих механізмів вони можуть регулювати свою поведінку, трансформувати внутрішню структуру і навіть змінювати фундаментальні цілі» - зазначає Девід Істон [20,320].

Відповідаючи на зовнішні впливи, політична система пристосовується до нових умов, але й намагається їх оптимізувати під свої цілі. Характерним прикладом може бути прийняття частини цінностей, визначених контркультурою в сфері державної політики США, у офіційній позиції політичних партій у США, побудова нових політичних рухів, політичних партій, які в своїй ідейній основі орієнтуються на цінності контркультури.

Якщо торкнутися безпосередньо визначень контркультури, то словник Мерріам-Вебстера визначає контркультуру в широкому сенсі, характеризуючи її «як культуру з цінностями та звичаями, що дуже відрізняються від тих, що приймаються більшістю суспільства». Також цим же терміном визначає і сукупність людей, які складають, творять контркультуру [71].

Автор Ерік Дональд Гірш у «Словнику культурної грамотності» контркультурою визначає «учасників культурного протесту, який розпочався у США та Європі в 1960-х роках, зник в 1970-х роках ... який був значною мірою культурним, а не політичним протестом [99, с. 419]. Хотілося б зауважити, що, на нашу думку, не варто зменшувати вплив політичної складової в контркультурному русі, адже створення та активна діяльність

альтернативних громадсько-політичних організацій є важливою особливістю контркультури в 60-70 роках ХХ століття.

Автори Пол Годкінсон та Вольфганг Дайк у роботі «Молодіжні культури» важливою рисою субкультур та контркультури визначають її опозиційність до культури істеблішменту середнього класу [100, с. 205].

Однією з характерних рис для багатьох субкультур, а також контркультури, загалом, є «протистояння культури дітей культурі батьків». Англійський вчений Дік Гебдідж у праці «В субкультурі: значення стилю», аналізуючи розвиток та занепад англійських субкультур після II Світової війни, відзначає, що стиль післявоєнних субкультур, які виникали в робітничому середовищі у Великобританії, є викликом загальноприйнятній ідеології, гегемонії та соціальної нормалізації через різноманітні символічні форми опору. Так, він стверджує, що учасники субкультури визначають свою особливість через протиставлення батьківській культурі. [96, с.127].

Дік Гебдідж, аналізуючи стилістику культур тедді-боїв, модів, панків, скінхедів та рокерів, відзначає, що стиль кожної культури є поєднанням одягу, музики, танцю, макіяжу та психоактивних речовин, які визнавалися в певній субкультурі. Автор показує, що часто представники різних субкультур (за расовою, соціальною ознакою) мали подібні цінності. До прикладу, культуру реггі та «білого» панку об'єднувала зневага до британських національних символів, які пов'язувалася учасниками субкультур з символами імперії, панування, приниження інших народів та робітничого класу в самій Великобританії. Гебдідж розробив модель розвитку субкультури, за якою на початковій фазі своєї діяльності субкультура будується на основі протиставлення, опору. Домінуюче суспільство бачить у цій субкультурній групі радикалізм, здебільшого ставиться до неї скептично, з неприязню та острахом. Це ще більше переконує субкультуру в своїх цінностях та закріплює її в них, але протистояння є недовгим, позаяк субкультура «купується»

підприємцями, які починають «розкручувати» потрібні речі, послуги, якими користуються представники субкультури. Таким чином, вона стає «цільовою аудиторією» для збуту товарів, стилю, одягу, музики. Елементи субкультури вливаються у мейнстрім, стають доступні і популярні. Автор відзначає, що в такий момент, коли суспільство починає приймати певну субкультуру, насамперед її зовнішні вияви, то сама субкультура починає вмирати. Гебдідж показує це на прикладі британських субкультур, але в багатьох випадках це може транспонуватися й на американський досвід взаємовідносин субкультур та базової культури суспільства [96, с.127].

Дослідник Тітус Поп відзначає, що контркультурний рух 60-70-х років ХХ століття існував у різних варіаціях, але по суті його соціальною базою була молодь середнього класу, яка "розчарувалася в статусі-кво політичної системи та, загалом, напрямку світового розвитку". Молодь виступила проти війни, а також проти суспільства споживання та технократії. Автор підкреслює, що контркультура є інакомисленням молоді на протиположності домінуючій, батьківській культурі. Її несприйняття було перш-за все ідеологічним і культурним, а ціллю протистояння виявлялися ті соціальні інститути, які відтворювали пануючі культурні ідеологічні відносини - сім'я, освіта, засоби масової інформації, шлюб, статевий поділ праці [124].

На нашу думку, до перерахованих вище цілей, відношення до яких намагалися змінити представники контркультури, вартує додати ще політичну систему. Адже саме вона, як надбудова над соціальними та економічними інститутами суспільства, на думку представників контркультури, потребувала негайного реформування чи, взагалі, революційної зміни (цей пункт залежав від радикалізму чи реформізму самих учасників та конкретних груп контркультури).

Щодо самого терміну контркультура, то, як було відмічено в попередньому розділі, термін «контркультура» (англ. «counter-culture»)

вперше згадується у 1951 році, у роботі американського соціолога Толкота Парсонса «Соціальна система», потім у дещо зміненому написанні «contraculture» у 1960 році, у статті «Контракультури і субкультури» американського соціолога Мілтона Дж. Їнгера. Зрештою, в 1969 році, з виходом у світ роботи Чарльза Роззака «Створення контркультури» загальноживаним стає термін «контркультура» (англ.«counterculture»)

Деякі дослідники, зокрема росіянин Є.С. Сидоров, вбачають змістовну різницю між термінами «контракультура» та «контркультура». Він пише: «Найцікавішу точку зору запропонував ще на початку 1960-х років американський соціолог Дж. Мілтон Їнгер. Вчений запропонував використовувати замість терміна «контркультура» поняття «контракультура». Незначна різниця в написанні цих термінів приховує за собою принципово різне смислове наповнення. У той час, як приставка «контр-» говорить про суперечність і конфліктність у відношенні до офіційної культури, то приставка «контра-», містить у собі зовсім інші смисли. Якщо «контркультура» тлумачиться як щось спрямоване апріорі проти офіційної культури, то в «контракультурі» видиться співвідношення підсистем всередині культури - офіційної (центральної) і периферійної, - іншої по відношенню до офіційної. Дж. Мілтон Їнгер, вводячи нове поняття, прагнув підкреслити діалектичний взаємозв'язок контркультури з системою культури в цілому» [155].

Ми б хотіли дещо уточнити у цих твердженнях автора. По перше, вчений запропонував використовувати замість терміну «контркультура» поняття «контракультура» [155].

Хронологічно, як ми вже зазначали вище, термін контркультура з'явився пізніше на 9 років, у 1969 році у праці Т.Роззака. Тому дослідник Мілтон Дж.Їнгер не міг цьому терміну щось протиставляти, оскільки по суті цього терміну ще не існувало. По-друге, в перекладі з латинського «contra» - проти, відтак дослівний переклад терміну - «проти-культура». Англійський префікс «counter-», має трохи довшу історію, але веде свою етимологію так само від

латинського «contra», за посередництвом французької мови, з якої це слово ввійшло до англійської [119]. В англійській мові він має декілька значень, але здебільшого використовується для опису протилежності, опозиційності і т.д. (Наприклад, counterweight – противага, counteroffensive – контрнаступ, counterforce – протидіюча сила). Відтак, вагомої різниці між контра- і контр- ми не вбачаємо, вважаючи це варіаціями написання одного й того ж поняття. Оскільки в науковій практиці саме термін «контркультура» набув поширення, ми його використовуємо й надалі. Навіть Мільтон Дж. Їнгер у назві своєї роботи 1982 року «Контркультури: перспективи та небезпеки всесвітніх бунтівників» (англ. «Countercultures: the Promise and the Peril of a world turned upside-down»), як ми бачимо, використовує термін «контркультура», хоча й у множині.

Розглядаючи термін «контркультура» в широкому сенсі, Їнгер цитує американського автора Рене Дюбо: «Контркультури та різноманітні групи спільнот, які вони, зазвичай, створюють, не є соціальними абераціями. Протягом багатьох тисячоліть робилися спроби створити альтернативу існуючому громадському порядку, як відповідь на існуючі ієрархічні поділи та привілеї ..., відповідь на гедонізм та споживацтво ..., зниження якості життя [156, с.1].

Їнгер концептуально розглядає роль контркультури в побудові та житті самої цивілізації. Він проводить порівняння між функціонуванням системи залізної дороги й цивілізаційної системи. Він зазначає, що «ми перебуваємо в розпалі великого цивілізаційного перетворення. Головним питанням, яке постало перед людством – адекватне реагування на неймовірно швидкі та різкі зміни, які відбуваються на планеті. Ми зіткнулися з проблемою перебудови нашої залізничної станції, шляхових реле, зміни колії треків і водночас, перевезення на нашій залізній дорозі значно більшої кількості пасажирів, водночас, не зупиняючи рух поїздів. Одні кажуть – нічого не треба змінювати, цивілізація може бути порушена занадто легко, або мовою залізничної аналогії

– слід внести деякі зміни в маршрутах, але не втручатися в основну структуру. Інші кажуть – зупиніть потяг, система не варта того, аби її утримувати, вона сама по собі завалиться; Нам потрібне чисте поле, на якому слід все побудувати заново. Це і є позиція контркультури» [156].

Їнгер підкреслює, якщо ми розглядаємо прояви контркультури, наприклад, у художній формі різних видів мистецтва, від великого до, на наш погляд, потворного, то ми можемо відзначити, що часто творчість підкреслює, драматизує і передбачає радикальні проблеми. Часто це виглядає як «голос волаючого в пустелі», або ілюстрацією-попередженням про те, що може нас чекати в майбутньому. Тому контркультура потребує інтенсивного вивчення, причому не тільки науковців, але й практиків, тих, хто хоче його покращити [156].

Суттєвим моментом є також те, що контркультурний рух не є конкретно єдиним цілісним напрямком, а скоріше потоком, який постійно перебуває у розвитку, дифузії з іншими суспільними, культурними течіями, при чому в певний час він є більш видимим, має значну кількість проявів і факторів впливу, в інший час – є більш латентним, його видозміни в такому випадку дещо складніше прослідкувати. Парадоксально, але суспільний розвиток має «традицію антитрадиції», за якою будуються нові рухи. Тому прямо, чи опосередковано, ці традиції були розроблені В.Блейком, Дж. Вінстенлі (релігійний реформатор, один із засновників руху «дігерів» під час Англійської революції XVII століття, соціаліст-утопіст), К.Марксом, Д.Лоуренсом (англійський письменник-модерніст I пол. XX століття) значною кількістю діячів контркультури, як минулого, так і сучасності. [156,с. 11].

Розробляючи власний підхід до пояснення суті контркультурного руху, Їнгер типологізує існуючі точки зору щодо природи та характеру учасників руху. Таким чином, він виділяє чотири підходи до розуміння контркультури як феномену, так і активізму її представників. Цікаво, що, розбудовуючи

власну типологію, Їнгер залучає критерій «включеності» дослідників до контркультурного проекту.

Ось ці підходи:

1. **Сприймаючий (Perceived) підхід** – до нього входять учасники, що дотримуються поглядів домінуючої культури, перебувають поза контркультурною системою, вбачають в ній різко опозиційний набір цінностей.

2. **«Досвідчений» (Experienced) підхід** – учасники цього напрямку є тією чи іншою мірою «включеними» в контркультурний проект, вбачають контркультурні цінності такими, які розходяться з цінностями істеблішменту. Англійською терміни «experience», «experienced» перекладаються як досвід, чи досвідчений, відповідно. Але з 60-х років ХХ століття у мову ввійшло ще одне трактування цього терміну, що походило з середовища контркультури. Ним визначалися люди, які розуміють, приймають та розділяють цінності, є в «темі».

3. **Підхід вимірювання (Measured)** – діючі згідно цього підходу науковці систематично досліджують та порівнюють цінності як опозиційних груп, так і домінуючої більшості.

4. **Інтерпретаційний (Interpreted)** – підхід базується на неформальному спостереженні, яке по суті виступає основою суджень. Їнгер вважає, що цей підхід, незважаючи на певні складності, може дати більш точний і детальний аналіз явища, ніж просте вимірювання. [156, с. 44]

Фред Тернер визначає контркультуру як сукупність молодіжного руху, молодих активістів-протестувальників, митців, слухачів і творців рок-музики, психоделійних експериментаторів 60-х рр. ХХ століття. Описуючи учасників контркультури, Тернер використовує термін «Нові комуналісти», «New Communalists», зазначаючи при цьому, що для них ключовим у соціальних

змінах була не політика, а свідомість. Автор бачить паралелі між позиціями представників контркультури 60-х років, ідеалами, «вільної, дикої Америки» у творчості значних американських поетів XIX століття В.Вітмена, Р.Емерсона, а перед ними – першими колоністами Північної Америки – англійськими пуританами, які по суті були вигнанцями, аутсайдерами у рідній країні і через власні переконання, навіть не через матеріальну скруту, а саме через ідейні протиріччя з тогочасним англійським істеблішментом, емігрували в Новий Світ [150].

З критичної точки зору розглядає контркультуру Д.Белл - автор концепції постіндустріального суспільства, що стала вельми популярною не тільки в науковому середовищі, але й отримала масового прихильника. Він аналізує явище американської контркультури в декількох аспектах. З однієї сторони, він проводить культурно-історичний аналіз, огляд становлення американської культури з XIX століття до 70-х років XX століття, виражаючи контркультуру як сучасний етап окремого напрямку розвитку антибуржуазної культури.

З середини XIX століття панівним став буржуазний світогляд, з відповідною йому раціональністю, прагматичністю і аж ніяк не містичністю, магичністю чи романтизмом. Але згодом, антагоністична, антибуржуазна культура отримала власний простір для вираження, отримала автономію у середовищі соціальної структури, почала створювати анклави, в яких вільно почувалися і жили своїм стилем життя представники босгеми та мистецького авангарду. Ця культура, за суттю своєю – антибуржуазна, станом на першу третину XX століття вона вже повноцінно «атакувала» традиційну культуру. Белл відзначає, що антибуржуазна культура перемогла як в аспекті доктрини, так і стилю життя. Це відзначається у запереченні традиційно сформованих суспільних та моральних імперативів та в антиінституціоналізмі, що панують у культурі. Відтак, традиційна буржуазна організація життя з її «раціоналізмом та тверезістю» не є захисниками традиційної культури. Белл пише: «Те, що ми наразі маємо – це радикальне роз'єднання культури і

соціальної структури, і це подібне роз'єднання, до тих, які історично вже відбувалися, прокладали шлях до більш явних соціальних революцій» [63, с.30].

Причому, на думку Д.Белла, у двох фундаментальних напрямках ця революція вже почалася. По-перше, автономія культури, досягнута мистецтвом, тепер переноситься у сферу життя. Постмодерний характер вимагає втілення в реальності того, що ми раніше програвали в нашій фантазії та уяві. По друге, стиль життя, що практикувався невеликою групою, «холодний стиль» Шарля Бодлера, чи «галюциногенне шаленство» Артюра Рембо, копіюється багатьма людьми, також ця стилістика є домінуючою на культурній сцені. «Цей фактор надав культурі 1960-х років особливу силу, плюс той факт, що богемний стиль життя, обмежений крихітною елітою, був виставлений на величезному екрані мас-медіа» [63, с. 30].

В іншому аспекті, Белл аналізує сутність контркультури, з точки зору захисту традиційних американських цінностей. Його характеристика базується на сприйнятті контркультури на межі між наївністю та неосвіченою зарозумілістю. Пишучи про культуру хіпі в 1960-х роках, Белл зазначав, що: «Так звана контркультура є хрестовим походом дітей, які прагнули ліквідувати грань між фантазією і реальністю та втілювати в життя власні бажання, імпульси під прапором звільнення. Це означало затвердження знущання над буржуазною святенністю, яка насправді була тільки прикриттям для кабінетної поведінки ліберальних батьків. Рух заявляв, що є новим і сміливим, але насправді він повторив, у більш тендітному вигляді, долю представників юної богемі з Грінвіч-Віллідж півстоліттям раніше. Це була така контркультура, як підроблена культура» [64, с. 301].

«Популярна, – як зазначає Деніел Белл, – хіпово-наркотична-рок культура, нове розуміння ритуалів «чорної меси» і насильства у сфері культури є набором культурних дій, які підривають соціальну структуру...У

такому сенсі, культура 1960-х має нове і, скоріш за все, специфічне історичне значення... Постмодерна культура 1960-х, яка назвала себе контркультурою, визначає себе протилежністю протестантської етики, оголошує кінець пуританізму і готується до фінальної атаки буржуазних цінностей» [63, с.31].

Але, на думку дослідника, такий тип закликів та лозунгів від представників контркультури є поверхневим, карикатурним. Передусім тому, що й протестантська етика, пуританство, сама буржуазна культура зникла давно, ще на початку ХХ століття, а контркультура є продовженням тенденцій, ініційованих у середовищі політичного лібералізму та модерністської культури, і представляє, по суті, розкол у таборі модернізму. Лібералізм породив базову вседозволеність, а відтак не може встановити які-небудь чіткі межі [63, с. 36].

Висновки дослідник робить не надто втішні, послуговуючись його термінологією, дещо «апокаліптичні». Наявний гострий конфлікт між індустріальним суспільством, базованим на принципах економіки та економності, функціональної раціональності, та культурою, основними тенденціями, трендами якої стали анти-інтелектуальні, антикогнітивні напрямки, які базуються на інстинктивних настроях. «Один напрямок розвиває функціональну раціональність, технократичне прийняття рішень, сприяє розвитку меритократії. Інший - розвиває апокаліптичні настрої та нераціональні моделі поведінки. Це є історичною кризою західного суспільства. Цей культурний поділ, у подальшій перспективі, є найбільшим викликом суспільству» [63, с. 38].

Теодор Роззак розглядає особливі риси контркультури і визначає причини її становлення, акцентуючи увагу на тому, що особливість контркультурного руху була в тому, що він з'явився в період економічного благополуччя і достатку. Народжена в 40-х роках ХХ століття генерація молодих людей не знала економічних проблем, труднощів своїх батьків, які прожили період

великої депресії. Генерація дітей отримала життєві блага, отримала ліберальну позицію і відчуття, що все дозволено. Потім генерація молоді, яка, згідно зі своїми ідеалами, почала втілювати свої плани в життя, зрозуміла, що в офіційної влади для неї зовсім інша функція. [41, с. 27].

За Роззаком, контркультура є типом протестного світогляду, характерного в кінці 60-х років ХХ століття для дітей технократів. Пізніше Роззак уточнив це визначення, заявивши, що контркультура являє собою протест не проти культури як такої, а «проти даного типу культури, проти даного типу цивілізації, проти того «культурного коду», який здатний знищити все живе на Землі» [41, с. 24].

У чому, на думку Роззака, полягає цей «культурний код»? Закінчення другої світової війни і наступні кілька років ознаменували собою початок формування нового типу суспільства, обумовленого різким стрибком у розвитку науки, технологій, систем комунікації. Зростання науково-технічного потенціалу привело до того, що пізніше стало називатися науково-технічною революцією. Однобічність розвитку індустріального суспільства привела до сайєнтизму, для якого є далекими духовні потреби людей. Прагматичний утилітаризм, техніцизм створив свого роду «міф Науки» [41, с. 25].

Індивідуалізм, прагматичний і егоїстичний, підмінив собою особистість. Ідеологи контркультурного руху бачили коріння соціально-культурної кризи, що охопила США і Західну Європу в 60-х рр. ХХ століття в тому, що сучасне суспільство перестало розглядати людину як найвищу цінність. Основною причиною цього, на думку Т. Роззака стало переважання раціонального в технократичному суспільстві, що призвело до ситуації, в якій цивілізація зіткнулася із загрозою самознищення. Раціоналізм був узурпований технократією, розвиток людства став бачитися тільки через призму користі, що призвело до знищення природи, надмірної експлуатації її ресурсів.

Критика абсолютизації ролі об'єктивної свідомості стає одним з основних положень контркультури [41, с. 55].

Відтак, на думку Роззака, завданням контркультури є створення нового типу культури, заснованого на розкріпачення людської чуттєвості і розвитку естетичних здібностей [48].

Слід відзначити, що для автора характерною є достатня некритичність у сприйнятті контркультурної діяльності. Його позицію можна визначити як чітко позитивну у відношенні до контркультури. Для нього контркультура виступила паростком нового світу взаємовідносин між людьми, побудованого на толерантності, гуманності і довірі. Хоча автор зазначає недостатню об'єднаність і розмитість проявів руху, часом значну відірваність і фантастичність ідей представників контркультури, але все ж бачить за ним зовсім особливий тип соціального руху.

Позитивне бачення контркультури характерне для американського соціолога Чарльза А. Рейча. Він є представником теорії конфлікту поколінь, активним критиком суспільства споживання. Рейч викладав право в Юридичній школі Єльського університету, публікував роботи в наукових і популярних журналах (Yale Review, The Public Interests, The Nation, The Yale Law Journal та ін.). Найбільш відомою його роботою є книга «Зеленіюча Америка» (The Greening of America), що вийшла в 1970 році і відразу стала бестселером.

Розглядаючи соціокультурну ситуацію США, Рейч знайшов вихід з кризи сучасного йому американського суспільства споживачів у «революції, яку здійснюють свідомістю» («revolution by consciousness») - так називається одна із заключних глав книги [126].

Автор присвятив працю «студентам Єльського університету, завдяки яким стала можлива ця книга, і їх поколінню» [126, с. V]. Рейч підкреслює,

що «революція наближається. Вона не буде схожа на революції минулого. Вона буде породжена індивідом і культурою і змінить політичну структуру, в кінцевому рахунку... Це революція нового покоління. Його протест і бунт, його культура, одяг, музика, наркотики, думки і стиль життя - не є скороминущою примхою чи формою незгоди і відмови, цей бунт - чуттєва ірраціональність» [126].

Сприйняття молоді, як засобу оновлення всієї культурної системи суспільства, тісно пов'язана у Рейча з критикою суспільства споживання, якому властива суперечливість вимог суспільства до індивіда. Людина одночасно повинна бути слухняним працівником у системі виробництва й ненаситним споживачем вироблених товарів і послуг. Таким чином, самообмеження потреб, самодисципліна протистоїть прагненню отримати побільше задоволень. Але, аналізуючи сучасну йому добу, автор розглядає не економічне підґрунтя цього протиріччя, а його когнітивні характеристики.

Рейч визначає три типи свідомості в Америці, які виникли впродовж останніх 150 років. Перший з цих типів був сформований у ХІХ столітті (Свідомість І); Другий - (Свідомість ІІ) - у першій половині ХХ ст.; Третій - (Свідомість ІІІ) – тільки починає зароджуватися.

«Свідомість І» - традиційна точка зору американського фермера, дрібного підприємця і робітника, який намагається досягти успіху (т.зв. «Велика американська мрія»). «Свідомість ІІ» уособлює цінності організованого, корпоративного суспільства ХХ століття. «Свідомість ІІІ» - це нове покоління». Саме ця сукупність ціннісних орієнтирів, на думку Ч.Рейха, і стосується контркультури [126, с. 16].

Рейч дуже критично ставиться до «Свідомості ІІ», сформованої післявоєнною корпоративною державою. Для цього типу свідомості є характерною значна залежність людини від формальних організацій (становлення т.зв. «інституційної людини»), де ціннісна сфера зумовлена

факторами престижу, кар'єри, комфорту. «Одним з центральних аспектів Свідомості II є прийняття пріоритету інститутів, організацій і суспільства, а також віра, що індивід повинен пов'язувати свою долю з якимось із них у більшій мірі, ніж з самим собою, і підкоряти йому свою волю ... Подібно до Свідомості I, Свідомість II бачить життя в термінах шаленої конкурентної боротьби за успіх » [126, с. 67]. Цей тип свідомості притаманний різним суспільним групам, «бізнесменам ("нового типу"), ліберальним інтелектуалам, високоосвіченим професіоналам і технікам, міським жителям з середнього класу, профспілковим лідерам, маккартистам, "синім комірцям"- робітникам з новопродбаними будинками, які почали багато заробляти, традиційним лівим і членам компартії США» [126, с. 66].

За Ч.Рейчем, «Свідомість III» має витoki у діях «небагатьох індивідів» з середини 1960-х рр. [126, с. 217] і несе в собі відгомони війни у В'єтнамі, відкидає цінність організації і проголошує цінність вільної особистості - без шлейфу багатства і положення в суспільстві, незалежно від раси, статі, віку. «Нова свідомість - продукт двох взаємодіючих сил: життєвої перспективи, яка створюється для молодого американця всім нашим достатком, технологією, свободою і ідеалами - і трактуванням цієї перспективи - з неоновими каліцтвами, набридливими репортажами про В'єтнамську війну і тінню ядерної катастрофи» [126, с. 218].

Рейч прагне в систематичній і аналітичній формі описати нове покоління, «Свідомості III» - контркультуру. Серед цих рис виділяються наступні:

1. «Фундаментом Свідомості III є свобода» [126, с. 225].

2. «Свідомість III починається з себе самої. Починати з себе не означає бути егоїстичним (selfish). Це означає починати з передумов, на яких базується власне людське життя та природному спокої, а не базуватися на передумовах, які є штучними продуктами Корпоративної Держави, такими як сила або закон. Це не відхід у себе, а радикальна суб'єктивність, навмисний пошук

справжніх цінностей у світі, чиї офіційні цінності фальшиві і перекручені » [126, с. 225].

3. «Свідомість III постулює абсолютну цінність кожного людського існування. Свідомість III не вірить в антагоністичну або конкурентну доктрину життя » [126, с. 226].

4. «Свідомість III відкидає будь-яке поняття вищої і відносної заслуги, яке знаходиться в центрі Свідомості II» [126, с. 226].

5. Свідомість III «базується на ідеї громади (community) і особистісних зв'язків» [126, с. 227].

Через призму цих п'яти базових ідей Ч.Рейч розглядає чотири аспекти нової культури, яку він ідентифікує з молоддю: одяг, не пов'язана з керуванням кар'єра (the nondirected career), музика, громада [126, с. 234-254].

Критики стверджують, що аналіз Рейча, при всіх актуальних і гострих сторонах, які він піднімає щодо взаємовідносин в американській суспільній свідомості, все ж часто є однобічним і достатньо негативним при оцінці «Свідомості I і Свідомості II». З іншого боку, він подає захоплюючу картину нової свідомості, причому робить це некритично і часто в явно фантастичному дусі. Так, згідно логіки Рейча, людина, що вирвалася з полону механістичної цивілізації, є однозначно чесною, щирою, по-дитячому безпосередньою і майже ідеальною. «Суть способу мислення нового покоління полягає в постійній відкритості до нового досвіду, готовності до самозміни, надії на нові відчуття, первісний подив перед природою і людством» [126, с. 284].

Концепція Рейча була сприйнята широкими колами молоді, перш за все студентської (серед студентів Рейча в період написання «Зеленіючої Америки» були Білл Клінтон і Хілларі Клінтон), як своєрідна модель молодіжної контркультури і обґрунтування особливої ролі молоді в сучасному суспільстві.

За Дж.Хізом та Е.Поттером, контркультура, незважаючи на декларований антиконсюмеризм, антиспоживацькі та бунтарські цінності, контркультура, антикорпоративний рух і ліворадикальний рух, навпаки, активно долучилися до розбудови сучасного суспільства споживання. Це виявляється в тому, що декларовані цінності бунту, індивідуалізму, протесту проти масової культури у побуті, стилі життя насправді створюють нові можливості для ринку і збуту продукції та послуг. Цей ринок активно освоєний бізнесом і таким чином бунтарство стає черговим трендом, який успішно продається і купується споживачем. Таким чином, людина, яка декларує боротьбу з суспільством споживання, конформізмом, сама попадає в споживацьку павутину.

Автори пишуть: «Головне полягає у тому, що хіпі (всупереч чуткам) не зрадили своїх ідей. Ідеології хіпі та яппі - це одне і те ж. Між контркультурними ідеями, що надихали бунт 1960-х, і ідеологічними потребами капіталістичної системи просто-напросто ніколи не виникало ніяких непорозумінь. Хоча немає сумнівів у тому, що мав місце культурний конфлікт між представниками контркультури і захисниками старого американського протестантського істеблішменту. Протиріч між цінностями контркультури і функціональними потребами капіталістичної економічної системи не виникало ніколи. З самого свого зародження контркультура мала яскраво виражений підприємницький характер»[47, с. 5].

Праця «Бунт на продаж» зумовив значний вал відгуків, від жорстко критичних до захоплених, стала «бестселлером» серед популярних наукових видань в середині двохтисячних років. Автори адресували свою роботу сучасному поколінню, що перебувало на хвилі антиглобалізму, вступаючи в дискусію з ідейними теоретиками цього руху, зокрема – Наомі Кляйн та її працею «No Logo». Критика авторів зосереджувалася на їхньому консервативістському баченні контркультурних процесів, які переважно висвітлювалися як деструктивні явища, відверте позерство і гонитву за модою

в середовищі американської молоді, починаючи з 60-х років ХХ століття. До прикладу, видання Гардіан пише, що автори пишуть «так ностальгійно, як будь-яка стаття консервативного автора про світ перед шістдесятими» [67].

Алекс Керві розглядає існування суспільної системи, як протистояння базової культури та контркультури в контексті побудови останньою «Образу Іншого», альтернативного культурного світу. «У пошуках свого шляху, «молодіжні» групи, шляхом перевірки часом, формують свої загальнозначущі цінності. Але цей пошук передбачає рух від чогось, тому відразу постає питання про «альтернативу», а оскільки мова йде про взаємини в межах вже сформованої макро-культури, то її спокійно можна назвати «контркультурою» або "Образом Іншого" [22].

Цей образ є традиційно характерним для Західної цивілізації, у якій періодично спостерігалися спалахи звернення до неєвропейських локальних цивілізацій як до засобу лікування, або застереження для власної культури. Першою такою віддушиною для майстрів європейської культури став «Схід» (приклад - Герман Гессе), а після Другої Світової війни - традиційним і масовим було звернення до так званої «Чорної Культури», особливо до її музичного різноманіття стилів і напрямків (починаючи від запозичення і переробки джазу і блюзу, закінчуючи використанням чисто африканської ритміки у вже сформованій рок-культурі).

«Образ Іншого» можна простежити в будь-якій культурі, а це, у свою чергу, розкриває механізм її розвитку. Культуру можна розглядати як систему, що складається з безлічі опозицій: орієнтації на колективізм або на індивідуалізм, традицію або модерн, виробництво або споживання, конкретну мету або множинність форм, мирське або містичне, критичне або апологетичне ставлення до дійсності, на відкритість чи закритість соціуму і.т.д. Опис будь-якої з цих опозицій буде одночасно настільки ж переконливим, як і одностороннім і спростовуваним, тому завдання

дослідника полягає в окресленні механізму, керуючого їх спільним функціонуванням [22].

У такій культурній моделі, відзначає Алекс Керві, слідуючи за думкою Дж.Мілтона Їнгера [156, с.11], можна виділити три головні ланки - два полюси опозиції і міру їх конкретного співвідношення в рамках макро-культури. У певний момент один з цих полюсів є домінуючим, інший же тимчасово пригнічений, але його складові постійно присутні в "підпільному" варіанті макро-культури, періодично викидаючи на поверхню нібито невластиві їй явища (розквіт психоделійної культури в шістдесяті роки ХХ століття, панківський вибух другої половини сімдесятих), Незважаючи на те, що ці явища так і не стають домінуючими, їх "викиди" сприяють динамічному існуванню системи, в цілому. Головна «протиотрута» системи – залучення до «золотої середини» найбільш легких в обробці і менш значущих в сенсі соціальної небезпеки контркультурних явищ, що, у свою чергу, призводить до загального ослаблення культурного "викиду" (прилучення до мас-культури так званої "Сексуальної Революції" в Америці і Великобританії) [22].

Однією з важливих і не надто легких проблем, з якою стикається дослідник під час роботи з проблематикою контркультури, є питання взаємовідношення, поєднання і розмежування між поняттями контркультури і субкультури. Оскільки ці терміни мають значну кількість трактувань у науковій літературі, то ми можемо спостерігати певний «термінологічний хаос». Для нашого дослідження є дуже важливим чітко визначити ці поняття і сферу їхнього вжитку в нашій роботі.

Складність полягає в тому, що описуючи контркультуру 50-70 років ХХ століття, неможливо обминути питання присутності в ній представників різноманітних субкультур. Вже представники біт-руху, хіпстери, які по суті, є одними із головних зачинателів контркультурного проекту, одночасно є і субкультурою. Це ж відноситься й до хіпі, «кислотників», «панків». З іншого

боку, представниками контркультури є й представники наукового світу, рух «нових лівих», діячі культури, письменники, поети, музиканти, художники, яких складно зарахувати до представників будь-якої з сучасних їм субкультур. Таким чином, контркультура 50-70 років ХХ століття поєднує в собі як представників різних субкультур, так і групи людей, які не мають до субкультур жодного відношення.

Складність також полягає у тому, що єдиної усталеної системи поглядів на явище субкультури сьогодні немає. Різні наукові підходи інтерпретують поняття "субкультура" з позицій свого предмету та методології.

Термін «субкультура» з початку появи у 30-х роках ХХ століття мав здебільшого застосування у кримінології. Англійський дослідник К.Ліч визначає, що у 1955 році цей термін застосовувався в США при описі злочинних банд [33].

Якщо торкнутися визначень, то словник Меріама-Вебстера виводить таке визначення «Субкультура – а) культура, отримана з іншої культури; б) етнічна, регіональна, економічна чи соціальна група, наявні характерні моделі поведінки якої є достатніми, щоб відрізнити її від інших у межах культури чи суспільства [136].

На погляд американського дослідника М.Гордона, контркультура є «підрозділом національної культури, сформований комбінацією таких соціально важливих факторів, як класова приналежність, етнічний фон, місце проживання (регіон, місто, село) та віросповідання, і який становить у даній комбінації функціонуючу єдність, що справляє поєднаний вплив на індивідуума» [33].

Дослідниця Т.Щепанська відзначає, що субкультура не є самостійним цілим. Її культурний код формується у рамках більш загальної системи, що визначає основу даної цивілізації і цілісність даного соціуму – це поняття культури. Відповідно, субкультури, як її підсистеми, спираються на її культурний код, який є гарантом взаєморозуміння, крім того, орієнтовані на

постійний діалог з нею. Діалог культурної системи і субкультур може мати різні форми – протистояння традиціям, руйнування усталених культурних форм, чи навпаки – відновлення культури, її розвитку, повернення до традицій. «Більшість відомих визначень культури (і субкультури як її різновиду) акцентують обмежений набір її основних ознак. Серед них: знакові (спільність ідеології, ментальності, символіки, культурного коду, картини світу); поведінкові (звичаї, ритуали, норми, моделі і стереотипи поведінки); соціальні (соціальна група, страта тощо, обумовлена як носій субкультури чи «середовище, що її породжує») і усі вони разом (культура як «цілісний спосіб життя»). Підкреслюється небіологічний спосіб відтворення усього вищеописаного комплексу (виховання, освіта – соціалізація, як засіб трансляції культурної традиції)» [54].

Контркультура, ж за класичним визначенням Дж. Мілтона Інгера, є «сукупністю викривлених або конфронтуючих цінностей" певної соціальної групи, що "містять, як первинний елемент, тему конфлікту з цінностями всього суспільства...»

Отож, як ми бачимо, обидва поняття застосовуються щодо соціокультурних груп чи спільнот всередині суспільства. Важко також не погодитися з думкою українського дослідника Андрія Мінаєва, який порівнюючи субкультуру і контркультуру з точки зору їх належності певним соціальним групам зазначає, що поняття «субкультура» склалося як більш широке: «фактично під нього підпадали будь-які соціальні групи, тоді як дефініція «контркультура» стосувалась лише тих спільнот, культура яких є виразно опозиційною до домінуючої у суспільстві» [33].

Дійсно, якщо ми розглянемо типологію субкультур, то можемо спостерігати, наскільки великою є кількість ознак, за допомогою яких можна розрізнити субкультури. Зокрема, за дослідниками В. Соколовим і Ю. Осокіним, субкультури типологізуються відповідно до типів спільнот їхніх учасників: статевозрілі (дитяча, молодіжна, субкультури матерів і т.д.);

соціально-професійні (робітники й інтелігенція, комп'ютерна, медична, археологічна, армійська, жебрацька, чи до прикладу, кримінально-тюремна). Субкультури також можуть бути дозвільними, релігійними чи етнічними. До субкультур можуть відноситися земляцтва представників різних регіонів країни, і вони необов'язково будуть мати іншу, відмінну етнічність. Також субкультури можуть бути локальними і стосуватися окремого району чи локації у місті [54].

Для субкультури є характерним спільність ідеології, ментальності, символіки, культурного коду. Також характерні спільні поведінкові особливості - звичаї, моделі та стереотипи поведінки. Важливим для формування і подальшого існування субкультури є певна, чітка соціальна група, яка може бути середовищем зародження чи (і) носієм субкультури.

Контркультура, на відміну від субкультури, не завжди обмежена цінностями певної соціальної групи. Не зважаючи на те, що явище виникає у субкультурному середовищі, потім воно переходить його межі і знаходить прихильників поза субкультурами, з різних соціальних верств та груп. Тому нам видається, що краще **розглядати різницю між субкультурами і контркультурою у ціннісному аспекті**. Адже сукупність цінностей, притаманних контркультурі, підтримувалася представниками абсолютно різних соціальних груп і субкультур. Підтримуємо думку П.Гуревича, який наголосив на **принциповій відмінності** між поняттями «субкультура» та «контркультура».

Вона полягає у тому, що субкультури, за великим рахунком, є закритими, герметичними спільнотами, які не мають на меті протистояти офіційній культурі в плані її повалення чи заміщення. «Субкультура призвана тримати соціокультурні признаки в певній ізоляції від «інших» культурних шарів і не перетворюватися в офіціоз» [11, с. 152]. За великим рахунком сама по собі субкультура не претендує на заміну культурної системи. Не зважаючи на те,

що субкультури постійно з'являються в історії людства, більшість з них все ж прагнуть прилаштуватися до пануючої культури.

Комплекс цінностей контркультури, навпаки, претендує на певну універсальність. Народжуючись в рамках чіткої, локальної соціальної спільноти, він з часом виходить за її межі, і починає просувати нові ціннісні й практичні установки для широких соціальних верств. Тому в контркультурі 50-70-х років ХХ століття стало можливим поєднання представників молодіжних субкультур – хіпі, бітників, й особистостей, які мали досить далеке відношення до субкультури і були за походженням, до прикладу, з наукового світу (Т.Лірі, Т.Роззак).

Слід зазначити, що в основі контркультури, у нашому випадку 50-70-х рр. ХХ століття, значною мірою лежить субкультура бітників-хіпстерів. Ідеї бітників переросли соціальне середовище, в якому вони з'явилися. Хоча здебільшого стосовно субкультур, це є скоріше винятком, ніж правилом. Як пише український дослідник Андрій Мінаєв: «Будь-яка субкультура носить в собі зародки протилежних домінуючій культурі тенденцій і уявлень, які, однак, не набули універсальності у суспільстві і виконують лише функцію самоототожнення соціальної групи-носія даної субкультури» [33].

Торкаючись питання співвідношення контркультури і субкультури, Дж.М.Інгер пише про існування суб-суспільств. Вони існують всередині великої суспільної системи, адже більшість сучасних суспільств розділені уздовж етнічних, регіональних, класових, професійних, вікових та інших ліній. Відтак, сукупність людей у межах таких соціальних кластерів, якщо вони, звичайно, є досить стійкими, може іменуватися суб-суспільством. Субкультура в такій групі є «вираженням мережі соціальних відносин» [156, с. 41]. До її характеристик відносяться сукупності норм, цінностей, артефактів, спільних спогадів та інших речей, які відрізняються від подібних цінностей домінуючої культури. Але при цьому, субкультура, як поняття, не може бути

віднесена до контркультури. Адже релігійні погляди, мовні відмінності чи інші нормативні характеристики окремої групи не вступають у протиріччя із загальними цінностями суспільства, а є продуктом взаємодії та соціалізації [156, с. 41].

Ще одну характерну різницю між субкультурою і контркультурою відзначає Їнгер – контркультура є несподіваним, непередбачуваним явищем, яке не є вкоріненим у суб-суспільствах, етнічних громадах, професійних групах чи інших відносно стабільних соціальних структурах. Існування контркультури також залежить від навколишніх змін у суспільстві. Швидкі суспільні зміни призводять до достатньо швидких змін у контркультурі. Субкультури ж є більш статичними і розвиваються повільніше.

Їнгер наводить таке порівняння щодо контрасту між контркультурою і субкультурою: «контркультурні представники є еретиками, а не іноземцями, використовуючи ці терміни у даному випадку в чисто описовому сенсі» [156, с.42].

2.2. Витоки політичної ідеології контркультури

На становлення ідейних основ контркультурного руху справила вплив значна кількість чинників, але серед них особливе місце посідають роботи західних мислителів, погляди яких склали фундаментальну ідейну базу під контркультурним проектом. Особливе значення мали критичні роботи представників Франкфуртської школи, філософів-екзистенціалістів. Завдяки цим роботам, культурна, мистецька складова контркультурного руху поповнилася гострою суспільно-політичною критичною складовою.

Серед тих, хто вніс свій вклад у формування ідеології контркультури, слід назвати французького філософа-екзистенціаліста і письменника Жана Поля Сартра (1905-1980). Ще за часів окупації Франції Німеччиною Сартр організовує підпільну групу під назвою «Соціалізм і свобода». У роки війни у В'єтнамі і Кореї він брав активну участь в антивоєнних виступах, а також в демонстраціях робітників, службовців і студентів, що боролися за свої права. Цікаво, що, коли в 1965 році Сартра запросили в США для читання лекцій в Корнуельському університеті, він відмовився приїхати, виступивши із заявою «Чому я не їду в Сполучені Штати». У ній він пише: «Дискусія можлива тільки з тими, хто готовий поставити під питання всю американську імперіалістичну політику не тільки у В'єтнамі, але і в Південній Америці, в Кореї і у всіх країнах, що складають «третій світ». Більш того, дискусія можлива тільки з тими американцями, хто визнає, що американська політика не може бути змінена, якщо повністю не змінити американське суспільство. Тепер же зовсім небагато, навіть в американському лівому русі, готові йти так далеко» [24, с. 5].

Ідею сексуальної революції, яку активно пропагували представники контркультури та «нові ліві», вперше висловив австрійський психолог, учень З. Фрейда – Вільгельм Райх (1897-1957). У своїх працях «Сексуальна

революція», «Пристрасть молодості», «Психологія мас та фашизм» та інших здійснив поєднання фрейдизму та марксизму з метою пояснити соціальні і політичні явища, які були характерні для Європи в першій половині XX століття, зокрема причини появи фашизму. Цікаво, що до 1967 року в США було офіційно заборонено друкувати книги В. Райха.

Суть концепції «Сексуальної революції» можна стисло виразити так: звільнення сексуальних відносин в суспільстві від соціального придушення, зумовленого проникненням в цю область економічних інтересів. Як зазначає Райх: «Структурі характеру сучасної людини, яка продовжує традиції патріархально-авторитарної культури... властиве відчуження характеру від внутрішньої природи і зовнішнього суспільного убогства. Воно є основою самотності, безпорадності, хворобливого бажання влади, страху перед відповідальністю, містичних прагнень, сексуальних лих, безпорадного невротичного бунтарства, так само як і протиприродно-хворобливої терпимості»[40].

Наслідком цього відчуження є такі проблеми, як політичний ірраціоналізм і хаос суспільних відносин, нездатність мас скористатися свободою, ними ж завойованою, і схильність мас до диктатури. Основне завдання, яке необхідно вирішити у процесі здійснення сексуальної революції, – це зміна психологічної структури особи, наділення людини здібності до самовіддачі в любові. Механізм виховання включає заохочення розвитку природної сексуальності.

Значний вплив на ідейні засади контркультури справила так звана франкфуртська школа – група філософів і соціологів, що об'єдналися ще у 30-ті роки XX ст. навколо Інституту соціальних досліджень при університеті у Франкфурті-на-Майні (М.Хоркхаймер, Т.Адорно, Е.Фромм, Г.Маркузе, Ю.Хабермас, А.Шмідт, О.Негт).

Макс Хоркхаймер, керівник школи, стояв на неомарксистських позиціях і керував «Журналом соціальних досліджень». Після його еміграції з

Німеччини, у зв'язку з приходом до влади нацистів, центр школи опинився спочатку в Женеві і Парижі, потім в США, при Колумбійському університеті. Лише в 1949 році школа знову повернулася у Франкфурт.

Протягом 40 років франкфуртську школу об'єднувало прагнення осмислити внутрішню драму сучасного їм суспільства і різке, негативне відношення до існуючого суспільного ладу. Основною ідеєю їх теорії стало відчуження людини, трактоване через призму критичного підходу Карла Маркса в тісному зв'язку з неогегельянськими і фрейдистськими ідеями. Активно розроблялася проблематика раціональності («раціоналізації»), що веде своє походження від М.Вебера. У теоретиків франкфуртської школи вона набула критичного звучання, пов'язаного з аналізом внутрішніх протиріч «просвітництва», ототожнюваного з раціональним оволодінням природою і виникненням на цій основі «масової культури» і «масової особистості». Основна соціально-політична тема цієї школи – «пізній капіталізм», з характерним для нього домінуванням «авторитарної особистості» і антидемократичними методами керівництва.

У 50-60 роки ХХ століття вплив ідей франкфуртської школи на політичне життя Заходу став більш значимим. Її політичні ідеї були сприйняті рухом «нових лівих», яких у США представляла масова громадська організація «Студенти за демократичне суспільство». Визнані філософи і соціологи незалежно від своєї волі стали кумирами руху «нових лівих», а також певних ліворадикальних екстремістських угруповань у кінці 60-х на початку 70-х років ХХ століття. Ідеї франкфуртської школи також здійснили вплив на антивоєнні, феміністичні, екологічні та інші соціально-політичні рухи.

Найзначніший вплив на становлення ідеології контркультури та «нових лівих» мав Герберт Маркузе (1898—1979), якого називали «міжнародним ідейним вождем бунтуючих студентів». «Маркузе для нас — точка опори», — заявляв у 1968 році лідер бунтівних паризьких студентів Даніель Кон-Бендіт.

Сам Маркузе проявляв стриманість, говорячи про своє відношення до «нових лівих»: «Я відчуваю себе солідарним з рухом розгніваних студентів, але я зовсім не є їх провідником. Це преса і громадська думка нагородили мене таким титулом і зробили з мене швидкий товар» [29].

На погляди Маркузе зробили великий вплив ідеї Г.Гегеля, П.Прудона, К.Маркса, М.Вебера, З.Фрейда. Маркузе неодноразово заявляв про свою прихильність до марксизму, але вважав необхідним модернізувати його шляхом з'єднання з екзистенціалізмом і фрейдизмом. З 30-х років ХХ століття Маркузе разом з іншими представниками франкфуртської школи брав участь у розробці «критичної теорії», різко виступав проти західного суспільства споживання, полемізував з націонал-соціалістичним варіантом розуміння держави і права.

У працях «Ерос і Цивілізація», «Одновимірна людина» Маркузе виходить з того, що немає принципової різниці між капіталістичним і соціалістичним ладом, оскільки обидва вони є модифікаціями індустріального суспільства, в якому технічний прогрес сприяє створенню «тотальної» системи, що базується на могутньому розвитку продуктивних сил, що стабілізують її. Ця система насичена суперечностями, які не можуть бути вирішеними радикальним шляхом, оскільки здатні на революцію елементи поглинаються могутніми інтеграційними силами (політичними інститутами, продуктивністю праці тощо) або, взагалі, виявляються фатальними, нерозв'язуваними, як наприклад, суперечності між особою і державою. Він критично аналізував ряд важливих суспільних проблем: права людини, можливості її свободи, гуманізм, продуктивність і деструктивність науки і техніки [28].

На думку Маркузе, основна ознака сучасної держави – поглинання індивідуальності загальністю (перш за все в особі держави і освяченої нею культури), примат держави над особою, розбудова «світу тотального адміністрування», заснованого, на відміну від фашистського зразка, не на

прямому насильстві «терористично-політичного управління», а на «нетерористичному економічно-технічному керуванні, здійснюваному за допомогою маніпулювання потребами».

Придушення свободи неминуче в умовах швидкого розвитку техніки, технології. «Концентраційні табори, масове знищення людей, світові війни і атомна бомба не є «рецидивом варварства», – пише Маркузе, – а є нестримною дією досягнень сучасної науки, технології і форм панування. І це найбільш ефективно підпорядкування і знищення людини людиною відбувається на високому рівні розвитку цивілізації, коли матеріальні і інтелектуальні досягнення людства, здавалося б, дозволяють створити достовірно вільний світ» [28, с. 30].

Тоталітарна держава, «адміністративний всесвіт» ХХ ст. — результат становлення суспільства, позбавленого свободи і різноманіття. Останнє, як і його складові елементи, плоске, лінійне, або, кажучи словами Маркузе, «одномірне». «Одномірність» — це однорідність, що виключає будь-яку альтернативу (соціальну, політичну, теоретичну, художню і т.п.), це уніфікованість, однонаправленість. «Одномірність» означає відсутність протиборства, критики, що виводить за межі системи існуючих політичних відносин, а отже – примирення з дійсністю.

Маркузе вводить новий термін – «репресивна терпимість», це – сукупність засобів і прийомів збереження статусу-кво в «одномірному розвиненому суспільстві». Вона виявляється в «терпимості», тобто в допущенні відкритої опозиції в таких формах і рамках, які залучали б опозиційні сили до «гри», породжували б ілюзію існування справжньої демократії і вели до розпилування, марної трати революційної енергії.

«Репресивна терпимість» незмінно переходить в «нетерпиму репресивність», як тільки борці за свободу виходять за рамки безпечних для суспільства «свобод», передбачливо окреслених пануючою меншиною.

Супротивники тоталітарного ладу приречені на поразку, якщо вони погодяться з «правилами гри» і повірять в щирість своїх опонентів.

Г. Маркузе виступає за гуманний соціалізм, в основі якого лежить зміна «біологічної природи» людини. У біологію людини, на його думку, входять потреби в свободі, етиці, естетиці (нерепресивні потреби). Саме їх і потрібно покласти в основу життя «нових людей». У той же час «репресивні потреби» (потреби в конкуренції, вбивстві, наживі, насильстві і т.п.) слід зруйнувати. Тоді буде створений «новий суб'єкт», біологічна природа якого спонукала б до бунту проти існуючого «життєвого середовища» [28, с. 226].

Разом з нечіткістю поглядів щодо суспільства, побудованого на нових, гуманних, соціалістичних засадах, у Маркузе зберігався і песимізм щодо можливості його побудови. Ним пройняті завершальні сторінки роботи «Одновимірна людина»: «Критична теорія суспільства не має у своєму розпорядженні понять, які могли б перекинути міст через провалля між його сьогоднішнім і майбутнім; не даючи обіцянок і не демонструючи успіхів, вона залишається негативною. Таким чином, вона хоче зберегти вірність тим, хто, вже втративши надію, присвятив і продовжує присвячувати свої життя Великій Відмові» [28, 515].

На думку Г.Маркузе, в соціальному плані для руху контркультури характерними є певні маргіналії, тобто бажання опиратися на такі «периферійні» прошарки суспільства, як молодь, декласовані елементи, представники «кольорової» меншості населення, які приймають на себе подвійний гніт в суспільстві. У психологічному ж плані типовою рисою є протест проти держави і її інститутів, що сприяє відчуженню, проти різноманітних «авторитетів», буржуазного способу життя та моралі.

Важливий вплив на розвиток контркультури справили роботи американського письменника, поета, філософа, практикуючого психотерапевта Пола Гудмена. Разом з Фредеріком Перлзом і Ральфом

Хефферлайном він створив у 50-х роках ХХ століття новий напрямок у психотерапії - гештальт-терапію, яка отримала значне поширення у другій половині ХХ століття. Його роботи, зокрема опублікована у 1960 році книга «Дорослішання в абсурді», мали значний вплив на рух «нових лівих» та, загалом, контркультуру. Будучи прихильником студентського руху протягом 1960-х років, Гудман врешті-решт став переконаним критиком ідеологічної жорстокості, що охопила «нових лівих» у кінці десятиліття. У «Новій реформації» (1970) він стверджував, що «відчуження» і екзистенціальна лють молоді 1960-х років узурпували всі свої справжні політичні цілі, і тому їх тактика стала руйнівною. Стосовно філософських основ «нових лівих» Гудман зазначає, що вони у значній мірі були зумовлені післявоєнним розчаруванням концепціями науки, техніки, правди та знань.

Гудман порівнював молодіжний бунт молоді в 1960-х роках з протестантською реформацією ХVІ століття: «Очевидно, що в даний час ми не збираємося відмовлятися від масової віри в наукову технологію, яка є релігією сучасності, і все ж ми не можемо продовжувати її, оскільки вона була перекручена. Тому я шукаю «нову реформацію» [85, с. 33].

Висновки до розділу 2

Отже, у другому розділі дослідження розглянуто теоретичні концепції, підходи до вивчення контркультури, які поширені в суспільних науках, а також дослідили питання співвідношення понять контркультури і субкультури. Насамперед слід зауважити, що підходи до трактування контркультури можна поділити на ті, що розглядають її у вузькому сенсі, як сукупність ідей, ціннісних установок, які протистояли пануючій американській культурі в 50-70-х роках ХХ століття. До контркультури відноситься також діяльність молодіжних рухів, певних субкультур (зокрема бітників, хіпі), «нового лівого руху». Чимало дослідників виділяє цей період у загальний термін «контркультура 60-х років». Друга група підходів спирається на розуміння контркультури в широкому сенсі, як на сукупність ідей, цінностей, світогляду, які протистоять офіційній, базовій культурі. В широкому розумінні контркультура не має часової прив'язки до якогось одного історичного періоду.

У науковій літературі термін «контр-культура» вперше з'являється у 1951 році у праці Т.Парсонса «Соціальна система». Перше трактування терміну робить Дж. Мілтон Їнгер у статті «Контркультури» в 1960 році, а широку популярність він здобуває після виходу у світ роботи Ч.Роззака «Створення контркультури».

Важливим є питання співвідношення між субкультурою та контркультурою. На нашу думку, краще розглядати різницю між субкультурами і контркультурою в ціннісному аспекті. Адже сукупність цінностей, притаманних контркультурі підтримувалася представниками абсолютно різних соціальних груп і субкультур. Варто зауважити, що. не

зважаючи на те, що субкультури постійно з'являються в історії людства, більшість з них все ж прагнуть прилаштуватися до пануючої культури. Комплекс цінностей контркультури, навпаки, претендує на певну універсальність. Народжуючись в рамках чіткої, локальної соціальної спільноти, він з часом виходить за її межі, і починає просувати нові ціннісні й практичні установки для широких соціальних верств.

На рух контркультури у США здійснила вплив чимала кількість наукових концепцій. Окремо слід виділити внесок у становлення ідейної бази контркультури дослідників Жана-Поля Сартра, Пола Гудмена, науковців «франкфуртської школи», особливо Герберта Маркузе. Якщо узагальнити погляди цих мислителів, то для них було характерним критичне відношення до «сучасного індустріального суспільства», у якому стирається різниця між західним капіталізмом і соціалізмом. Мислителі заявляли про те, що робітничий клас втратив свою революційну роль, став елементом існуючої політичної та економічної системи, а його місце зайняли соціальні аутсайтери.

Основною соціально-політичною темою франкфуртської школи став «пізній капіталізм», із характерним для нього домінуванням «авторитарної особистості» і антидемократичними методами керівництва. На думку Г.Маркузе, основною ознакою сучасної держави є поглинання індивідуальності загальністю (перш за все в особі держави і освяченої нею культури), примат держави над особою, складається «світ тотального адміністрування», заснований, на відміну від фашистського зразка, не на прямому насильстві «терористично-політичного управління», а на «нетерористичному економічно-технічному управлінні, здійснюваному за допомогою маніпулювання потребами».

Тоталітарна держава, «адміністративний всесвіт» ХХ століття – результат становлення суспільства, позбавленого свободи і різноманіття.

Таким чином, на думку Маркузе, постає «одномірне» суспільство та «одномірна людина». «Одномірність» – це однорідність, що виключає якунебудь альтернативу (соціальну, політичну, теоретичну, художню і т.п.), це уніфікованість, однонаправленість.

РОЗДІЛ 3

СТАНОВЛЕННЯ КОНТРАКУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У США В 50-70 РР. ХХ СТ.

3.1. Передумови становлення контркультури в 40-50 рр. ХХ ст.

Контркультура у США середини ХХ століття виникає на зламі модерну і постмодерну, епохи індустріального і постіндустріального суспільства. Часто її виділяють як перший опозиційний культурний рух, який був характерний для періоду постмодерну. Але, незважаючи на це, причини її появи кореняться у тих явищах, які були породжені індустріальною цивілізацією. Серед них особливе місце посідає поява масового суспільства та масової культури.

Хосе Ортега-і-Гасет вводить у науковий обіг поняття «масової людини» та «масового суспільства», характеризуючи ХХ століття як вік мас. Він відзначає, що для всякого суспільства завжди було притаманне динамічне поєднання меншості і маси. Меншість – спільнота особливих, вибраних за певними унікальними здатностями незначна кількість людей. «Для створення меншості...спочатку потрібно, щоб кожен, за причинами особливими, більш чи менш особистими, відійшов від натовпу» [37].

Маса – сукупність осіб, які нічим особливим не виділяються. Як зазначає Ортега-і-Гасет, – «Політичні новини недавніх років означають ніщо інше, як політичне панування мас... маса гадає, що має право накидати і давати законну силу своїм кав'ярняним мудруванням. Я сумніваюся, чи були інші історичні епохи, де юрба правила б так безпосередньо, як у наш час. Тому я говорю про гіпердемократію... Для сьогоденного дня характерично, що простий ум, знаючи, що він простий, осмілюється проголошувати своє право на простацтво і, де хоче, накидає його. У Північній Америці кажуть: бути

відмінним - це бути непристойним. Маса розчавлює під собою все, що відмінне, незвичайне, індивідуальне, кваліфіковане й добірне. Хто не схожий на всіх, хто не думає, як усі, ризикує, що його усунуть [37].

Появою масової людини слід завдячувати процесам кардинального технологічного перелому і технічного прогресу ХІХ століття, які у зв'язку з політичним режимом ліберальної демократії привели до демографічного вибуху, завдяки якому втричі збільшилося населення розвинутих європейських країн, а також США.

Був створений «новий сценічний простір» для існування людини, новий як і в соціальному, так і в матеріальному вимірах. Нові політичні, соціальні, економічні умови, у яких опинилася людина ХІХ століття, були прямо протилежними її звичному існуванню в попередні епохи, на порядок кращими. Х.Ортега-і-Гасет відзначає, що поява масової людини є характерною рисою всіх європейських країн та США, а яскравими проявами ідеології масової людини є фашизм і більшовизм.

За К. Ясперсом «масове суспільство» - хвороба ХХ ст., а сама маса - вид існування і розкладання людського буття, коли світ потрапляє до рук посередності. Маса нерозчленована, одноформенна, безпідставна, не має самосвідомості, їй недоступне почуття відповідальності. Відтак масове суспільство, що уніфікує та стандартизує будь-які прояви суспільного життя є основою для побудови тоталітарного режиму зі «стадним існуванням» [55, с. 412].

Е. Фром у своїй роботі "Втеча від свободи"(1940) шукає відповідь на питання: як і чому фашизм знайшов широку підтримку в масах німецького народу? Для розуміння цього, вважав він, важливо мати на увазі те, що для звичайної людини немає нічого важчого, ніж бути поза межами спільноти, що заради приналежності до групи вона готова жертвувати багато чим.

Не менше значення має осмислення того, що процес розвитку людської свободи суперечливий, подвійний. У сучасному світі виникає ситуація, при

якій людина все більше відчуває не лише свою свободу, але і ізольованість від інших людей. Свобода, яку людина придбала в порівнянні з людиною доіндустріального суспільства, поставила її перед важким вибором: звалити на себе тягар відповідальності або позбавитися від цього тягара, підпорядкувавши себе іншому. Це і є «втеча від свободи».

Фром пише, що головними шляхами втечі від свободи є підпорядкування вождеві при тоталітарних режимах або конформізм, притаманний демократії. Це відкат назад, втеча від нестерпної ситуації, в якій людина не може більше жити, відмова від власного «Я». Зрікаючись себе, залучаючись до маси, індивід «при цьому набуває нової упевненості і нової гордості у своїй причетності до тієї сили, до якої він тепер може себе зарахувати». Такою силою в Німеччині виступала влада в особі фюрера. Фром говорить, що мільйони людей, які були охоплені почуттям власної нікчемності і безсилля, тепер знаходилися під враженням перемог, взятих владою. Більше того, люди «отримували емоційне задоволення від цих садистських спектаклів і від ідеології, що наповнювала їх почуттям переваги над іншим людством» [45, с.180].

Розглядаючи масові маніфестації і мітинги за часів Гітлера, він підкреслював, що їх необхідність виражалася в тому, щоб люди відчули себе прибічниками великого співтовариства, що додавало їм сили і бадьорості. Свою нікчемність і безсилля людина, за Фромом, може відчувати і при демократії, коли в «масовому суспільстві» пригнічується творче мислення. Як катастрофу, він виділяє в такому суспільстві дії ЗМІ, де «повідомлення про бомбардування і загибель тисячі людей безсоромно змінюються - або навіть уриваються рекламами мила або вина». Прогрес демократії пов'язаний з дійсно позитивною свободою, що дає можливості розвитку творчості людини. Він не має нічого спільного із втечею від свободи, з негативною свободою, що визначається, як свобода «від» [45, с.180].

У плані дослідження підтримки масами тоталітарності інтерес представляє книга Ханни Арендт «Витоки тоталітаризму» (1951). Саму можливість тоталітаризму Арендт пояснює тим, що у ХХ ст. класи перетворюються на маси. Поява імперіалізму супроводжувалася перенакопиченням капіталу та експансією. Щоб дати їм вихід, імперіалізм потребував допомоги натовпу, широких мас [2].

У культурному аспекті для масового суспільства є характерною наявність **масової культури**. Масова культура спирається на «усереднені» смаки простого громадянина, задовольняючи його потреби в культурному розвитку. Мета масової культури, літератури, мистецтва полягає не в розвитку особистості, її мета - не рефлексія, а розвага. Розважати, не навантажувати змістом, орієнтуватись на людських емоціях і масових вподобаннях.

У науковий обіг термін «масова культура» вводить Макс Хоркхаймер у статті «Мистецтво і масова культура», що побачила світ у 1941 році [102, с. 273].

Вагомий внесок у розвиток концепції масової культури вніс американський дослідник Двайт Макдональд. Він пише про те, що сучасна технологія не пов'язана ні з національними рамками, ні з політичними системами, ні з характером економічного розвитку. Уніфікована технологія породжує уніфіковані потреби і смаки. «За останні два століття Західна культура фактично складалася з двох частин – традиційної, назвемо її високою культурою, і новим типом культури, який створений для продажу. Цей продукт може називатися масовою культурою, краще навіть маскультом, оскільки насправді це не є жодною культурою» [115, с.3].

Поява масової людини та, відповідно, масової культури – явище ХХ століття. Їх вираження у США мало свої характерні особливості – країна не зазнала значних втрат у Першій світовій війні, навпаки, після неї розпочинається стрімкий економічний розвиток. Країна починає виходити на провідні позиції у світі за впровадженням нових технологій, інфраструктурних

проектів, машинобудування, електроенергетики, стрімко доганяє європейські країни в інших галузях промисловості.

В США, на відміну від багатьох європейських країн, не було ні авторитарного, ні тоталітарного режиму, але це не значить, що не було масового суспільства. Як відзначає американський дослідник Д.Белград, починаючи з 20-х років ХХ століття, доби «проспериті», панівним соціальним та економічним устроєм у США виявився корпоративний лібералізм, базовою для якого стала система цінностей, що стала відомою під назвою «культура достатку». Характерною рисою корпоративного лібералізму став «американський спосіб життя», визначальними ознаками якого виступили поєднані між собою наукова організація праці, масове дозвілля і споживацтво. Уряд США активно підтримував такий устрій, виділяючи значні фінанси і ресурси на розвиток проектів, які йшли на користь діловим колам і великому бізнесу [7, с.18].

У 20-х роках ХХ століття у США збільшилися дохід на душу населення і ефективність виробництва, що призвело до 40% зростання ВВП. У країні встановився найвищий рівень життя у світі, при низькому рівні безробіття, низькій інфляції і низькими відсотковими ставками, промислове виробництво, в цілому, збільшилася до 1929 року на 72%. Були скасовані закони воєнного часу, що контролювали рівень цін. Таким чином, післявоєнна Америка стала найбільш активно зростаючою світовою економікою, завдяки чому ще більше зміцнила своє лідерство у світі. Так, у 1925 році Кальвін Кулідж, президент США, зазначив: «Справа Америки - це бізнес». Звідси економічний принцип, якому слідувала адміністрація, – «Laissez-faire» - що означає свободу дій, невтручання держави в економічну зону діяльності приватного сектора. Адміністрацією Білого дому були повернуті надвисокі протекціоністські тарифи (як і в кінці ХІХ століття), які були оголошені однією з основ процвітання. Також була зменшена сума державного боргу, знижені податкові

тарифи, обмежене урядове втручання у діяльність великих корпорацій, припинилося використання антимонопольних законів.

Кризю корпоративного лібералізму засвідчив період Великої Депресії 1930-х років. Політика мінімального втручання держави в економіку була замінена «новим курсом» Ф.Рузвельта. Але цей період «нового курсу» був згорнутий разом зі вступом США в другу світову війну. В сорокових роках відбувається повернення до практики корпоративного лібералізму.

Політика, спрямована на реалізацію корпоративного лібералізму, почала спричинювати процес перерозподілу центрів реальної політичної влади. Незважаючи на те, що демократичний політичний апарат у США залишився без змін, однак все більш вагомими центрами влади, центрами формування важливих політичних і економічних рішень та рекомендацій стають не державні установи, а корпоративні інституції, побудовані за пірамідальним ієрархічним принципом. Як відмічають Р.Едвардс і слідом за ним Д.Белград: «...бюрократичний контроль, пов'язаний з корпоративним лібералізмом, передбачав раціоналізацію особистого ставлення, а не фізичного простору. Корпорації заснували систему гомогенізації, яка заохочувала виконання правил і вироблення «правильного» ставлення до роботи; ці якості підносилися до рівня чеснот і стали неодмінною умовою просування працівника по службовій драбині» [7, с. 19].

Культурний базис існуючої в США соціоекономічної системи корпоративного лібералізму становили масова культура та бюрократична дисципліна. Тому, як наслідок, альтернативні погляди і сумніви щодо дійсної демократичності і гуманності існуючого устрою часто втілювалися у формах культурної критики. У 1949 році Маршал Мак-Люен у виданні з невеликим накладом і характерною назвою «Neurotica» засудив діяльність видавничої імперії Генрі Люїса (видавець журналів «Life» і «Time») за той тип масової культури, який вона розповсюджувала. Він зазначав, що ці видання були яскравим прикладом редукції американського інтелектуального життя до

корпоративно-бюрократичного мурашника, у якому незалежне мислення підмінялось індустрією «знань», спрямованою на стандартизацію та керування людською поведінкою. Маршал Мак-Люен зазначав, що, маючи факт тотальної присутності такого культурного штурму для американських інтелектуалів з боку мейнстріму, соціальне відродження може відбутися лише у вигляді пробудження здатності до критичного судження.

Нова соціальна та культурна опозиція, яка з'явилася у 40-х роках ХХ століття на противагу імперативам бюрократичного контролю, обрала «спонтанність» як свою стратегію. Вона ж стала спільним гаслом нового покоління митців, серед них представники розбитого покоління, поети школи Блек-Маунтін, у музиці в першу чергу бі-боп-музиканти – Чарлі Паркер, Лестер Янг, Майлз Девіс, Макс Роуч та інші. В художньому мистецтві культурна опозиція і рух до акцентуації уваги на творенні спонтанних творчих актів була зосереджена в середовищі художників, які сповідували принципи абстрактного експресіонізму, серед них - Роберт Марзевел, Адольф Готтліб, Джексон Поллок, Віллем де Кунінг, Джеймс Брукс, Лі Краснер, Джек Творков. Психолог Пол Гудман пропонував спонтанність як стиль життя [7, с. 21].

Потім кредо спонтанності, імпровізації, перфоменсу було активно сприйнято представниками контркультури у 50-70-х роках ХХ століття. У плані соціально-культурного руху попередником контркультури 50-70-х років ХХ століття став рух «молодих людей» (young people) з Грінвідж-Віллідж (один з районів Нью-Йорку). «Цей район, затишний і водночас близький до бізнесового центру середмістя Манхеттену, з низькою орендною платою зацікавив молодих людей – першу генерацію, що народилася в індустріальному, урбаністичному суспільстві, яке зараз домінує в Сполучених Штатах» [57, с. 338].

На межі ХІХ-ХХ століть район Грінвідж-Віллідж став осередком зібрання студентів, людей мистецтва, літератури, представників богеми. Населення району складалося з політичних емігрантів з Європи і американців, які також

мали бажання вирватися з тісного соціо-культурного простору своїх містечок. Рівень толерантності до поглядів, переконань, стилю життя серед поселенців Грінвідж-Вілідж був високим, що дозволяло уживатися дуже різноманітній публіці.

Представники «Молодих людей» піддавали критиці корпоративний істеблішмент, який саме тоді зароджувався у США, а також вказували на негативні фактори, які спостерігалися у політиці та суспільному житті країни внаслідок швидкого процесу індустріалізації. Свою точку зору «молоді люди» висвітлювали у незалежних журналах, які засновувалися у Грінвіч-Вілідж. Серед них критичний політичний журнал «The Masses», де друкувалися публіцисти Рендольф Бьорн, Макс Істман, Джон Рід. Також «голосом нового політичного погляду» були журнали «The Nation» та «New Republic». Активність «молодих людей» стосувалася боротьби за громадянські права, активісти «Національної асоціації за поступ кольорового населення» (NAACP) публікували журнал «The Crisis». Також Грінвідж-Вілідж став домівкою для активістів жіночого руху, який тільки-но розпочав зароджуватися – їхній погляд висвітлювався у виданнях «New York Call» та «The Woman Rebel».

Крім друкованих видань, певного організаційного оформлення рух «молодих людей» отримав завдяки організації клубів. Перший з них був заснований істориком Чарльзом Бердом та філософом Джоном Дьюї у 1903 році та отримав назву «X-Club». У 1913 році був відкритий «Liberal Club», який став одним з найпопулярніших у Грінвіч-Вілідж, частково й тому, що поверхом нижче, під клубом був ресторан, заснований анархістом Полі Голідеєм. Також місцем зустрічі соціальних та політичних активістів була домівка Мабель Додж та Уолтера й Луїса Аренбергів. Вони стали місцями зустрічі діячів мистецького авангарду.

Слід зазначити, що існування клубів, салонів у Грінвідж-Вілідж не було довгим. З початком першої світової війни їхня діяльність розцінювалася

американським урядом як непатріотична, а журнали *The Masses* та *Little Review* потрапили під політичні утиски. У 1916 році закінчується богемна ера Грінвідж-Вілідж. У 20-х роках район став туристичним, ціни на житло значно зросли, відтак публіка, яка проживала там, змушена була його покинути. Ситуація змінилася у 30-40 роках ХХ століття, район знов став заселятися представниками богеми, і, що цікаво, саме в ньому виникає рух бітників [57, с. 338].

3.2.Зміна ціннісних орієнтацій в американському суспільстві в 50-х роках ХХ століття, рух бітників

У другій половині 40-50-х років ХХ століття об'єднання критичних ідей знаходить своє вираження в русі бітників – першій субкультурі, яка дала початок контркультурному проекту 50-70-х років ХХ століття. Слід зазначити, що вплив бітників сягнув далеко за 60-ті роки, і став прообразом для багатьох наступних субкультур та протестних рухів.

Розвиток субкультури хіпстерів-бітників можна структурувати наступним чином:

- Генеза субкультури хіпстерів у афроамериканському середовищі, створення власного мовного «коду», стилю життя, включення до субкультури представників білих американців. Цей період був латентним для американського суспільного та культурного простору. Субкультура за кількістю залучення учасників була невеликою та не користувалася увагою ЗМІ (початок 40-50-х років ХХ століття);
- Розвиток субкультури в першій половині 50-х років ХХ століття, пов'язаний, зокрема, з активізмом та оформленням ідей «розбитого покоління» у творах авторів-бітників, популяризація субкультурного руху у ЗМІ (перша половина 50-х років ХХ століття);
- Період максимального поширення, популярності субкультури, висвітлення у ЗМІ, створення у суспільній свідомості стереотипного образу бітника – представника субкультури та залучення окремих, зовнішніх елементів субкультури до масової культури (друга половина 50-х років ХХ століття);
- Спад руху (кінець 50-х початок 60-х років ХХ століття).

Поява руху пов'язується з 40-ми роками ХХ століття, з молодіжними групами у великих містах США, передусім у Нью-Йорку. Слід відмітити, що період становлення субкультури бітників є надзвичайно суперечливим у плані часових рамок та термінології. У 40-х роках ХХ століття представники субкультури отримали назву «хіпстери», в 50-х роках проходить заміна терміну на «розбите покоління», «beat generation», бітники.

Хронологічно, першим терміном, яким йменували себе представники субкультури стало слово «хіпстер» (hipster). Корінь «hip». у сенсі «знаючий», «розуміючий», «інформований», має давнє походження, як мінімум з ХІХ століття. В американській періодиці він починає зустрічатися вже у 1899 (The Washington Times) та 1902 роках (The Denver Post) [142].

Згідно зі словником Мерріам-Вебстера, вже у 20-х роках ХХ століття він означав людину, яка носила алкоголь в металевих флягах під час «сухого закону», а з початку 30-х років ХХ століття – означав особу, яка слідкує за останніми тенденціями в танцях [142].

Особливу популярність термін здобув у афроамериканському середовищі, був популярним серед джазових музикантів та фанів джаз-музики кінця 1930-х, початку 1940-х років. У двох варіантах «хеп», потім «хіп» описував особу, яка була «своєю» в новій джазовій культурі, переважно афроамериканській, описувала людей, які грали або були відданими слухачами андерграундної джазової музики. В кінці 1930-х він стосувався свінг-напрямку в джазі, потім - нового напрямку джазу «бі-боп», який був побудований навколо вільної імпровізації музикантів. Разом зі стилем «бі-боп» термін отримав значну популярність. Джазмен Кеб Келлоуей у своєму «Словнику гепстера» (Heperster Dictionary, 1939 рік) - збірці джазового сленгу (джайву) нью-йоркських музикантів розшифровує термін «хіп» як людину знаючу, розуміючу суть, яка знаходиться в «темі». Подібним терміном – «Геп-кет» (Heper cat) – визначається людина, яка знає всі відповіді, розуміє «джайв» [94].

До середини 40-х років ХХ століття починає вимальовуватися образ хіпстера, яким описували людей, що стилем життя наслідували джазовим музикантам і джазовій «тусовці», разом з усіма відповідними рисами: одяг, сленг, використання марихуани та інших наркотиків, розслаблене світосприйняття, саркастичний гумор, свідомий вибір бідності, а також сексуальна відкритість [22].

Наступні терміни - «розбите покоління», «бітник», хоч і з'являються хронологічно пізніше, але потім практично витісняють поняття «хіп» та «хіпстера», фактично перейменовуючи субкультуру.

Щодо появи нових дефініцій, то Джек Керуак зазначає, що термін «розбите покоління» («beat generation») він уперше вжив у розмові з письменником Джоном Клеллоном Голмсом для характеристики андерграундного, нон-конформістського руху в Нью Йорку. «Згадується, як у 1948 році ми з Джоном Клелланом Голмсом (він автор книг «Йди!» і «Труба») зустрілись і пробували прояснити значення «втраченого покоління» і екзистенціалізму, який йшов за ним. Тоді я сказав «Ви знаєте, це справді розбите покоління». Мій співбесідник підскочив, крикнув: «Точно, так і є!» [1, с. 607].

Керуак зазначав, що він сприйняв термін «beat» в розмові з Гербертом Ганком, своїм знайомим, яскравим представником субкультури, кишеньковим злодієм та наркоманом. Термін «beat», неологізм "Beat to my socks" означали крайній рівень бідності, вибитості з життєвої колії. Ганк вжив слово для опису тих людей, що живуть без грошей та життєвих перспектив. Термін також вживався джазовими музикантами та кишеньковими злодіями в період закінчення II Світової війни [153, с. 3], [101]. Що цікаво, Ганк згадується у творах бітників; вже у 60-х роках ХХ століття була видана збірка його віршів, і він отримав літературне визнання.

У літературі термін вперше з'явився в романі Дж. Келлона Голмса «Йди!» (1952 рік). Роман вважають першим твором, в якому описане життя хіпстерів, представників «розбитого покоління» [90, с. 93].

Також Дж. Келлон Голмс долучився до популяризації терміну «розбите покоління» в засобах масової інформації. 16 листопада 1952 року «The New York Times Magazine» публікує його статтю «Це є розбите покоління». Після виходу в світ цих публікацій термін стає загальноновживаним в художній літературі та публіцистиці [101].

Слід також зауважити, що частина дослідників авторство терміну приписує Бобу Кауфману [79, с. 224].

Коли термін «розбите покоління» став загальноприйнятим, Керуак писав про інші сенси слова, зокрема пов'язував його зі «святістю» («beat»-«beatific») [132].

Що цікаво, пізніше представники «розбитого покоління» все частіше відмовлялися від термінології, зазначаючи, що це лише ярлики від ЗМІ. Так, Ален Гінзберг в інтерв'ю 1996 року заперечував: «Не було ніякого "п'ятидесятиріччя біт-покоління"! Є тільки п'ятдесят років з тих пір, як я зустрів Берроуза і Керуака; слово "біт" - це тільки стереотип, в який нас пофарбували, а біт-рух - психоделічна галюцинація преси та засобів масової інформації. Ми були одні з тих письменників, не подібних, дивних, здатних зрушити, схвилювати молоде покоління: Керуак - своїм романтичним ентузіазмом, Берроуз - надрозумною критикою поліцейської держави, а я - своєю простотою, своїм світінням, своєю прямою» [19].

Термін «бітник», для характеристики представника вже давно існуючої та сформованої субкультури виник у 1958 році. Журналіст газети «San Francisco Chronicle» Герб Каен додав до слова «beat» суфікс «-nik» з назви радянського «Супутника-1», який 1957 року був успішно виведений на навколосемну орбіту. «Я придумав слово «бітник» просто тому, що «Супутник» тоді літав, і

слово вискочило саме», - цитує журналіста Герба Каена дослідник Пол Діксон [77, с. 209].

Спільнота, яка почала формуватися в Нью-Йорку та інших великих містах США під назвою хіпстерів, була надзвичайно різноманітною, хоча все ж у ній переважав афро-американський елемент, особливо в питанні культурної ідентифікації. Серед соціальної бази були як представники творчої богеми, джаз-музиканти, так і представники «люмпен-пролетаріату», представники дрібного криміналу, кишенькові злодії, наркомани, люди, які певним чином були «вибиті» з життєвої колії, традиційного стилю життя. Але сформована субкультура не була повністю кримінальною, замкнутою, не була вона й чисто «наркотичною».

Як відзначає російський дослідник Алекс Керві: «За складом втягнутих в орбіту цієї субкультури людей можна з упевненістю сказати - для хіпстерства не було ні расових меж, ні соціальних обмежень. У сорокові усі ті, хто «не з ними» з тих або інших причин, міг з повним правом вважати себе хіпстером. Багато що залежало від специфічної мови – джайву - того жаргону, за знанням якого хіпстери відразу визначали собі подібних» [22].

«Хіпстер,- писав в романі «Джанкі» письменник Вільям Берроуз, - той, хто розуміє і говорить на «джайві», просікає фішку, у кого Є і хто з Цим». «Хіпкультура» зароджується в Нью-Йорку та інших великих містах Америки. Ззовні світ хіпстерів вважався дуже сумнівним - то був світ дрібних злодюжок, бродяг і наркоманів, самодостатній і байдужий до зовнішнього світу [22].

Як зазначає Алекс Керві, «Розбитість», «вибитість з колії» для Гінзберга, Керуака, Берроуза і багатьох інших хіпстерів-бітників означала «погляд на суспільство з самого його дна», що знаходиться поза суспільним розумінням добра і зла, загальноприйнятих моральних цінностей. В суспільній ж свідомості акцент був поставлений на споживанні масових товарів і благополучній кар'єрі. «У більшості американців після Війни була справжня пристрасть до нормального способу життя, але ми інтуїтивно відчували, що це

лише убога личина, напнута невідомо ким, яка приховувала власне безсилля» [31].

Надзвичайно велику роль у формуванні субкультури хіпстерів-бітників відіграв джаз у стилі «бі-боп». Як ми вже зазначили вище, сама субкультура почала складуватися та отримала назву завдяки музикантам, фанам цього музичного напрямку. Сленг джазових музикантів, які грали бі-боп – «джайв», став близьким для досить великої кількості любителів нової музики. Сам стиль бі-боп кардинально вирізнявся від популярних на час початку-середини 40-х років ХХ століття великих джазових оркестрів «біг-бендів», орієнтованих на виконання танцювальної музики. Вони були комерційно успішними, стали музикою для «білої еліти». Біг-бенди склалися з великої кількості учасників, тому в музичній композиції була практично відсутня імпровізація, всі музиканти грали чітко вивірену, прописану музичну тему, причому мелодійні ходи стандартизувалися і копіювалися від виконавця до виконавця.

Бі-боп, чи як його скорочено йменували «боп», вирізнявся тим, що в його основу була покладена імпровізація. У складі музичних колективів, що грали боп, була невелика кількість інструментів – ритм-секція (барабани, контрабас), духові (від 1 до 3 інструментів), часто використовували клавіші. Бі-боп колектив міг виступати навіть у складі тріо (барабани-бас-духові). Простір для імпровізації був надзвичайно великим, а невелика кількість музикантів дозволяла виступати в малих залах, кафе, бути ближчим до слухача. Бі-боп характеризувався швидким темпом, поліритмією а також на обігруванні гармонії композиції, а не мелодії. Стиль зробив революцію у джазі, його першопрохідцями стали саксофоніст Чарлі Паркер («Bird»), трубач Діззі Гілеспі, піаністи Бад Павелл й Телоніус Монк. До речі, більшість музикантів були хіпстерами.

Роль імпровізації в естетиці та побудові групової динаміки чітко описала музикантка Енн Фарбер: «Наша мета – грати разом з найбільшою можливою свободою; це зовсім не творчість без усяких обмежень, насправді це означає

грати разом з достатньою майстерністю та взаємодією, щоб встановлювати обмеження під час виконання музичного твору, а не залежати від жорстко встановлених обмежень». Таким чином, приклад групового імпровізаційного мистецтва відтворює модель демократичних відносин, адже «Жоден музикант і жодна структура не має абсолютної влади. Натомість голоси і структури влітаються і зникають, видозмінюючи один одного» [7, с. 17].

Своєю імпровізаційністю та спонтанністю Бі-боп мав значний опозиційний потенціал проти свінгової джаз-музики великих оркестрів, яка стала за суттю офіційною, на думку боп-джазменів, вихолощеною і відірваною від своїх афро-американських коренів. Письменик-бітник Лерой Джонс (Амірі Барака) в роботі «Люди блюзу» (1963) зазначав, що музика Бі-бопу показує окремішність, нонконформізм та автономізм чорної культури після періоду комерційної свінг-музики [112, с. 190].

Що цікаво, подібна ситуація повториться в 70-х роках ХХ століття перед хвилею панк-року, коли комерційна стадіонна рок-музика вже не матиме ні протесту, ні нонконформізму. і їй протистоятиме нова музика – панк, разом з новою субкультурою, стилем життя соціальною та політичною позицією.

Письменники «розбитого покоління» у своїх текстах намагалися відтворити імпровізацію джазових музикантів Бі-бопу. «Вони засновували свою творчість на власних діалогах та просодії бібоп джазу; її кульмінацією була практика усних виступів-читань поетичних творів» [7, с. 278].

В пошуках альтернативи масовій культурі, яка активно виховувалася політикою «корпоративного лібералізму», представники субкультури хіпстерів-бітників звернулися до досвіду інших, культурних зразків. Передусім, це афроамериканська культура, з якої власне й розпочинається становлення субкультури. Також у процесі розвитку альтернативи знаходяться у зверненні до американської культурної спадщини ХІХ століття, залучення культурних елементів «Сходу», зокрема дзен-буддизму.

Важливо, що всередині субкультури у середині 40-х років ХХ століття почали викристалізовуватися цінності, які сягали далеко за межі цієї субкультури, саме ними вона почала приваблювати представників з «іншого культурного світу» - студентську молодь, молодих інтелектуалів. Саме тоді на горизонті й з'являються персоналії, з якими пов'язаний наступний етап розвитку субкультури, вже під новою назвою – «розбите покоління», бітники. Сплав білої та афро-американської культур в кінцевому рахунку зміг народити нові культурні, соціально-політичні сенси, які виявилися напрочуд життєздатними. Молоді інтелектуали, намагаючись знайти культурну альтернативу, «укладають союз зі світом вулиці», а потім "своїми індивідуальними способами приймають у свою творчість безперечний хіпстерський світогляд". "Те, що в п'ятдесяті було відомо під словом "біт", десятиліттям раніше звалося словом "хіп" [22].

Нова субкультурна спільнота, яка набувала своїх характерних рис, якнайкраще підходила під ідею Г.Маркузе про те, що революційний потенціал, потенціал змін мають соціальні аутсайдери, якими по суті й були хіпстери-бітники [28, с. 337].

Створення цілісної ідеї «розбитого покоління» та її популяризація належить генерації американських авторів, ключові твори яких лягли в основу ідейної бази субкультури бітників-хіпстерів, створення «культурного міфу», потім були сприйняті молодіжним рухом в 60-роках ХХ століття та ідейно є важливим елементом системи цінностей контркультури до сьогодення.

Передусім мова йде про представників «розбитого покоління»: Джека Керуака (1922 - 1969), Алена Гінзберга (1926– 1997), Вільяма Бероуза (1914 – 1997), Ніла Кессіді (1926 – 1968), Лоуренса Ферлінгетті (нар. 1919), Грегорі Корсо (1930 – 2001), Люсьєна Кара (1925 – 2005), Гері Снайдера (нар. 1930), Боба Кауфмана (1925 – 1986), Майкла МакКлюра (нар. 1932), Філіпа Ламантія

(1927 — 2005), Філіпа Вейлена (1923 – 2002), Діани Ді Пріми (нар.1934) та багатьох інших.

Ключовими творами авторів «розбитого покоління» стали поема «Плач» (1956) Алена Гінзберга, романи «На дорозі» (1957) Джека Керуака та «Голий сніданок» Вільяма Берроуза. Перша частина поеми «Плач» увійшла у збірку «Плач та інші поезії», надрукована у незалежному видавництві «Sity Lights» і одноголосно була визнаною маніфестом «розбитого покоління». Від самого початку її супроводжували гучні скандали – у США відбувся судовий процес над книгою та видавцем. Поему було визнано непристойною, та такою, що ображає цінності американського суспільства. Тираж видання було вилучено, а видавця Лоуренса Ферлінгетті – заарештовано.

Зрештою, дев'ять учасників Сан-Франциського літературного товариства признали за поемою літературну цінність, а суддя Клейтон Горн 3 жовтня 1957 року виніс виправдальний вирок [97, с. 140-143]. Слід зауважити, що поема «Плач» була визнана кращим твором А.Гінзберга, потім була перекладена 28 мовами світу. Що цікаво, в СРСР вперше фрагменти з поеми «Плач» були оприлюднені в журналі «Иностранная литература» у 1961 році [20].

Подібних переслідувань зазнала й праця «Голий сніданок» В.Берроуза. Зокрема, вона була заборонена до публікації у США, автор зумів її видати тільки у Франції. На батьківщині ж книгу супроводжували два судові процеси, під час яких на її захист виступили відомі письменники й поети, зокрема Н.Мейлер, А.Гінзберг. Результатом стало завершення судової справи у 1966 році, в ході якого з роману були зняті всі звинувачення у «непристойності». Ця судова справа є наразі останньою в історії США, в ході якої розглядалася можливість цензурної заборони на публікацію книги.

Загалом, ці судові процеси мали два важливі суспільні наслідки: по-перше, вони стали важливою подією у боротьбі за свободу слова, поклали

край існуванню явної літературної цензури, сприяли вивільненню літератури у США. Інший наслідок – процеси були гучними, як критики, так і захисники творів полемізували у відкритому інформаційному полі, що привабило суспільну увагу до «розбитого покоління». У передмові до видання «Голого сніданку» Я.Могутін і О.Шаталов зазначають: «Скандал навколо книги, зрозуміло, мав зворотню дію, додав їй значимості, зірвав «суспільну думку» і зацікавив «Голим сніданком», Берроузом та іншими бітниками таку кількість читачів, яку не змогла б залучити жодна реклама» [34].

Норман Мейлер, описуючи ідейні підвалини, які були закладені в русі бітників-хіпстерів, відзначає різкий суспільно-політичний клімат пов'язаний зі страхом та абсурдністю «розумної» західної технологічної цивілізації, яка зі своїми рисами масового контролю, виробництва, споживацтва, а також масового знищення, перевершила всі до того часу існуючі репресивні режими. «Напевно, нам ніколи не вдасться до кінця зрозуміти, який психологічний шок викликали репортажі про концтабори і випробування атомних бомб, це підсвідомо впливало майже на всіх, хто жив у ті роки. Вперше за всю історію цивілізації, а може бути, взагалі, вперше в історії нас примусили жити, пригнічуючи в самих собі знання того, що прояв особистості, нехай ледь помітно виражений, або рух ідеї, хоча б мікроскопічний, так само як повна відсутність і особистості, і ідей, прирікають на загрозу смерті, немов би ми були не більше, ніж об'єктом якихось статистичних підрахунків, які враховують кожен збережений зуб і кожний не відлетівший волосок, але не скасовують самого факту загибелі - невідомої, не геройської, не тріумфальної, зовсім не такої, яка пробуджувала б думки про гідність,...а оскільки все це здійснювалося в гушці цивілізації - тієї, яка надихалася фаустівськими поривами підпорядкувати собі природу, навчившись управляти часом і оволодівши механікою соціальних причин і наслідків, - оскільки все це відбувалося в гушці економічної цивілізації, що ґрунтується на впевненості, ніби час насправді можна перетворити в суб'єкт нашої волі, це є причинами,

чому душа наповнювалася невідступною тривогою.... З усіх пір американського життя доноситься запах страху, і ми страждаємо загальним занепадом духу. За небагатьма винятками явлені нам приклади відваги були самотніми прикладами, які подають одинаки» [31].

Серед тих представників, які спромоглися на «відвагу», Мейлер виводить і хіпстерів-бітників. Позиція бітників була глибоко індивідуалістичною, концентрована на духовному й емоційному світі однієї людини, не колективістською. Основною цінністю була вільна особистість та її вільний вибір – в пошуках альтернативних джерел бітники зверталися, зокрема, до ХІХ століття, яке постає у поезії Уолта Уїтмена, з ідеалами вільної, «некорпоративної Америки».

Джек Керуак пише: «Подібно до мого діда, Америка тих минулих років була просякнута неприборканою індивідуальністю, зберігала віру в саму себе. Це явище почало зникати до кінця Другої світової разом з багатьма класними хлопцями, які загинули на війні. Але потім це явище почало виникати знову, відповідно почали з'являтися хіпстери, від яких часто можна почути «Неймовірно, друже!» [1, с. 609].

У світоглядному й духовному аспектах для бітників у плані було характерне поєднання, еkleктика різних релігійних течій, філософських концепцій, виходячи з власних уподобань окремої людини. Так, Гінзберг звертався до дзен-буддизму з елементами іудаїстської містики, Керуак – до католицизму. В побудові світоглядної бази бітники особливу увагу відводили принципів спонтанності, протиставляючи її як у мистецтві, так і житті організованості американського суспільства.

Зокрема, показовими у цьому плані є творчі методи, на які опиралися представники біт-руху: «метод нарізок» В.Берроуза, який полягав у поділі вже написаного тексту на окремі речення, які потім склалися в новий текст, з новими сенсами. Метод став популярним в кіномистецтві, вплинув на

створення авангардної та електронної музики, в сучасній музиці використовується надзвичайно широко – від діджейських сетів до створення музичних композицій з окремих, раніше записаних, вирізаних звуків – «семплів», чи «лупів» – повторюваних музичних фрагментів.

Подібним є й метод спонтанного письма Д.Керуака і А.Гінзберга, метою якого автори вважали звільнення тексту від готових шаблонів сприйняття і підхід до вивільнення підсвідомого. «Пишіть, що хочете, без обмежень, занурюючись у бездонні глибини свідомості. Вам повинні відкритися не виражені словами бачення чогось індивідуального. Ніякого зайвого часу на поетичність – слід писати так, як іде...спочатку задайте задоволення собі, лише тоді читач обов'язково відчує телепатичний шок і хвилювання від сенсу, який він зрозумів, тому що в його свідомості запрацюють ті ж самі закони сприйняття» - пише Джек Керуак [1, с. 616-619].

Звернення до Сходу, як культурної альтернативи, проявилось в особливому зацікавленні східними філософсько-релігійними системами, зокрема – дзен-буддизмом. Він, затверджуючи чуттєве спостереження за світом, водночас не вимагав відмови від всіх бажань, не пропагував самообмеження. Також вчення дзену негативно ставиться до насильства щодо природи, пропагує гармонійне відношення з нею. Медитація є основою в практиці дзену, яка на думку послідовників даного вчення, дозволяє побачити «природу Будди», «неподвійність» та єдність й спільну природу всіх речей.

Як зазначає О.Доманов, дзен є «спосіб рятування людей від страждань шляхом індивідуальних практик особливого роду, що вдосконалюють свідомість і приводять її до просвітлення — саторі», у якому «досягаються свобода й безпека» [61].

Слід відзначити, що трактування дзен-буддизму у середовищі бітників було представлене у достатньо вільній формі. Щодо поверхневого розуміння

дзен-буддизму наголошував також й Теодор Роззак, вказуючи про його вплив на формування інфантильності покоління контркультури [41, с. 199-201].

Важливим напрямком у розбудові ідеального образу культури для бітників став крос-культурний діалог з чорною субкультурою. Про стійкі зв'язки та про появу самої субкультури ми вже згадували вище. Слід також зазначити, що спільнота хіпстерів-бітників створила своєрідний культурний міф про розкуту, відкриту до життя і зневажаючу світ конформістів "чорну людину". Яскравим зразком такого типу є уривок з роману Джека Керуака "На Дорозі", де головний герой мріє стати чорношкірим, оскільки "світ білих не дає йому вдосталь захвату, вдосталь мороку, ночі і захвату собою". Норман Мейлер вибудовує два семантичні ряди, що відповідають умовному поділу на бунтарів і обивателів :

- негр - білий;
- крива - пряма;
- вбивство – життя (самогубство);
- марихуана - алкоголь;
- хіп – квадрат (square);
- компанія - сім'я [31].

Важливо зазначити, що інтерес до "чорної культури" в середовищі бітників викликаний не стільки нею самою як самоціллю, а бажанням "бунтівника", що знаходиться усередині соціокультурної системи, вирватися з неї через самоототожнення з цінностями периферійними, які вважалися маргінальними або позасистемними. Говорячи про "Велику Відмову" молодіжної революції 60-х років XX століття, Теодор Роззак зазначає: "Якщо в етосі Чорної Влади (ліворадикального руху афро-американців) і є щось привабливе для білої молоді, яка не може безпосередньо брати участь в русі, то це відчуття того, що Чорна Влада має на увазі абсолютно новий спосіб життя: чорна культура, чорна свідомість, тотально несумісна з білим суспільством і тотально горда цим фактом" [41, с. 185].

Таким підходом бітники фактично спровокували появу нового стилю - анти-стилю зі своїми анти-героями. Слід зазначити, що представники біт-руху першими усвідомили надзвичайні здібності засобів масової інформації і, починаючи з середини п'ятдесятих років, повели, використовуючи їх, широкомасштабний наступ на уми молоді [22].

Особливістю ідейних установок бітників є те, що в них була відраза як до корпоративного капіталізму, так і до соціалістичної практики у СРСР, чи позицій соціалістичних та комуністичних партій у світі. Також у середовищі бітників не користувалися підтримкою ідеї лівацьких радикальних політичних напрямків – троцькістів, маоїстів та інших. Рух бітників свідомо розвивався без організаційного оформлення, для нього не було характерним створення організаційних, координаційних комітетів, написання програм чи маніфестів. Це були елементи традиційних суспільно-політичних чи громадських рухів, до яких бітники здебільшого відносилися негативно.

Ярослав Могутін, у передмові до видання роману «Голий сніданок» Вільяма Берроуза, характерно описує відношення бітників до комуністичної чи ліворадикальної ідеології: «На відміну від багатьох ліберальних і лівацьких налаштованих американських інтелектуалів, бітники відкидали не тільки шалену антикомуністичну і антирадянську пропаганду, але і "модні" і до цього дня в середовищі західного культурного істаблішменту симпатії до марксизму, комунізму, троцькізму або ленінізму. Їхні проблеми з владою і спецслужбами були наслідком того, що з самого початку бітництво оформилося не тільки як літературна течія, але і як ідеологічне угруповання, відкрито висловлювала активне неприйняття американського конформізму, "промивання мізків" мас-медіа, лицемірства американської "суспільної думки" і "суспільної моралі", а також проти свята святих - американського способу життя» [34].

Психолог та письменник Пол Гудмен також пише про особливості суспільно-політичних поглядів бітників: «Сучасна політична система, влада і

бізнес викликають невдоволення підростаючого покоління. Розчаровані молоді люди, наприклад, бітники або "сердиті" ("Angry" - покоління англійських "незадоволених") мають чітке уявлення про об'єкт своєї ненависті: це "система", з якою вони так чи інакше відмовляються співпрацювати. Вони не хочуть, щоб їм диктували стиль життя якісь шахрай-менеджери і рекламні агенти, впевнені у дурості людини, вимушеної весь час працювати, щоб платити за куплений в розстрочку для дружини черговий даремний холодильник... Вони вважають, що не гідно мислячій людині жити таким життям» [86].

Слід зазначити, що серед авторів «розбитого покоління» питання політичного протесту найбільш притаманно для творчості Алена Гінзберга, також воно порушується у творах Вільяма Берроуза та діяльності Лоуренса Ферлінгетті. Так, Ален Гінзберг у відомій поемі «Плач» протиставляє своє покоління і «Молоха» - давнього семітського божества, якому заживо в жертву приносилися люди, зокрема діти. «Молох» в його поезії – символ державної, корпоративної машини, а також американське суспільство, виховане нею, жорстока та нелюдська сили, що вимагає багато жертв. В американському суспільстві, пише Гінзберг, панують гроші та насильство: «Молох наріжний камінь війни! Молох почара урядових збіговиськ! Молох чий розум то лише машинерія! Молох чия кров то грошові потоки! Молох чії пальці то десять армій! Молох чії груди то людожерчий агрегат!» [15, с.102].

Ален Гінзберг продовжив активістську діяльність у 60-х роках ХХ століття, ставши «зв'язуючою ланкою» між поколінням бітників та контркультурою 60-х років ХХ століття, а також долучився до створення руху «іппі» - руху політизованих хіпі, які поєднали у своїй діяльності ціннісні установки «нових лівих» та молодіжної контркультури.

На нашу думку, бітники стали однією з перших субкультур грядущого постіндустріального, інформаційного суспільства, створеного значною мірою

літературою, інформаційними агенціями та ЗМІ. Образ бітника-хіпстера, основа якого зародилася в субкультурному, переважно чорношкірому середовищі великих міст США, передусім Нью-Йорка, потім отримав ідейне оформлення в роботах поетів та письменників біт-покоління, став моделлю для створення масового руху серед американської молоді, і часто, сприймався за поверховою, стереотипною поведінкою. Цей період розвитку та найбільшого поширення руху охоплює другу половину 50-х років ХХ століття.

Популяризація та вихід з андерграунду руху бітників стали причиною значної кількості матеріалів у американській періодиці. З одного боку, напівкримінальний образ бітника висвічувався у ЗМІ з черговими прикладами підліткового і юнацького насильства. З іншого боку, термін «бітник» ставав дедалі комерційнішим, приклеювався до статей у виданнях, фільмів, що стосувалися життя американської молоді.

Показово даний факт змальовує Джек Керуак, якого ЗМІ, за його ж словами, зробили «реальним втіленням» бітника: «Дивні любителі джазової музики почали з'являтися повсюди. Навіть хлопчики з коледжів – і ті називали себе хіпстерами і використовували ті самі словечка, які я чув на початку 40-х...Непідробний жах я відчув у 1957 році і продовжив відчувати у 1958-му, коли раптово побачив, що слово «бітник» використовують всі, кому не лінь, преса, телебачення і Голівуд, ніби змовившись, прокручують кадри з прикладами «юнацької злочинності», що творяться в переповненому божевільними нічному клубі Нью-Йорка й Лос-Анджелеса. Стали підкреслено говорити – цей бітник, цей блаженний» [1, с. 613-614].

У другій половині 50-х років ХХ ст. "образ "розбитого" почав асимільовуватися масовою культурою, ставши не більше, ніж «ефектною позою протесту проти безневинних громадських звичаїв". Бути "розбитим" стало означати лише зовнішній вигляд для «тусовки»: для хлопців реквізит

складався з темних окулярів, шкіряних сандалів, джинсів, беретів і чорних светрів з високим коміром; широкі брюки, сандалі, просторі блузи, пряме розпушене волосся - для дівчат. "Beat"-рух став грати значну соціальну роль завдяки тим самим типам, чий спосіб життя самі "розбиті" відкидали [1, с.613-614].

3.3. Розквіт субкультур у 60-х роках ХХ ст.

Рух бітників-хіпстерів підготував «плацдарм» для чергового розвитку, ба навіть «вибуху», американських субкультур у 60-х роках ХХ століття. Причому, якщо в масовій літературі та мас-медіа вони часто узагальнюються під терміном «хіпі», то насправді їх було набагато більше, можна навіть використати термін «фестиваль субкультур 60-х». Деякі субкультури, наприклад, байкери, рокери існували ще раніше, як відносно замкнуті соціальні групи, але вони разом з новими субкультурами яскраво проявилися саме в 60-х роках ХХ століття. Слід зазначити, що не всі з них мали відкритий контркультурний потенціал.

Однією з найбільш політично активних молодіжних субкультур стали народники (folkies) – молодіжний рух, який активізувався з 50-х років ХХ років, але пік його розвитку припав на 60-ті роки ХХ століття. Ідейним центром, навколо якого гуртувався цей рух, стала фолк-музика, виконувана такими авторами, як Вуді Гатрі, Філ Оукс, Піт Сігер. Пісні в мінімалістичній музичній стилістиці (своєрідним аналогом в СРСР була авторська пісня), виконувані переважно на акустичній гітарі чи банджо, різьоме відрізнялися від поп-музики того часу не тільки за стилем, наближеним до народної пісні, але передусім сенсом. У західній науці для опису цього напрямку використовують термін «пісня протесту» (protest song). Його зміст - виразити протест проти існуючих проблем в суспільстві - таких, як соціальна несправедливість, расова дискримінація, війна, нерівність. Часто для образного визначення пісні протесту цитують слова Філа Оукса, який сказав: «Пісня протесту - це пісня, яка така конкретна, що ти не можеш переплутати її з порожньою балаканиною» [143, с. 1121].

Термін «музика протесту» став широко застосовуватися (спочатку в США, а потім і в інших країнах) у 60-х роках ХХ століття для тих пісень, що висловлювали почуття протесту проти якоїсь соціальної чи політичної несправедливості, реальної або вигаданої, або проти певної міжнародної події, викликали сильні емоції, як, наприклад, участь США у В'єтнамській війні.

Гуртування виконавців «пісень протесту» у США відбувалося навколо музичних фолк-фестивалів, один з найвідоміших з них відбувався у Ньюпорті. У 60-х роках ХХ століття особливий розквіт руху пов'язаний з творчістю американських музикантів, авторів пісень – Боба Ділана, Джоан Баез та інших. Надзвичайно актуальна тематика загрози ядерної війни на початку 60-х років ХХ століття, зростання мілітаризму в суспільстві, культ споживацтва стали основними темами «музики протесту». В контексті США особливу гостроту прийняли також діяльність музикантів фолк-сцени у боротьбі за громадянські права та проти расової дискримінації.

Боб Ділан, зокрема, справив надзвичайно важливий вплив на становлення американського покоління 60-х років ХХ століття. Пісні *A Hard Rain's a-Gonna Fall*, *Blowin' in the Wind* стали своєрідними «гімнами покоління». Особливий вплив він зробив також на становлення рок-музики, адже вважається, що, завдячуючи йому, рок-колективи 60-х років відкрили в рок-н-рольній музиці текст, який може описувати не тільки любовні переживання, але й торкатися важких соціальних, політичних, психологічних тем. Про вплив на становлення контркультурного руху свідчить той факт, що «нова ліва» радикальна організація «Везермени» взяла назву з пісні Ділана «*Subterranean Homesick Blues*», де звучить фраза «Тобі не потрібен синоптик, щоб знати, звідки дме вітер» («*You don't need a weather man To know which way the wind blows*» -англ.). У 2016 році Боб Ділан отримав Нобелівську премію з літератури за створення нових поетичних виразів у американській пісенній традиції [121].

Політична громадянська лірика в піснях виконавців фолку стала причиною намагань їх цензурувати. Так, альбоми відомої виконавиці в стилі фолк Джоан Баез у 1968 році були заборонені в армійських магазинах США через її антивоєнні виступи проти війни у В'єтнамі та призову в армію. У 1965 році в інтерв'ю журналу *Melody Maker* Джоан Баез зазначила: «Я вважаю себе перш за все політиком. Мені подобається, коли про мене говорять як про пацифіста. Я не заперечую, коли мене називають фолк-співачкою, але музика має для мене другорядне значення ... Спів ніяк не пов'язаний з моїм прагненням залишатися людиною, так я б і не допустила цього. Знаю, що багатьох дратує моє втручання в політику, - але з мого боку нечесно прикидатися, ніби я тільки співачка ... Насправді, фолк-музика не дуже мене цікавить. Я рідко її слухаю, бо значна її частина погана [38].

Особливою була й зовнішня стилістика руху «народників». На зламі 50-60-х років ХХ століття вони витворили свій, специфічний візуальний образ, який потім склав основу, зокрема й стилю «хіпі» 60-х років. Алекс Керві так характеризує їхню стилістику: "Народники" були переконані, що у країні можна домогтися будь-яких радикальних змін. Вони любили яскраві кольори, носили плісові або вельветові штани, квітчасті сорочки, що потім органічно перейняли хіпі. Саме з цих посиденьок в фолк-клубах, куди почали приходити все більше і більше людей з квітами на блузах і сорочках, почалося те, що незабаром буде названо "Поколінням Вудстоку" або "Поколінням Квітів". Їх залучення до природних кольорів, кустарної вишиванки являло собою сильний контраст з футуристичним модернізмом бітників, настільки характерним для п'ятдесятих» [22].

Народники заклали одну з основ «руху 60-х», «переклавши» протестні ідеї на просту й зрозумілу широкому загалу мову, відкрили шлях для розвитку «протестної пісні» до наших днів.

Наступною субкультурою, яка почала формуватися в першій половині 60-х років ХХ століття і вийшла на авансцену в середині 60-х років, стали хіпі. У зв'язку з інформаційним бумом, який «оповив» цю спільноту, починаючи з 1967 року, весь період, особливо пов'язаний з молодіжним рухом, рок-музикою, психоделійними речовинами, модою та стилістикою того часу, почав пов'язуватися саме з цією субкультурою. У зв'язку з цим, є певні складності у питанні ідентифікації субкультури хіпі.

Термін вперше почав використовуватися відносно молоді, яка мешкала в Сан-Франциско, районі Хейт-Ешбері, студентів коледжів, а також молодих людей, які з тих чи інших причин покинули навчання та не мали стабільної роботи, але проживали в цьому районі та були об'єднані певним спектром цінностей.

Більшість авторів виводять походження терміну хіппі від кореня «hip», етимологію якого ми розглянули вище, його пов'язують його з рухом хіпстрів-бітників 40-50-х років ХХ століття [135], [147], [118, с. 246–247].

Щодо генези самої субкультури хіпі, то тут чимало авторів також визначають вплив та навіть спадкоємність від генерації бітників-хіпстерів 40-50-х років ХХ століття. Так, Дж. Басет МакКлірі, який у 60-х роках ХХ століття був хіпі та мешкав у районі Хейт-Ешбері, відзначає: «Численні теорії рясніють походженням цього слова. Одна з найбільш правдоподібних - бітники, які відмовилися від комерціалізованого життя у Норт-Біч, Сан-Франциско на початку 1960-х років. Багато з них переїхали в район Хейт-Ешбері в Сан-Франциско, де їх обожнювали і наслідували молоді студенти університету, які жили по сусідству. Бітники (хіп-люди) почали називати цих учнів «хіпі», або більш молодшими версіями самих себе. Власне, контркультура рідко називала себе хіпі; Саме ЗМІ і суспільство популяризували цей термін. Найчастіше ми називали себе «фріками» або

«головами». Пізніше ми стали називати себе хіпі, і на той час ми вже стали «старіючими хіпі» [118, с. 246–247].

Американський журналіст, письменник Хантер Томпсон також підтверджує подібну тезу, об'єднуючи молодь з району Хейт-Ешбері, яка відвідувала клуби та інші заклади цього району, з діяльністю письменника Кена Кізі та його комуни «Веселих Витівників». «Між бітниками 1950-х і хіпі 1960-х існує пряма спадкоємність. Багато хіпі це заперечують, але, як активний учасник обох тусовок, я знаю, що так воно і є. Коли в 1957-58 бітники стали популярні, я жив у нью-йоркському Грінвіч Вільддж. У 1959 я переїхав в Сан-Франциско... в Хейт-Ешбері, де провів 1964, 1965 і 1966 роки. У 1965 році громада Кізі влаштувала кілька гучних Кислотних Тестів - перформансів, що сполучали музику Grateful Dead і прийом прохолодних напоїв з підмішаним ЛСД. У клубі «Матриця», на Кислотних Тестах і в будинку Кізі в Ла-Хонді тусувалися одні і ті ж люди. Вони одягалися в дивовижні строкаті прикиди і жили в світі гуркотливої музики з божевільними світловими ефектами. Ось це-то і були початкові хіпі» [147].

На думку Х.Томпсона, всіх цих людей, в першу чергу, об'єднувало життя в одному районі, спільні місця відпочинку, а власна назва, яка стала потім повсюдною, – це продукт ЗМІ: «Але якось само собою вийшло, що всі, виявляється, живуть в Хейт-Ешбері, і це само по собі робило їх особливою спільністю. Не вистачало тільки назви - і тут на допомогу прийшла сан-франциська Chronicle: Цей піпл називається «хіпі», - написала Chronicle, - і - раз! - ось вам і готове ім'я, а з ним і саме явище» [147]. Тут варто зауважити, що саме після публікації статті Герба Коена (того самого автора, що в 1958 році популяризував термін «бітник») в Сан-Франциско Кронікл, від 18 січня 1967 року, термін почав швидко розповсюджуватися у пресі, став загальноживаним.

Окремо слід відмітити внесок у формування субкультури хіпі руху психоделістів. Ідея прихильників «психоделіки» базувалася на вірі в те, що такі психоактивні речовини, як каннабіс, диетиламід лізергінової кислоти (ЛСД), мескалін, псилоцибін та інші мають особливий ефект на свідомість людини, дозволяючи їй активувати чи відкрити ті сторони своєї свідомості, про які вона не здогадувалася, а також відкрити в собі новий духовний, творчий потенціал. Вважалося, що прийом психоделійних речовин дозволяє вивільнити підсвідоме, отримати екстатичне переживання, подібне до релігійного осяяння.

Одним з піонерів використання психоактивних речовин саме в цьому напрямку став відомий американський вчений-психолог Тімоті Лірі, який на початку 60-х років ХХ століття брав участь у експериментальній програмі з вивчення ефектів ЛСД у Гарвардському університеті.

Про сенс психоделійного досвіду він виразився так: «Психоделійний досвід – це подорож у нові області свідомості. Сфера дії та змісту цього досвіду – безмежні, а його визначальною особливістю є вихід (трансценденція) за межі вербальних понять і просторово-часових вимірів, за межі «єго» та особистості. До такого досвіду розширеної свідомості можна прийти різними шляхами: за допомогою сенсорної депривації, занять йогою чи систематичною медитацією; цей досвід може виникнути у хвилини релігійних чи естетичних екстазів, а також може виникнути спонтанно. В останній час (автор має на увазі період до 1964 року – О.Ш.) цей досвід став доступним кожній людині, завдяки відкриттю таких психоделійних препаратів як ЛСД, псилоцибін, мескалін, DMT і так далі. Звичайно, сам препарат не є причиною досвіду трансценденції. Він діє просто як хімічний ключ: відкриває свідомість від звичних моделей та конструкцій» [27, с. 14].

Тімоті Лірі отримав у США серед молоді культовий статус «ЛСД-гуру», але з 1964 року експерименти довелося зупинити, препарат зник з вільного доступу, а у 1966 році потрапив під заборону.

Рух психоделістів є певним чином «перехідним» між рухами бітників та субкультурою 60-х років ХХ століття, його учасник – відомий американський письменник Кен Кізі вважається автором «розбитого покоління», але так само – й покоління 60-х років, автором знакових творів - «Політ над гніздом зозулі» та «Часом нестерпно кортить». Початок руху виводять з комуни «Веселі витівники» «Merry Pranksters», яку заснував у 1964 році Кен Кізі у своєму домі разом з сім'єю, друзями та знайомими у містечку Ла Хонда неподалік від «столиці кремнієвої долини» Пало Альто (Каліфорнія). Комуна стала відомою у зв'язку зі своєю психоделійною подорожжю – у 1964 році «Веселі витівники» здійснили автомобільну подорож США від Ла Хонди до Нью Йорка й назад, яка стала легендарною серед субкультури у 60-х роках ХХ століття, створила своєрідним ідеал дороги, «шляху». Яскраво вона описується у документальному романі Томаса Вулфа «Електроохолоджуючий кислотний тест». Вона справила значний вплив також на формування субкультури хіпі.

Починаючи із 1965 року «Merry Pranksters» розпочали влаштовували вечірки-хепенінги, які мали назву «кислотний тест» (англ. Acid Test), з роздачею ЛСД всім охочим. Нерідко «Кислотні тести» супроводжувалися світловими ефектами і музикою рок-груп із Сан-Франциско і Лос-Анджелеса, зокрема тільки-но створеної рок-групи Grateful Dead. Швидко стаючи популярними, маючи за собою підтримку авторитетних діячів, психоделійні та інші речовини стали невід'ємною частиною будь-якої з молодіжних субкультур. Представники субкультур могли і не читати Т.Лірі, але їх приваблювала, головним чином, чарівність «забороненого плоду». Таким

чином у пошуку «Образа Іншого» субкультура взяла собі в союзники «заборонене», відкрито вступаючи в конфлікт з домінуючою культурою [22].

У 1965-1966 роках рух хіпі почав набувати стрімкої популярності. Район Хейт-Ешбері приваблював покоління молодих людей, які з тих чи інших причин відмовилися від навчання і бажали вести своє життя на власний розсуд, без великих планів на майбутнє в рамках американської економічної системи: «В Hashbury як магнітом тягнуло ціле покоління «dropouts» - молоді, що кинула навчання, всіх, хто відмовився від уготованого їм місця у Великому Конвейєрі, від висмоктуючої душу запаморочливої гонитви за статусом і становищем у жиріючій - але при цьому прирікаючій учасників гонки на все більш жорстку конкуренцію - американській економіці кінця 60-х. Чим вище росли ставки, тим жорсткіше ставала конкуренція. Якщо старшокласник завалив математику, йому не просто урізали кишенькові витрати, тут наслідки були куди серйозніше: юнак міг не вступити до коледжу, а в підсумку - розпрощатися з перспективою влаштуватися на «пристойну роботу». Економіка вимагала фахівців все більше і більше високої кваліфікації - в результаті відсіювалася все більше і більше «непридатного для промисловості матеріалу» [147].

Слід відзначити, що важливою відмінністю хіпі від інших «вигнанців» полягала в тому, що більшість з них належали до середнього класу і злиденне життя обирали добровільно. Їхні ж батьки для покоління хіпі були прикладом хибності американської заповіді: «тяжко працювати зараз, щоб розслабитися і радіти життю потім». Хіпі вивернули цю етику навиворіт: «Насолоджуйся життям прямо зараз, а про майбутнє дбай завтра» [147].

У 1966 році кількість людей, які прагнули долучитися до руху, різко зростає, розпочинається певна стратифікація людей, які були в русі. Так, наприклад, виділяється група, яка почала називати себе діггерами (в перекладі з англ. «копачами» – за аналогією з діггерами періоду Англійської революції

середини XVII століття; група, яка висловлювала утопічні соціалістичні погляди та боролася за власне бачення суспільства, вільного від грошей та приватної власності).

На початку своєї діяльності диггери були вуличною театральною групою, яка поєднувала імпровізований театр, анархічні та художні перфоманси, які відбувалися безпосередньо на вулиці. Також вони започаткували своєрідний соціальний експеримент – подібно до диггерів періоду англійської революції активісти прагнули створити міні-суспільство без грошей та капіталізму, декларували створення у Хейт-Ешбері «вільного міста». Загалом, їхні погляди поєднували ідеї анархізму та лівого радикалізму. До кінця 1966 року диггери відкрили безкоштовні магазини, що, надавали безкоштовне харчування, навіть роздавали кишенькові гроші, організували безкоштовні музичні концерти. Також диггери організовували медичну допомогу, транспорт та тимчасове житло для відвідувачів району Хейт-Ешбері [114, с. 213].

Рух диггерів започаткував контркультурний самвидав, публікації місцевих новин, в той же час (1965-1966) в університетах Західного побережжя також розпочинається видавництво альтернативної преси. Зокрема, одним з важливих видань стала газета «Berkeley Barb», яка видавалася у Берклі і стала важливим чинником альтернативної інформаційної сфери у Каліфорнії, особливо в період піку розвитку руху хіпі та студентських заворушень [65].

Подібно ситуація розвивалася і у Сан-Франциско, де з вересня 1966 до лютого 1968 року виходила газета «The Oracle of the City of San Francisco», засновниками якої були поет Алєн Коєн та художник Майкл Боєн. Газета поєднувала в собі поезію, культурне розмаїття з психоделійним, яскравим дизайном. The Oracle стала одним з відомих прикладів психоделійного мистецтва в контркультурній пресі, відіграла значну роль у розвитку контркультурного проекту в Хейт-Ешбері. Про популярність видання свідчить той факт, що перший випуск газети вийшов тиражем 3 тисячі екземплярів,

тираж четвертого випуску - 15 тисяч, п'ятого - 50 тисяч примірників. На вершині популярності газета мала наклад 125 000 примірників. За приблизною оцінкою видавців, читацька аудиторія газети становила близько 500 000 чоловік [151].

Пік розвитку руху хіпі припадає на кінець 60-х років ХХ століття і показовим для нього став 1967 рік. Тема хіпі стає однією з головних в американських та світових ЗМІ, рух набуває максимального інформаційного розголосу та поширення. Однією з причин стало проведення масових фестивалів-хепенінгів, однією з перших значних подібних акцій став «Human Be-In», який відбувся 14 січня 1967 року.

У рамках цього фестивалю відбулося об'єднання декількох ключових ідей, які знайшли своє вираження у контркультурі 60-х років. Сама назва мала походження від акцій під назвою «sit-in» - сидяча демонстрація, яка була формою ненасильницького спротиву прямої дії, при якій учасники займають будь-яку вулицю або площу, сідаючи на бруківку, або сідають в будь-якому приміщенні. Сидячі демонстрації були значною частиною стратегії ненасильницького громадянської непокори в рамках руху за громадянські права чорношкірих, яка привела до скасування расової сегрегації в США (розпочалися у 30-50-х роках ХХ століття). Спочатку ці акції проводилися стихійно, але вже у квітні 1960 року був сформований «Студентський координаційний комітет ненасильницьких дій» (The Student Nonviolent Coordinating Committee), який займався організацією. Також активно до «sit-in» долучилися активісти «нової лівої» організації «Студенти за демократичне суспільство».

«Human Be-In» 1967 року мав на меті розширення прав та можливостей особистих прав та можливостей особи, культурну та політичну децентралізацію в громадському житті, а також пропагування принципів партиципаторної демократії. До події, яка проходила під лозунгом «збору

племен» - (англ. Gathering of the Tribes) долучилися близько 20 тисяч осіб, також взяли участь багато знакових осіб контркультури: Тімоті Лірі, Річард Альперт, поети-бітники Ален Гінзберг, Гері Снайдер та Майкл Маклюр, Ленор Кендл, Лоуренс Ферлінгетті, активісти боротьби за громадянські права Дік Грегори, Джері Рубін, британський філософ, письменник Алан Уоттс. Одним з натхненників та організаторів став Майкл Боуен, американський діяч контркультури, художник та письменник. Фестиваль включав і музичну складову, став «трампліном» для розвитку місцевої психоделік-рок сцени, в ньому взяли участь, зокрема, Jefferson Airplane, The Grateful Dead, Big Brother and the Holding Company та інші групи [56].

Ален Коен, американський поет, який був долучений до організації «Human Be-In», визначив фестиваль необхідним об'єднанням, яке сполучило різні фракції контркультури в Сан-Франциско: з одного боку, радикалів Берклі, які прагнули до посилення войовничості у відповідь на політику уряду США у В'єтнамі, а з іншого - достатньо аполітичних хіпі Хейт Ешбері, які закликали до мирного протесту. За словами Алена Коена, їх дії були різними, але вони переслідували багато спільних цілей [65].

Наступним важливим рубежем в історії субкультури хіпі стало літо 1967 року, яке ввійшло в історію як «Літо любові», (англ. Summer of Love). Розпочався цей період музичними фестивалями «KFRC Fantasy Fair and Magic Mountain Music Festival» (10-11 червня 1967 року) та «Monterey International Pop Music Festival», який тривав з 16 по 18 червня 1967 року. Це був один з перших музичних фестивалів, схема організації якого була значною мірою прийнята у наступних подібних масових хепенінгах – Вудсток (1969 р.), Альтамонт (1969 р.), фестиваль на о.Уайт (1968-1970), а потім стала класичною в організації сучасних музичних фестивалів.

Монтерейський поп-фестиваль зібрав від 25 до 90 тисяч глядачів та відзначився виступами The Jimi Hendrix Experience, Big Brother and the Holding

Company (з Дженіс Джоуплін), The Who, Раві Шанкара, Отіса Редінга та багатьох інших виконавців [91, с. 347].

«Літо любові» стало своєрідним міфом покоління хіпі, а Сан-Франциско – найбажанішим містом, куди слід було їхати і зустріти там своїх однодумців. З цього часу походять більшість стереотипних образів, які пов'язані з хіпі – навіть самі характеристики руху, його слогани «покоління квітів», «сила квітів», «займайтеся любов'ю, а не війною». ЗМІ активно освітлювали тему хіпі, а вони в свою чергу активно використовували власну стилістику для популяризації.

Зокрема й через це, у 1967 році кількість хіпі, молоді яка хотіла познайомитися з цією субкультурою, різко зростає. «Більшість вважала самою собою зрозумілим, що як-небудь прожити тим, що Бог пошле, можна завжди, але, коли в 1967 році в громади хіпі в Сан-Франциско і Нью-Йорку хлинуло нашестя прочан без копійки в кишені, стало очевидним, що їжі і житла на всіх просто не вистачить», – відгукується про ці події Х.Томпсон [147].

Наплив надзвичайно різних людей змістив акценти в русі хіпі, безперервне освітлення теми в ЗМІ призвело до того, що дідгери оголосили «смерть» хіпі. У Сан-Франциско дідгерами 6 жовтня 1967 року були організовані символічні «Похорони хіпі», які мали символізувати завершення «Літа любові». Метою перфоменсу організатори визначили переконати ЗМІ припинити висвітлювати життя в Хейт-Ешбері, та покласти край комерціалізації способу життя хіпі і обмежити основний потік асигнувань на їх соціальний експеримент. На листівках, які розповсюджувалися, було написано: «Похоронне повідомлення: хіпі. В районі Хейт Ешбері цього міста. Хіпі, відданий син ЗМІ. Друзі запрошуються на службу, починаючи зі сходу сонця, 6 жовтня 1967 року в парку Буена Віста» [74].

Район Хейт-Ешбері не міг пристосуватися до величезного припливу натовпу підлітків та молоді, не вистачало місця для життя. Чимало людей

жили на вулиці, займалися торгівлею наркотиками, розпочалися проблеми з недоїданням, хворобами і наркоманією. Також почав спостерігатися ріст вуличної злочинності та насильства. До кінця 1967 року багато активістів, які були серед ініціаторів активності субкультури хіпі, дистанціювалися від неї. При цьому слід зазначити, що деякі види активності субкультури, які з'явилися у 1967 році, продовжують існувати й на початку XXI століття. Так, Вільна клініка Хейт-Ешбері, метою якої було надання безоплатної медичної допомоги, у 2017 році відсвяткувала 50 річницю свого заснування [60].

У 1968 році субкультура хіпі вже нараховувала в США більше 300 000 осіб [98, с. 6]. Також субкультура активно розвивалася за межами Сполучених штатів, отримавши світове поширення – особливо у Великій Британії, європейських країнах, Канаді, Австралії, Японії та розпочала свій розвиток у СРСР.

Зовнішні елементи, які асоціювалися з образом хіпі, активно засвоювалися масовою культурою, справили вплив на моду масового молодого покоління «бебі-бумерів» - молодих американців, які народилися після Другої світової війни. Асоціація зі стилем хіпі торкалася моди на одяг, зачіски, музику, кіно, образотворче мистецтво та літературу. Деякі дослідники, зокрема Е.Хіз та Ч.Поттер, відзначають, що консюмеризм взагалі був притаманний субкультурі хіпі, «поколінню бебі-бумерів» і протестний потенціал бунту був лише його своєрідним «торговим знаком», а тому з легкістю його основні елементи були сприйняті в рамках загальної американської культури [47, с. 16-17].

Наступною важливою подією в русі хіпі, та й взагалі контркультурному проєкті 60-х років XX століття, став Фестиваль музики й мистецтва у Вудстоці, («Woodstock Music and Art Festival»), який відбувся 15-17 серпня 1969 року в Бетелі (штат Нью-Йорк). Фестиваль Вудсток відвідало близько 500 000 осіб, він став своєрідним символом «єднання міських племен

субкультури», спалахом молодіжної культури 60-х, але й також символом закінчення «ери хіпі» [22].

На фестивалі виступали такі виконавці, як «The Who», «Jefferson Airplane», «Creedence Clearwater Revival», Дженіс Джоплін, Джоан Баез, Джо Кокер, Джимі Хендрікс, «Grateful Dead», Раві Шанкар, Sly&Family Stone, Кросбі, Стілс, Неш і Янг, Карлос Сантана та чимало інших. Фестиваль мав на меті виразити ідеї покоління хіпі, його девізом став «Мир, любов і щастя» - «Peace, Love and Happiness». Незважаючи на півмільйонну аудиторію, на фестивалі не були зафіксовані правопорушення та акти насильства [127].

«Антиподом» до Вудстоцького фестивалю став величезний концерт в Альтамонті, за 45 кілометрів від Сан-Франциско. Захід, який відбувся за ініціативи англійського гурту The Rolling Stones, був погано організованим і завершився трагедією – байкери з клубу «Ангели пекла», які займалися охороною заходу, застрелили відвідувача концерту Мередіта Хантера [144].

Ця подія, а також діяльність Чарльза Менсона та його «сім'ї», що закінчилася вбивством актриси Шерон Тейт та декількох інших людей показало іншу, шокову та кримінальну сторону молодіжного руху [122].

В кінцевому рахунку, до початку 1970-х років чимало елементів з хіпі-стилю були інтегровані в американську культуру, стали своєрідним товаром. З початку 70-х років ХХ століття рух хіпі суттєво йде на спад, але не закінчує своє існування, чимало людей у всьому світі на початку ХХІ століття асоціюють себе з субкультурою хіпі. Хейт-Ешбері, Вудсток стали своєрідними символами 60-х років, символами руху хіпі, стали популярними туристичними об'єктами.

У Західній науці є чимало досліджень, які стосуються характерних особливостей світогляду, соціальних, політичних установок, які були

характерні для руху хіпі. Кен Кеністон, зокрема, виділив декілька основних рис, які можуть охарактеризувати хіпі як субкультуру:

1. Плинність, безструктурність руху, відсутність фіксованих цілей. Центр тяжіння для хіпі лежить в досягненні прямих внутрішньо-групових комунікацій. Головне - зрозуміти самим, що ми є.

2. Ідентифікація через вікову групу. Молодь вважає себе частиною покоління, а не якої-небудь організації. Авторитети та герої не признаються.

3. Персоналізація - основний акцент робиться на відношенні "Я і Ти". Антиаскетизм, експресивність і сексуальна свобода.

4. Прагнення до відкритості, до досягнення усіх аспектів почуттів, мотивів і фантазій. Національні і расові бар'єри втрачають своє колишнє значення.

5. Антитехніцизм, спрямований, в першу чергу, проти знеособлення. Демонстративне жебрацтво, можливе тільки в "суспільстві достатку".

6. Намагання до створення нового стилю життя і нових типів організацій, які сприяли б розвитку індивідуальної сутності людини. Пошук цих форм призводить до відродження трайбалізму.

7. Антиакадемізм. Намагання надати знанням безпосередній життєвий сенс.

8. Психологічне непротивлення, квієтизм - гасло "хіпі" "Make Love Not War" ("Займайтеся любов'ю, а не війною") [22].

До загальних принципів, які лягли в основу ідейної бази хіпі, можна віднести й пасивний опір технократичному суспільству споживання. Опір відбувається за допомогою ритуалів, що представляють символічну загрозу символічному порядку (гра в бунтарів, як спосіб соціальної

адаптації). По-друге, - подорожі, які сприймалися субкультурою хіпі також у сенсі «внутрішніх «подорожей», пов'язаних з прийомом наркотиків, медитаційними практиками, концепцією «розширення свідомості». В географічному плані, крім шляху, який був випробуваний «Веселими витівниками» від Сан Франциско до Нью Йорка, також стала відомою «стежка хіпі» (hippie trail, the overland) - мережа наземних доріг для подорожей представників субкультури в період з середини 1960-х років до кінця 1970-х між Європою і Південною Азією, метою подорожей були, в першу чергу, Пакистан, Індія і Непал. Стежка хіпі являла собою вид альтернативного туризму, що розпочинався здебільшого із Західної Європи. До прикладу, шлях з Лондона до Непал довжиною 12,200 кілометрів проходив через 14 країн і більше 30 міст-точок відвідин на карті [128].

В контексті суспільного активізму хіпі ми можемо визначити декілька рис. З одної сторони, це активна політична позиція, зумовлена участю в антивоєнному русі, боротьбі за громадянські права, участі в політичних, соціальних, екологічних ініціативах. У 60-х роках ХХ століття цей напрямок найбільш повно представляв рух «іппі», політизованих хіпі. Вже в 70-х роках ХХ століття цей напрямок перетворився в екологічний рух, феміністичний рух.

Інший напрямок, з яким хіпі часто асоціюють – експеримент з ідеєю реалізації на практиці «Великої відмови» - створення альтернативного суспільства в рамках комун та інших форм співжиття. Друга половина 60-х років ХХ століття відзначилася популяризацією руху «повернення до землі», «back-to-the-land movement», який існував ще з першої половини ХХ століття у США. Мета руху – повернення від індустріальної цивілізації в доіндустріальне суспільство, з великих міст, мегаполісів до «пасторального» сільського життя. Декларуючи повну відмову від капіталістичної системи, чимало з цих комун орієнтувалися на власні, створені в середині спільноти

правила, обирали власних керівників. На межі 60-70 років ХХ століття в США було створено більше 2 тисяч подібних комун [83].

На початку 70-х років ХХ століття більшість із заснованих комун завершила своє існування, чимало хіпі були не готовими до подібного виду діяльності та обирали повернення до суспільства. Подібна доля спіткала одну з найвідоміших комун, яка стала своєрідним взірцем для наступних общин, - Drop City, що була заснована контркультурними митцями на півдні штату Колорадо у 1965 році, та занепала на початку 70-х років ХХ століття.

Незважаючи на це, деякі комуні пройшли випробовування часом та існують і на початку ХХІ століття, наприклад комуна - Twin Oaks, заснована у 1967 році, The Farm (1971 рік), Arcosanti (1970 рік). З 90-х років ХХ століття розпочався новий сплеск захоплення комунами, у США створено чимало нових спільнот, пов'язаних з вирощуванням екологічних продуктів, використанням альтернативних джерел енергії.

Характерним зразком організації життєдіяльності хіпі може бути приклад комуни Twin Oaks, яка вже існує більше 50 років. Всі члени спільноти є рівними між собою, спільними в ній є фінанси, майно та навіть сімейні стосунки. У перші кілька років в комуні постійно спалахували різні суперечки через спільні фінанси та дітей. Щоб уникнути проблем інших комун (наприклад, ліні учасників або бажання процвітати за чужий рахунок), у Twin Oaks розробили особливу гнучку систему праці. За різні види роботи член громади отримував певну кількість «кредитних годин». Наприклад, година роботи в полі оцінювався в три кредитних години, а година прибирання в будинку - в одну. Однак з часом від цього відмовилися, і зараз діє мінімальна кількість робочого часу в тиждень.

У 2015 році кожен член громади щомісяця отримував 103 долари, які отримувалися за 42 години будь-яких робіт на тиждень. Жителі комуни разом вирощують урожай, їздять на спільних автомобілях (витрати на ремонт яких

діляться на всіх членів громади), сплять у великих будинках, розрахованих на значну кількість людей, і спільно виховують дітей. Кожен має право займатися сексом з тим, з ким хоче. Але, щоб народити дитину, потрібно отримати дозвіл комуни. Адже дітей виховують не тільки батьки, а і вся громада [80].

Варто зазначити, що приклад Twin Oaks, комуни заснованої у 60-х роках ХХ століття, показує розвиток суспільного експерименту, який був поставлений представниками покоління хіпі. Створена комуна, практично на засадах утопічного соціалізму, змогла пройти випробування часом, але в кінцевому рахунку створити альтернативне суспільство, яке б було самодостатнім, не вдалося. Комуни, які залишилися, змушені орієнтуватися на збут своїх товарів чи послуг на ринку, для того щоб підтримати свій економічний рівень.

Популяризацію ідей руху «повернення до землі» здійснювали друковані видання, серед них слід відзначити «Whole Earth Catalog» та Mother Earth News. Контркультурний журнал «Whole Earth Catalog» видавався американським біологом, письменником Стюартом Брандом, який у середині 60-х років контактував з «Веселими витівниками» Кена Кізі. Журнал регулярно видався у 1968 і 1972 роках, неперіодичні випуски тривали до 1998 року. Редакційна політика була спрямована на збереження екологічної системи, системи альтернативної освіти, холізму, та виражала важливий принцип подальшого розвитку контркультури – «зроби сам» («DIY» - do it yourself), на протиположності існуючим цінностям консюмеризму [150].

Інше видання, двохмісячник Mother Earth News існує з 1970 року та присвячений використанню поновлюваних джерел енергії, переробки, сімейним фермам, сільськогосподарській практиці, поліпшенню продуктів харчування, медичного самообслуговування, будівництву та упорядкуванню власного житла. У 70-х роках журнал здобув чималу популярність серед

читачів, зокрема й завдяки практичній спрямованості публікацій, на відміну від значної кількості інших контркультурних видань, які згорнули свою діяльність на початку 70-х років XX століття [106].

Висновки до розділу 3

Контркультура 50-70-х років ХХ століття у США постає як опозиційна культурна, соціальна теорія та практика, спрямована проти існуючої масової культури, конформізму масового суспільства, подальшої бюрократизації корпоративного і державного життя, які спостерігалися у США в першій половині-середині ХХ століття. Її витoki простежуються вже зі кінця ХІХ - першої половини ХХ століття, та набувають певного ідейного оформлення у 40-х роках ХХ століття.

Першою субкультурою, з якою пов'язується рух контркультури у 40-50-х роках ХХ століття, стали хіпстери-бітники. В пошуках альтернативи масовій культурі, яка активно виховувалася політикою «корпоративного лібералізму», представники субкультури хіпстерів-бітників звернулися до досвіду інших культурних зразків. Передусім, це афроамериканська культура, з якої власне й розпочинається становлення субкультури. Також в процесі розвитку субкультура звертається до американської культурної спадщини ХІХ століття, відбувається залучення культурних елементів «Сходу», зокрема дзен-буддизму.

Слід відзначити неабиякий вплив покоління хіпстерів-бітників на подальші субкультурні рухи не тільки в США, але й у цілому світі. Вперше була реалізована субкультурна соціальна матриця, зі своїми героями і антигероями, типом поведінки, мовою та світоглядом, що стала своєрідною моделлю для наслідування серед молодіжних субкультур. У наступному десятилітті субкультурний рух отримав активне продовження (у різних, часто неподібних одна до одної спільнот), на основі досвіду та значної частини тих цінностей, які були вже артикульовані поколінням бітників. Роботи авторів «розбитого покоління» стали своєрідним орієнтиром для наступних

представників контркультури, є класикою американської літератури ХХ століття.

60-ті роки ХХ століття стали періодом, коли відбувся справжній злет субкультур, серед них до контркультури передусім можна зарахувати рухи народників та хіпі. Соціально-політична направленість особливо яскраво була представлена у русі народників, зокрема в творчості авторів руху – Боба Ділана, Джоан Баез, Вуді Гатрі, Філа Оукса, Піта Сігера та інших. Пісні протесту, які з'являються в цей період, різко контрастували з існуючим стандартом поп-культури в США, та незважаючи на це, отримали значну поширеність та розголос, стали піснями покоління для значної частини американської молоді, отримали світове визнання. Виступ проти політики консюмеризму, різка антивоєнна критика також були характерні для діяльності представників народників.

Наймасовішою субкультурою 60-х років ХХ століття стали хіпі – рух надзвичайно строкатий за ідейними уподобаннями, групами та напрямками. Розвиваючись значною мірою на ідейній базі, яка була закладена у 40-50-х роках ХХ століття бітниками-хіпстерами, нова субкультура вивела їх на якісно новий рівень.

З одної сторони, рух був зумовлений відмовою від цінностей масової культури, стилю життя, який вимагав від громадянина включення у існуючу загальноприйнятну соціокультурну систему. З іншої сторони, формувалися нові шляхи громадської взаємодії, відбувалися спроби створення нових культурних, ціннісних, суспільно-політичних орієнтирів та пошук альтернативних форм співжиття. У зв'язку з цим з'являються нові форми комунікації та об'єднання – у формі хепенінгів, фестивального руху, спроб створення комун, заснування та створення інститутів громадянського суспільства. Прикладами активності руху стало створення альтернативних

ЗМІ, рух «діггерів», освітні ініціативи, проекти у сфері охорони здоров'я, деякі з яких продовжують своє існування й на початку XXI століття.

Для субкультури хіпі були характерними плинність, безструктурність, відсутність фіксованих цілей, персоналізація, спонтанність та експресивність. Також притаманними для руху були прагнення до відкритості, антиакадемізм, антитехніцизм.

У контексті суспільного активізму хіпі ми можемо визначити декілька рис. З одної сторони, була притаманною соціально-політична позиція, зумовлена участю в антивоєнному русі, боротьбі за громадянські права, участі в політичних, соціальних та екологічних ініціативах. В 60-х роках ХХ століття цей напрямок найбільш повно представляв рух «іппі», політизованих хіпі. Інший напрямок, з яким хіпі часто асоціюють, стосувався спроби реалізації на практиці «Великої відмови» - створення альтернативного суспільства в рамках комун та інших форм співжиття.

На початку 70-х років ХХ століття рух хіпі йде на спад, серед причин цього явища стало залучення елементів контркультури до базової культури суспільства, розчарування частини учасників можливістю змін в рамках субкультури, перетворення «ери хіпі» у своєрідний бренд, його комерціалізація. Досвід, отриманий у сферах боротьби за збереження навколишнього середовища, проти расових, статевих, вікових та інших форм дискримінації, у сфері культури та мистецтва став важливим у процесі становлення багатьох громадсько-політичних, культурних ініціатив, рухів та субкультур у США та світі у кінці ХХ- початку XXI століття.

РОЗДІЛ 4.

МОЛОДІЖНІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ РУХИ І КОНТРАКУЛЬТУРА

4.1. «Новий-лівий» рух як складовий елемент контркультурного процесу в США в 60-х роках ХХ ст.

Важливою складовою частиною контркультури, її безпосередньою суспільно-політичною складовою став «новий лівий» рух, діяльність якого розгорнулася з початку 60-х років ХХ століття у США. Ідейною базою, на якій постав «новий лівий» рух, стали роботи вчених «Франкфуртської школи», також в процесі його становлення важливими були погляди французьких філософів-екзистенціалістів, зокрема Ж.П.Сартра, американського соціолога Чарльза Міллса, Вільгельма Райха та інших. Також у побудову ідей руху «нових лівих» вклад внесли такі теоретики та практики у боротьбі за деколонізацію країн третього світу, як Франц Фанон. Певний ідейний вплив на становлення «нових лівих» спричинив французький структуралізм, а також теоретичні концепції маоїзму та троцькізму.

Етимологію терміну «нові ліві» можна прослідкувати від назви британського науково-теоретичного журналу «New Left Review» (заснований у 1960 році), в якому публікувалися статті тогочасних неомарксистів, які з тих чи інших причин відійшли від традиційної марксистської доктрини. Також термін зустрічається в «Листі до «нових лівих» Ч.Міллса, опублікованому у «New Left Review» того ж 1960-го року.

Таким чином, термін з початку 60-х років ХХ століття став уживаний у соціальній та політичній науці та визначав собою ідейну базу, її прихильників, погляди яких пішли врозріз зі традиційною марксистською доктриною

західних комуністичних партій, а назва виділяла «нових лівих» на протипагу «старим», традиційним лівим рухам та партіям.

Щодо генези терміну «нові ліві», то англійський соціолог, один з представників «нового лівого» руху Стюарт Холл зазначає, що «новий лівий» рух у Європі розпочинається з другої половини 50-х років ХХ століття, як пошук «третього шляху» між домінуючими тенденціями у лівих політичних силах – між сталінізмом та соціал-демократичним рухом. «Ми запозичили цю фразу в 1950-х роках з руху, відомого як *nouvelle gauche*, незалежної тенденції у французькій політиці, пов'язаної з щотижневою газетою *France Observateur* та її редактором Клодом Бурде. Він, будучи провідною фігурою французького Опору, уособлював спробу після війни відкрити «третій шлях» в європейській політиці, незалежно від двох домінуючих лівих позицій сталінізму і соціал-демократії, за межами блоків військової сили НАТО і Варшавського договору, і виступав проти як американської, так і радянської присутності в Європі» [93].

Використовуючи як базу марксистську критичну теорію, «нові ліві» поставилися до неї досить вільно, залучаючи до своїх ідейних концепцій цілу низку інших напрямків, від елементів фрейдизму до радикального лібералізму. Через це вони зазнали значної критики від представників традиційного марксизму, які їх визначали їх як лівацький напрямок, який свідчить про безпосередню кризу західного суспільства та інтелектуальної думки [12], [13], [36]. «Нові ліві» ж в свою чергу, критикували представників традиційного марксизму за надмірну догматичність та невідповідність їхньої критичної теорії реаліям середини ХХ століття.

На формування ідейних позицій, характерних для «нового лівого» руху вплинула ідея Г.Маркузе про втрату революційної ролі робітничим класом, який включається у соціально-політичну систему, а його місце посідають соціальні аутсайтери – люмпен-пролетаріат, представники національних меншин, безробітні, радикальне студентство, інтелігенція. У глобальному

вимірі агентами революційних змін є країни третього світу, які борються проти колоніалізму, як з боку капіталістичного, так і соціалістичного світу.

Також вагомою для «нових лівих» стала теза про втрату революційної ролі лівими політичними партіями, які також є включеними у існуючу політичну систему, а тому розглядалася сфера боротьби поза парламентською системою, без прив'язки до політичних партій. Акцент на непарламентських формах політичної боротьби пізніше привів до гарячих дискусій в «новому лівому» русі та перехід частини його учасників до форм збройної, терористичної боротьби.

Серед напрямків контркультури 50-70-х років ХХ століття «нові ліві» посідають особливе місце, оскільки їхня діяльність, на відміну від субкультур бітників чи хіпі мала значно організованіший характер, з безпосередньою артикуляцією політичних пропозицій та вимог, про це свідчать програмні документи американських «нових лівих», зокрема «Порт-Гуронська декларація», акції прямої дії «нових лівих», зокрема пов'язаних з «Free Speech Movement», іншими видами протесту. Якщо для субкультур бітників, хіпі політичний напрямок був лише однією з форм їхньої діяльності, передусім орієнтованої на культурний, суспільний простір, то «нові ліві» від початку позиціонували себе переважно як політичний рух. Але оскільки до формування традиційних політичних партій та участі в політичному житті «нові ліві» ставилися негативно, то основною формою їхнього об'єднання стали громадські організації та рухи, передусім організація «Студенти за демократичне суспільство».

Також слід зауважити, що попри організаційну оформленість, рух акцентував увагу на плюралізмі поглядів, у зв'язку з чим була відсутня доктринальна, ідеологічна диктатура однієї, «правильної» лінії. Цей фактор свідчив про демократизм в середовищі руху, але з іншого боку, надав широку можливість для створення значної кількості фракційних груп, часто з

кардинально різними цілями та методами діяльності, що в кінці-кінців привело до розколу та зрештою, занепаду руху в 70-х роках ХХ століття.

На генезу «нових лівих» справили значний вплив погляди Чарльза Райта Міллса, (1916-1962), американського соціолога, автора книги "Володарюча еліта". Міллс був послідовником німецьких дослідників М. Вебера і К.Манхейма, зазнав значного впливу ідей К. Маркса, вважав доцільною його методологію, проте дотримувався погляду про «старіння» марксистської теорії.

Дослідник зазначав, що зміни етапів історичного розвитку неминуче супроводжуються кризою основоположних цінностей західної культури, кризою самої ідеї прогресу, що досягається шляхом розуму, віри в науку як втілення добра, упевненістю в силу всезагального навчання і його політичного значення для демократії. Більше того, вважав Міллс, зазнали фіаско самі ідеали, засновані на допущенні нерозривного причинно-наслідкового зв'язку між розумом і свободою. Суспільний устрій США Міллс визначає як «військовий капіталізм», що спирається на приватні корпорації, при пануванні фінансових «тузів» і верхівки бюрократії.

Міллс зазнав популярності різкою критикою антигуманних тенденцій американського суспільства. Основні його роботи присвячені проблемі розподілу влади і соціальної стратифікації в американському суспільстві. Поняттю «правлячий, пануючий клас» він протиставляв поняття «володарюча еліта», розглядаючи її як соціальну групу, що складається з промислової, політичної і військової верхівки. Головну соціальну небезпеку Міллс бачив у зростаючій «раціональності без розуму», тобто у використанні «володарючою елітою» раціональних засобів, що розробляються ученими для досягнення ірраціональної мети. У статті «Про знання і владу» (1955 р.) Міллс будує «золотий вік» американської демократії, період заснування США, коли Джордж Вашингтон читав «Листи» Вольтера і трактати Локка, і протиставляє йому сучасність 50-х років ХХ століття, у якій президент США

Ейзенхауер читає детективи і ковбойські історії. Проблема знання і влади для Міллса «складається і завжди полягала у відношенні людей знання і людей влади», а в Америці середини ХХ століття «знання і влада аж ніяк не йдуть рука об руку в правлячих колах; а коли люди знання все ж стикаються з могутніми людьми, вони виступають для них не рівними партнерами, але найманими працівниками» [137, с.17].

Надії на гуманізацію суспільства Міллс пов'язував з інтелігенцією, яка здатна володіти «соціологічною уявою», тобто властивістю розуміти процеси, що відбуваються в суспільстві. Також, подібно представникам «франкфуртської школи», він висунув тезу про втрату робітничим класом західних країн своєї історичної ролі і про висунення інтелігенції в якості самостійної політичної сили, яка має прийти йому на зміну.

В цьому ракурсі важливою видається позиція Міллса щодо культурної політики, яку самостійно можуть формувати інтелектуали, не будучи «під ковпаком» політичних чи бізнесових кіл істеблішменту. Вчений вводить термін «апарат культури», під яким він розглядає «всі організації та середовища, в яких ведеться художня, інтелектуальна і наукова робота, і в яких виробляються та поширюються розваги та інформація» [137, с. 204].

Важливість «апарату культури» полягає у побудові символічної картини світу, яка подається в якості «реальності» для суспільства. Важливість цієї сфери для інституційних політичних та бізнесових еліт, їхній інтерес визначають й напрямок, в якому працює «апарат культури». «Інтелектуали встановлювали стандарти і намічали цілі. Після цього вони шукали навколо інші групи, кола, прошарки, які могли б їх реалізувати. Чи не час нам реалізувати ці цілі самим?» - резюмує Ч.Міллс [137, Р.221].

У роботах Міллса, які з'явилися у 50-х роках ХХ століття, висловлюється скепсис до існуючих соціальних рухів як можливих агентів радикальних змін. Але, слід констатувати, що у «Листах до нових лівих» він передбачив і, та

здійснив вплив на процес становлення «нового лівого» руху, що яскраво проявив себе у 60-х роках ХХ століття. Він зробив значний вплив на ідеї організації «Студенти за демократичне суспільство» (СДС), магістерська робота Тома Хейдена, одного з лідерів організації, стосувалася вивчення наукової спадщини Ч.Р.Міллса. «Американські нові ліві, з одного боку, була живим підтвердженням ідеї Міллса про стратегічне становище «апарату культури» і склалися в основному зі студентів та молодих радикалів. Окупації університетів студентами в 1960-х роках були буквально втіленням призову Міллса відвоювати «апарат культури», подолати відчуження між культурними виробниками і засобами виробництва та поширення культури. З іншого боку, нові ліві відповідали критеріями радикальної публіки Міллса: в їх середовищі обговорювалися альтернативи національного політичного курсу, і вони мали достатній політичний вплив, щоб змінити цей курс.» – зазначає Ілля Матвеев [30].

У цьому аспекті актуальною є діяльність всієї контркультури 50-70-х років ХХ століття, адже створення нових сенсів, творчість бітників, активізм хіпі, мистецтво та контркультурна діяльність розглядалися «новими лівими» зокрема й з точки зору побудови нового «апарату культури».

Щодо причин появи руху нових лівих на початку 60-х років ХХ століття в науковій літературі є декілька підходів, які виходять з соціально-психологічних, економічних та інших причин.

Дослідники, які працювали в радянську добу, зокрема, Б.Кепеці зазначали про комплекс причин, але робили наголос на економічних чинниках, які були характерними для капіталістичного світу 60-х років ХХ століття. Як зазначає вчений, з початку 60-х років ХХ століття у капіталістичній економіці почастішали кризові явища. Якщо в США в 50-х роках валовий національний продукт зростав кожен рік в середньому на 5%, то в другій половині 60-х значно зменшився. Економічні проблеми були зумовлені значною мірою збільшенням воєнних витрат після початку війни у В'єтнамі. Б.Кепеці

зазначає, що інфляція значною мірою «з'їдала» доходи населення, ілюструючи це наступними даними: в США середня погодинна заробітна плата в несільськогосподарських секторах складала в 1961 р. 2,14 доларів. До 1970 року вона підвищилася в до 3,22 дол., а індекс цін на товари широкого вжитку виріс майже на 30%. Як приклад погіршення економічного становища, Кеpeci наводить дані зростання кількості робітничих страйків в другій половині 60-х років [21, с.24].

На нашу думку, така позиція є дещо невірною. По-перше, Кеpeci зазначає, що кризові явища проявляються з другої половини 60-х років ХХ ст., тобто тоді, коли «новий лівий» рух вже активно діяв, але не тоді, коли він зароджувався, на зламі 50-60 років ХХ століття, в час економічного зростання.

По-друге, «нові ліві» в переважній більшості були вихідцями з середнього класу, були достатньо забезпеченими у фінансовому плані. З економічними проблемами в першу чергу повинні були стикнутися менш забезпечені прошарки населення, робітничий клас. Але «нові ліві» не солідаризувалися з робітниками, оскільки вважали їх включеними в суспільство споживання, не здатними на проведення радикальних суспільних перетворень. Спроби зближення з робітничим рухом «нові ліві» розпочали тільки наприкінці 60-х років ХХ століття.

Герберт Маркузе, полемізуючи із західнонімецьким письменником Гансом Магнусом Етценбергом зазначав, що поява «нових лівих» зумовлена не економічними, а передусім соціально-психологічними причинами. На думку Маркузе, в соціальному плані для «нових лівих» характерними є певні маргіналії, тобто бажання опиратися на такі «периферійні» прошарки суспільства, як молодь, декласовані елементи, представники «кольорової» меншості населення, які приймають на себе подвійний гніт в суспільстві. У психологічному ж плані типовою рисою є протест проти держави і її інститутів, що сприяє відчуженню, проти різноманітних «авторитетів», буржуазного способу життя та моралі.

Як зазначає Г.С.Кнабе, один із законів демографії полягає в тому, що після спустошливих війн і катастроф народжуваність різко підвищується. Хвиля післявоєнної народжуваності в Європі і США була надзвичайно високою і на рубежі 1950-60-х років незвично велика частина суспільства складалася з молоді віком 13-19 років. Сукупність обставин сприяла їх об'єднанню в самостійну суспільну, духовну силу. Їх об'єднувало розчарування в організовано-колективістських цінностях довоєнної епохи, у відповідних їм моральних нормах, носіями яких були батьки. «Молодь об'єднувало очікування демократизації життя, простоти, свободи і рівності, обіцяних урядами в ході боротьби проти гітлерівського тоталітаризму, які тепер не поспішали платити по векселям» [23].

У молоді було бажання вирватися за межі етики отриманих «зверху», нічим, на їх думку, не обґрунтованих директив і заборон, вирватися за межі культури, монополізованої і регульованої державою, вернути етиці і культурі прямий, безпосередній людський зміст.

Важливим чинником, що вплинув на зростання «нового лівого» руху, можна розглядати і ціннісний поворот, що намітився в цей період, в суспільній свідомості розвинених західних країн, переорієнтація з цінностей виживання і матеріального достатку на цінності ліберальні, антропоцентричні, цінності емансипації і самовираження. Ці цінності самореалізації, припускають орієнтацію на особову зацікавленість в тій або іншій сфері діяльності, увагу до неформального спілкування, прагнення до саморозвитку. Така переорієнтація веде до зміни традиційного відношення до сім'ї, освіти і, кінець кінцем, до зміни владних відносин у всіх сферах суспільства.

Крім того, молоде покоління американців бачило невідповідність проголошених демократичних ідеалів існуючому стану речей. Про це йдеться в Порт-Гуронській заяві – головному програмному документі американських «нових лівих». Особливо це стосувалося, зневажливого, расистського ставлення до афроамериканців, яке існувало в США, особливо в південних

штатах. Як наслідок, у США великий розмах у 60-х роках ХХ століття набуває рух за громадянські права, в якому активну участь взяли і «нові ліві». «Каталізатором» розгортання руху «нових лівих» виступила війна у В'єтнамі. Вона торкнулася безпосередньо американської молоді, оскільки на той час в США ще існувала загальна військова повинність. Війна викликала обурення не тільки тому, що в її ході загинули сотні тисяч людей, але й тому, що уряд США здійснював воєнні дії, аргументуючи це потребою захисту демократії.

Також виникнення «нових лівих» пов'язане як із розчаруванням діяльністю традиційних лівих сил у Європі та Америці, а також з реальною практикою встановлення «справедливого» соціалістичного суспільства, практикою тоталітарного, репресивного сталінізму у СРСР та країнах Центрально-Східної Європи. Слід зазначити, що для багатьох представників лівих партій Європи 50-х років ХХ століття, значної кількості західних інтелектуалів сталінізм сприймався позитивно, політика радянського уряду мала значну підтримку.

Розуміння про те, що реалізація соціалізму в СРСР та Центрально-Східній Європі ведеться шляхом встановлення тотального контролю над суспільним та особистим життям, фізичним знищенням «інакомислячих», національно-визвольних рухів розпочинається лише у середині-другій половині 50-х років ХХ століття. Показовим є той факт, що всесвітньовідомий польський поет, письменник Чеслав Мілош видавши у 1953 році працю «Поневолений розум», у якій західний читач зміг ознайомитися з реальним станом справ насадження тоталітарного соціалізму у Польщі зіткнувся зі значною хвилею критики із середовища відомих лівих інтелектуалів. «Те, що діється в Росії і залежних від неї країнах, — це своєрідне божевілля. Не виключено, навіть цілком можливо, що Росія зможе нав'язати своє безумство всьому світу і що людство прийде до тям лише через двісті чи триста років» - пише Мілош у своєму збірнику есеїв «Поневолений розум» [32].

Стюарт Холл зазначає, що на появу перших «нових лівих» у 1956 році вплив справили дві події - придушення угорської революції радянськими танками та вторгнення англійців і французів у зону Суецького каналу. «Ці дві події, драматичний вплив яких посилювався через те, що вони відбулися протягом декількох днів одна від одної, викрили насильство і агресію, приховані в двох системах, які в той час домінували в політичному житті - західному імперіалізмі і сталінізмі, та відправили ударну хвилю через весь політичний світ. У більш глибокому розумінні вони визначили для людей мого покоління кордони і межі допустимого в політиці. Соціалісти після «Угорщини», як нам здалося, повинні нести в своїх серцях почуття трагедії, від того виродження, яке відбулося у лівому русі, від російської революції до сталінізму... «Угорщина» поклала кінець певної соціалістичної невинності. З іншого боку, «Суец» підкреслив величезну помилку, тих, що вважали, що вихід союзників із декількох колишніх колоній обов'язково означав «кінець імперіалізму», або що реальні завоювання держави загального добробуту і розширення матеріального достатку означало завершення нерівності і експлуатації» [93].

Узагальнюючи слід зазначити, що «новий лівий» рух є складовою частиною контркультури 50-70-х років ХХ століття, напрямком, який найбільш чітко зміг артикулювати власні політичні цілі та вимоги. Його виникнення пов'язується з пошуком нового шляху розвитку лівої ідеї, відкидаючи практику традиційних марксистських та соціал-демократичних партій та рухів, які включеними в існуючу суспільно політичну систему та, на думку «нових лівих» не можуть бути агентами якісних змін. Критика нових лівих стосувалася як американського лібералізму, так і радянського соціалізму, вважаючи їх породженням того ж самого індустріального суспільства, яке у своїй основі прагне тоталітарності. Спираючись на теоретичні роботи науковців Франкфуртської школи, передусім Г.Маркузе, а також Ч.Міллса «нові ліві» визначали, що революційна роль від пролетаріату

переходить до соціальних аутсайдерів – люмпен-пролетаріату, представників етнічних меншин, країн третього світу, що борються проти колоніалізму, а також митців, студентів та інтелектуалів.

4.2. Діяльність організацій «СДС», «іппі», «везерменів», «Чорних пантер», інших «нових лівих» суспільно-політичних організацій в США

Активний розвиток «нового лівого» руху в США розпочинається з початку 60-х років ХХ століття та пов'язаний з діяльністю організації «Студенти за демократичне суспільство», СДС (англ. Students for Democratic Society, SDS). Витоки організації можна простежити аж із початку ХХ століття, у 1905 році Ептон Сінклер за допомогою В. Ліпмана та Дж. Лондона заснував Міжуніверситетське Соціалістичне Співтовариство (Intercollegiate Socialist Society). Метою даної організації було заохочення соціалістичної діяльності серед студентської молоді. Протягом Першої світової війни активність цієї організації спадає, у тридцятих роках ХХ століття вона постає з новим ім'ям: «Ліга Індустріальної Демократії» (ЛІД). Як зазначає американська дослідниця Д. Закжевскі, своє основне завдання ця організація бачила в «підсиленні соціалістично-орієнтованих заходів освітнього характеру в коледжах, університетах і серед зацікавленої публіки» [158].

Протягом 50-х років у США спостерігався більший, ніж будь-коли до того, масовий притік молоді до університетів і коледжів, що значно розширило поле для діяльності ЛІД. Щоб акцентувати роботу серед студентів, ЛІД створює під своїм крилом Студентську Лігу Індустріальної Демократії, яка в 1959 році змінює свою назву на «Студенти за Демократичне Суспільство» (СДС). Ця організація під керівництвом першого президента Л.Габера повела самостійну діяльність, яка не узгоджувалася з поставленими ЛІД завданнями, адже СДС прагнула зосереджуватися не тільки на освітній роботі серед студентів, але й проводити активні політичні дії. І хоча формальний розрив між двома організаціями відбувся тільки в 1965 році, фактично організація «Студенти за Демократичне Суспільство» була незалежною, що приваблювала саме своєю неформальністю радикально налаштовану американську молодь.

Надзвичайно важливим етапом у становленні СДС було ухвалення в 1962 році Порт-Гуронської заяви, яка стала маніфестом організації. Цей важливий документ виразив віру організації у дієвість партиципаторної демократії, в те, що соціальні реформи, які повинні розпочатися в американському суспільстві, повинні початися з активної ініціативи студентів, а також було дано визначення терміну «нові ліві». СДС розглядала себе не як єдину організацію зі своєю специфікою, але як частину більшого руху, який сподівався перетворити суспільство через формування нових і реформування старих державних інституцій. У заяві зазначалося, що політика США не відповідає своїм засадничим демократичним ідеалам, що апатія до політики оволоділа масами. Ідеал майбутнього політичного устрою організація бачила в реалізації принципів партиципаторної демократії, яка б передбачала ухвалення рішень прямою участю всіх громадян, а політика стала б шляхом до подолання ізоляції людей, допомагаючи їм знайти зміст в особистому житті. Іншими словами, партиципаторна демократія і політика, взагалі, повинні побудувати нове суспільство, сприяти здійсненню реальних рішень до соціальних та економічних проблем так ефективно і розумно, як це тільки можливо [125].

На думку СДС, Сполучені Штати не справилися з вирішенням тих нагальних проблем, які були перед ними поставлені. Декларуючи свою вірність принципам демократії і правам людини, країна насправді здійснювала грабіжницьку політику як відносно власних громадян, так і відносно решти світу. Політика, що сприяла ізоляції окремих індивідів і груп, поділу людей на основі класової або расової ознаки, не мала нічого спільного з реальним вирішенням численних проблем, з якими дійсно стикалося американське суспільство [125].

Цікавою є структура організації, в якій була здійснена спроба створення моделі ідеального політичного устрою. СДС негативно ставилася до таких традиційних елементів будь-якої політичної структури, як постійні лідери, ієрархічні взаємини та формальні процедури, які передують прийняттю

політичного рішення. В організації місцеві відділення діяли автономно і були первинними джерелами напрацювання рішень. У 1967 році в СДС були скасовані пости президента та віце-президента і були замінені «тріумвіратом» секретарів, які обиралися делегатами на щорічних зборах СДС. Для того, щоб мати право голосу на зборах організації, будь-який член організації міг внести п'ять доларів до Національного офісу організації. Наслідком такої організаційної структури СДС було те, що часто зустрічі делегатів перетворювалися в хаотичні диспути, на яких не ухвалювалися жодні рішення з тих питань, які виносилися на розгляд. Зрештою, багато з внутрішніх проблем СДС постало через те, що вона не мала чіткої організаційної структури.

Радикальні студенти вбачали недоліки догматичності своїх попередників з середовища лівих політичних партій та рухів. СДС в першій половині-середині 60-х років ХХ століття не цитувала марксистських текстів, не вважала робітничий клас Америки здатним до рішучих дій проти капіталістичної системи, оскільки багато робітників стали середнім класом і підтримували існуючий лад. СДС вважала, що вони стали однією з опор правлячих кіл США, як, наприклад, профспілки чи Демократична партія. Висунувши на передній план ці відмінності, які вони мали від «старих лівих», СДС визначили себе «новими лівими».

Як ми вже зазначали вище, у створенні самоназви «нові ліві» певну роль відіграла праця С.Міллса «Листи до нових лівих», в якій він звернувся до студентських рухів інших держав і зазначив, що в США «нові ліві» повинні мати соціальну базу серед студентів, бо лише вони в сучасних умовах можуть розпочати рух за зміни в суспільстві. Подібні думки є також у Порт-Гуронській заяві СДС, де зазначається, що «нові ліві» повинні мати «реальні інтелектуальні навички», які можуть використовуватися в навколишньому соціальному середовищі, де політичне життя і життя інтелектуала існують поряд в тісному взаємовідношенні і переплетінні. Вказувалося, що «нові ліві»

повинні складатися з молодих людей, тих, хто може «здійснювати ефективний бунт всередині нації» [125].

Відповідно до Порт-Гуронської декларації, університети є ідеальним місцем для цього бунту і тому можуть стати довершеним місцем для генези і розвитку руху «нових лівих». СДС обґрунтовувала свою тактику на ідеї, що університети є базовою основою для здійснення соціальних зрушень та реформ. Як зазначалося, університети були розташовані на «позиції, сприятливій до соціальних впливів». Якщо радикальні зміни будуть мати місце у всіх студмістечках країни, то американська нація буде змушена почути вимоги студентів, і це б мало справити важливий, позитивний ефект на суспільство, в цілому.

Оскільки, як вважала СДС, університети були центральною установою у системі організації, оцінки і передачі знань, то ідеї «нових лівих» могли б бути легкодоступними інтелектуалам і активістам, створюючи важливий засіб розширення «нового лівого» руху. Найважливіше те, що «нові ліві» розглядали університет як єдину установу в державній системі, більш-менш відкриту до участі індивідуумів з абсолютно різними точками зору і поглядами.

Разом з тим, студентські активісти ідентифікували університети як бюрократичні установи політичної соціалізації, чия головна мета – навчити студентів жити в капіталістичних умовах США. Через це студенти вважали першочерговим своїм завданням впровадження в управлінні університетів елементів партиципаторної демократії. Функціонування університету розглядалося зменшеною копією системи взаємодії у суспільстві, відтак, вважали «нові ліві», для того, щоб змінити суспільство, потрібно розпочати процес змін в університетах. Майкл Шпігель, активіст СДС, чітко виразив наміри організації у той час: «Наша мета – не створити вільний університет в межах невольного суспільства. Наша мета – створити вільне суспільство» [158].

Початок 60-х років ХХ століття у США ознаменувався розгортанням масової боротьби за громадянські права. Активну участь в цьому прийняла і СДС. Початок студентської діяльності в цьому питанні був ознаменований акціями, організованими Студентським Ненасильницьким Координуючим Комітетом, який був сформований у 1960 році в Північній Кароліні, серед засновників якого була СДС. Чорні і білі активісти в організації працювали разом у боротьбі за громадянські права, знищуючи расові бар'єри, чого раніше не траплялося, особливо, в південних штатах. Активну участь у перших починаннях Студентського Ненасильницького Координуючого Комітету відіграли лідери СДС Алан Габер і Том Хайден.

Перші акції протесту були пов'язані з Рухом за свободу слова, (англ. «Free Speech Movement»), який розпочався ще восени 1964 року в Каліфорнійському університеті в Берклі, де студенти почали активне розповсюдження антирасистської літератури. Університетська адміністрація спробувала припинити цю діяльність, але зустріла активний опір студентів, які захопили адміністративні корпуси університету. Університет Берклі, один з найпрестижніших вишів США, вважався і найліберальнішим. Але й тут студенти були усунені від участі в управлінні і не мали можливості займатися політикою. «Рух за свободу слова» виступав за демократизацію освіти, участь студентів в управлінні університетом і право на створення політичних організацій у вузах. Практично, тоді ж в університеті Берклі з'явився і набув у край широкого поширення за його межами і за межами США, взагалі, рух «анти університету» – (англ. teach-in («тіч-ін»). Ідея «тіч-іну» полягала в запереченні традиційної системи освіти з відносинами «той, хто навчає, – той, що навчається» і переході до освіти у формі вільної дискусії на теми, які освіта офіційна прагнула обходити стороною (влада, особа і свобода, війна, расизм і т.д.).

Рух за свободу слова передбачав використання методів «прямої дії», таких, як кордони пікетів, демонстрації, сидячі страйки, які розглядалися як

найшвидший шлях до відкритості, до ознайомлення населення з вимогами протестуючих.

Однією з головних проблем, з якою зіткнулися США у 60-х роках ХХ століття, була війна у В'єтнамі. 8 березня 1965 року американські війська висадилися у Південному В'єтнамі для підтримки існуючого там політичного режиму проти передбачуваної загрози з боку комуністичного Північного В'єтнаму. Цей крок зустрів неоднозначну оцінку американської громадськості, – у США почав наростати рух протесту проти війни. Надзвичайно негативно до цього поставилася СДС та ліворадикальні групи, які діяли в США. Після початку конфлікту почали організовуватися сидячі страйки і антипризовні рухи, а СДС стала одним із центрів антивоєнної активності, зробивши цю галузь пріоритетною в своїй діяльності. Надзвичайно важливим в цьому контексті став антивоєнний марш на Вашингтон, організований СДС, який відбувся 17 квітня 1965 року, в якому взяло участь біля 25 тисяч осіб.

Цей марш сприяв популяризації організації та швидкому залученню до її лав нових учасників. Для інформування громадськості та учасників СДС про поточні акції та розповсюдження соціально-політичної інформації було засноване друковане видання організації «Записки Нових Лівих» (англ. *New Left Notes*), перший номер якого вийшов 21 січня 1966 року [131].

Війна у В'єтнамі сприяла радикалізації поглядів багатьох членів організації і поступовій її переорієнтації на революційну зміну існуючої політичної системи. В організації розгорнулася дискусія щодо використання лише ненасильницьких форм протесту. Карл Девідсон, секретар СДС у 1967 році, зазначав з цього приводу: «Замало тільки маршів протесту. Вони не зупинять цю війну. Важливіше, що вони не зупинять військово-промисловий комплекс, могутню установу, яка вирішує долю людей у цій країні» [158].

В організації починають активно розроблятися ідеї опору та революції. Вони зосереджувалися на тому твердженні, що політики, які перебувають при

владі, нездатні на значущі для суспільства рішення, оскільки вони є під впливом корпоративної еліти, яка маніпулює ними у економічній і політичній сфері. У СДС вважали, що такий стан речей не можна змінити шляхом реформ, а тільки цілеспрямованими акціями опору і, кінець кінцем, революцією, яка практично неминуче пов'язана з насильством. Це суперечило Порт-Гуронській заяві, в якій зазначалося, що насильство є огидним, оскільки перетворює людину чи групу людей в «знеособлений суб'єкт ненависті» [125].

У 1965 році, після активізації бойових дій у В'єтнамі, студенти в Берклі одними з перших включилися в кампанії протесту. В університеті з'явилися листівки із закликами до військовослужбовців не підкорятися наказам, а до військовозобов'язаних – ухилятися від призову. У приміщенні офіційного студентського союзу, де проходило вербування добровольців у військово-морський флот, активісти спробували встановити стіл з антивоєнною літературою. У відповідь на розпорядження адміністрації покинути приміщення відбувся масовий студентський страйк. Таким чином, одним з головних напрямів діяльності СДС у середині-другій половині 60-х років ХХ століття в антивоєнній сфері стало протистояння вербувальникам на армійську службу, що діяли у всіх університетах.

Лідери СДС прагнули роз'яснювати, що антивоєнні виступи невіддільні від висунутого раніше гасла «влада – студентам!» і боротьби за незалежність університетів. Річ у тому, що чимало американських вищих навчальних закладів активно співпрацювали з військовим відомством. Вони не тільки сприяли набору студентів у збройні сили, але і виконували замовлення військового відомства на наукові дослідження. Багато студентів були вражені, дізнавшись про масштаби співпраці їх університетів з Пентагоном і ЦРУ.

Зокрема, мова йшла про розробку та подальше використання досягнень природничих наук для створення хімічної зброї, навіть без відома науковців. Показовим прикладом подібної системи стало використання речовини «Агент «оранж», (англ. Agent Orange – оранжевий реагент), основа якої була

розроблена американським ботаніком Артуром Галстоном. «Агент «оранж» – це суміш дефоліантів і гербіцидів синтетичного походження, в якій містився діоксин. Він використовувався американською армією для знищення тропічних лісів та рослинності у країнах південно-східної Азії, передусім В'єтнаму. Метою знищення лісів було позбавити північно-в'єтнамські партизанські загони місць дислокації, але в кінцевому результаті, використання хімічних речовин, зокрема «Агенту «оранж» спричинило численні жертви серед мирного населення, сприяло появі важких хвороб, в тому числі й спадкових. Також наслідком використання хімічної речовини стало значне погіршення екологічної обстановки. Артур Галстон, відчуваючи особисту відповідальність за розробку речовини, вимагав припинити використання речовини. За його словами, застосування «агента «оранж» у В'єтнамі «похитнуло його глибоку віру в конструктивну роль науки і привело його до активної опозиції офіційній політиці США» [68, с.88-89]. Ці та інші факти остаточно нівелювали позицію про «інтелектуальну незалежність» університетів і «гуманізм» науковців та університетського керівництва.

Разом з драматичним ув'язуванням США у В'єтнамський конфлікт, взимку і навесні 1967 року відбулася радикалізація протестів у багатьох кампусах, «нові ліві» своїми активними діями здобувають все більшу підтримку серед студентів. 21 жовтня 1967 року відбувся стотисячний антивоєнний марш на Пентагон, який супроводжувався масовими арештами учасників і насильством з боку поліції. Навесні 1968 року за активним сприянням СДС пройшла акція «Десять днів опору». Проводилися марші протесту, демонстрації, «тіч-іни». Кульмінація протестних акцій настала 26 квітня, коли відбувся загально-американський студентський страйк, участь у якому взяли понад мільйон студентів [158].

Весна 1968 року видалася особливо бурхливою, увійшла в історію як період «студентської революції», передусім це стосувалося Франції та США. Протести в університетських містечках Сполучених Штатів зросли після того,

як у лютому 1968 року Рада Державної Безпеки відмінила призовні відстрочки для студентів, які поступили в аспірантуру.

У США найбільш гострою була ситуація в Колумбійському університеті в Нью-Йорку. У квітні 1968 року студенти протягом тижня утримували ряд університетських корпусів, а в кампусах йшли справжні бої студентів з поліцією. Слід зазначити, що заворушення в Колумбійському університеті не були стихійними. За декілька місяців до конференції СДС, було ухвалено рішення вибрати місцем весняної сутички з поліцією саме Колумбійський університет. Причин для такого рішення було декілька: Колумбійський університет, як і університет в Берклі, користувався іміджем ліберального вузу, крім того, з 1956 року при університеті діяв Інститут оборонних досліджень, створений військовим відомством для проведення військових розробок. Істотну роль відігравало і расове питання. Колумбійський університет знаходиться на межі з Гарлемом, районом мешкання чорношкірого населення. І, не дивлячись на це, афроамериканців у ньому було менше двох відсотків від загальної кількості студентів.

Приводом для виступу стало виселення афроамериканських сімей у зв'язку з будівництвом спортивного університетського комплексу. Студенти підтримали жителів Гарлему страйком і захопили учбові приміщення, здійснили обшук в офісі президента університету і утримували його протягом шести днів, допоки більш ніж тисяча поліцейських очистили приміщення університету. У результаті 711 студентів було заарештовано, 148 було поранено. Том Хайден, один з найбільш авторитетних активістів СДС і, взагалі, руху «нових лівих» у США, коментував ці події так: «Студенти намагаються використати свою силу, щоб зупинити Машину, якщо вона вже не може слугувати потребам людини, і початком цього є «перенесення війни додому». Хайден розглядав події, що відбулися в Колумбійському університеті, як початок нової ери в радикальному русі, перехід від «символічних актів громадянської непокори до барикадного опору» [158].

Слід зазначити, що внаслідок свого ідейного плюралізму СДС приймала до своїх лав прихильників різноманітних політичних ідеологій. Серед її учасників були як ліві ліберали, так і анархісти. Сходилися вони тільки в одному – існуюча в Сполучених Штатах соціально-економічна система нелюдяна, несправедлива і потребує зміни. «Рух є співтовариством бунтарів, що володіють спільними радикальними цінностями», – так характеризував СДС Том Хайден [158].

Але, не зважаючи на все більший розмах протестних акцій, організованих СДС, на зростаючу підтримку серед студентства, в організації виникли серйозні внутрішні проблеми, які, зрештою, привели її до розпаду.

До організації приєдналася група прихильників традиційного марксизму, членів Прогресивної робітничої партії. Ця партія мала чітку марксистську ідеологію, вважала, що СДС потрібно йти на зближення з робітничим класом у справі здійснення революції. На національній конференції СДС у червні 1968 року ця група назвала себе Робітничо-Студентським Альянсом (РСА), (англ. «Worker Student Alliance» (WSA) і виступила зі своїми вимогами. Інша фракція, яка називала себе Революційним Молодіжним Рухом, хотіла, щоб СДС перетворилася на централізовану революційну організацію з чітко визначеною ідеологією.

Ці дві фракції мали найбільший вплив серед членів СДС, і стало очевидним, що організація відмовляється від своїх первісних принципів, задекларованих у Порт-Гуронській заяві, зокрема, про відсутність чіткої ідеології. Як зазначали активісти організації, наприклад Бернардін Дорн, нові проблеми, які виникли перед організацією, вимагають чітко вибудованої ідеології, яка б слугувала ідеям революції. В СДС почалися суперечки між двома основними фракціями за лідерство в організації. У той же час, у 1968 році, СДС розробляла проекти рекрутування до «нового лівого» руху робітничої молоді, яка не навчалася в університетах, але ці партикулярні

групи або не були зацікавлені ідеями організації, або, взагалі притримувались інших суспільно-політичних поглядів [158].

Слід зазначити, що радикалізація поглядів значною мірою була зумовлена зіткненнями між студентськими протестувальниками у 1968 році, переслідуваннями влади проти активістів «нового лівого» руху, а також відсутністю, на думку багатьох учасників руху, ефективного результату від ненасильницьких методів впливу на уряд.

За словами Сейла Кіркпатріка, цей період став критичним для розвитку організації, адже вона опинилася перед «абсолютно вирішальним вибором: чи слід розробляти неоформлені, але оригінальні ідеї, народжені в перші дні опору, в новій формі Порт-Гуронської заяви, яка б підходила для 1968 року, або зв'язати себе з великої марксистською традицією і адаптувати заздалегідь сформовані ідеї найпопулярнішої та успішної ідеології [110, с. 344].

З'їзд СДС 1968 року відзначився жорсткими суперечками між прихильниками Молодіжної робітничої партії, яких ставало в організації дедалі більше та представниками національного офісу організації, що очолювався Майклом Клонскі та Бернардин Дорн. Зрештою, керівництво СДС прийняло нову політику, спрямовану на припинення фракційності [110, с.345].

У грудні 1968 року з'їзд СДС ухвалив програму «До революційного молодіжного руху», підготовану секретарем організації Майклом Клонскі. Документ розпочинався з цитати Мао Дзедуна, та визначив ідейний перехід організації від «нових лівих» ідей до більш традиційно-структурованого марксистського бачення революційної боротьби, орієнтованої в широкому плані на молодь, а не тільки студентів. «Головне завдання тепер - почати рухатися далі обмежень боротьби, накладених на студентський рух. Ми повинні реалізувати наш потенціал, щоб звернутися до нових спільнот людей як в кампусі, так і за його межами, та вбудувати СДС у революційний молодіжний рух» [149]. Напрямок руху визначалася співпраця з робітничим класом, робітничою молоддю, адже самі по собі студенти «не можуть і не

зможуть домогтися падіння капіталізму, системи, яка лежить в основі гноблення людини» [149].

Група прихильників даного напрямку в діяльності СДС отримала відповідну назву – «Революційний молодіжний рух», (англ. Revolutionary Youth Movement). Влітку 1969 року в ньому, як і загалом в СДС, намітився розкол за ідейними ознаками. Група активістів, яку очолював М.Клонскі стала відома як «Революційний молодіжний рух II», РМР II (англ. RYM II), інша група, очолена Бернардін Дорн - «Революційний молодіжний рух I», РМР I (англ. RYM I), отримала згодом назву «везермени», була найбільш радикальною у русі, підтримувала методіку прямих дій, насильницького спротиву. Представники фракції РМР I були переконані, що збройний опір є єдиним рішенням американських проблем. Вони підтримували ліворадикальну організацію «Чорні Пантери» і їх форму «чорного» націоналізму, вважаючи, що афроамериканське населення США могло б очолити соціалістичну революцію.

18 червня 1969 року на дев'ятій національній конференції СДС, РМР I оприлюднила програмний документ під заголовком «Тобі не потрібен синоптик, щоб знати звідки дме вітер» (англ.«You don't need a weather man to know which way the wind blows») який дав неофіційну назву їхній групі – «везермени», (англ. Weatherman). Документ розпочинався зі цитати китайського революціонера, «правої руки» Мао Дзедуна, маршала військ КНР Лінь Бяо про «народну війну» людей зі всього світу проти «американського імперіалізму та їх лакеїв» [157].

Документ мав марксистський характер, був заповнений лозунгами американських комуністів 30-х років ХХ століття, закликав створити підпільну партію, яка б могла очолити революційний рух проти «імперіалістичного уряду США: «Найважливішим завданням для нас на шляху до революції є створення масового революційного руху, без якого

підпільна революційна партія буде неможлива. Революційний масовий рух відрізняється від традиційної ревізійністської масової бази «співчуваючих». Швидше, це схоже на Червону гвардію в Китаї, орієнтовану на повну участь і залучення мас людей в практику здійснення революції; рух з повною готовністю брати участь у насильницькій і нелегальній боротьбі. Це рух, діаметрально протилежний елітарній ідеї, що лише лідери досить розумні або достатньо зацікавлені, щоб прийняти революційні висновки. Це рух, побудований на основі віри у маси людей. Стратегія РМР І по створенню активної масової бази, прив'язка міських боїв...а також створення партії в кінцевому підсумку з цього руху, відповідає світовій стратегії революції, створює рух орієнтований на прихід до влади, який стане одним з підрозділів міжнародної Визвольної Армії, в той час як його поля битви стануть багатьма В'єтнамами, які розчленують та позбавлять [світ] від американського імперіалізму. Хай живе перемога народної війни!» [157].

Підписантами документу стали представники РМР І Карен Ешлі, Білл Айєрс, Бернардин Дорн, Джон Джейкобс, Джеф Джонс, Джеррі Лонг, Хоуві Матінгер, Джим Меллен, Тері Робінс, Марк Рудд та Стів Таппіс, які отримали назву «везермени».

Загалом, дев'ята національна конференція СДС, яка відбулася в червні 1969 року в Чикаго, виявила багато гострих протиріч між різними фракціями, які діяли всередині організації. На цьому з'їзді було чимало марксистів, маоїстів, членів Прогресивної Робітничої Партії, Молодіжного Соціалістичного Альянсу, члени яких мали різні погляди щодо майбутнього організації, методів боротьби з владою. Програмні документи, які були висунуті фракціями були відхилені, зокрема й документ «везерменів», який був негативно прийнятий більшістю членів СДС. Суперечки між прихильниками Прогресивної Робітничої Партії і Революційного

Молодіжного Руху призвели до того, що конференція завершилася розколом організації на дві половини, кожна з них вважала себе справжньою СДС.

На зїзді в червні 1969 року Молодіжний Соціалістичний Альянс мав близько 900 представників з близько 1400 делегатів. Більшість з решти 500 осіб були представниками Революційного Молодіжного Руху. Обидві фракції зберегли назву СДС, але організація Революційного Молодіжного Руху зберегла за собою Національне бюро СДС, всі списки членства організації. У 1970 році представники Революційного Молодіжного Руху І, «везермени», закрили національне бюро СДС та видалили зі своєї офіційної назви ініціали «Студенти за демократичне суспільство».

Частина організації, в якій переважали представники Молодіжного Соціалістичного Альянсу продовжили співпрацю з Прогресивною Робітничою Партією, у 1974 році розпустили свою «СДС» та приєдналися до організації «Комітет по боротьбі проти расизму».

Причини занепаду СДС бачаться нам в декількох факторах. По-перше, це слабка організаційна структура, по-друге, організація декларувала відсутність чітко вираженої ідеології, що дозволило приймати до лав людей цілком різних переконань, що сприяло появі фракцій з абсолютно різним баченням тактики і стратегії діяльності. В організації наростала фракційна боротьба, яка, врешті-решт, і зруйнувала СДС. По-третє, соціальна база організації залишалась досить обмеженою. Їх радикальні ідеї знаходили масштабну підтримку здебільшого лише серед студентства, в той час, як інші соціальні групи залишалися байдужими, якщо навіть не вороже налаштованими до організації. В останні роки існування організації рух до революційних, екстремістських дій ще більше обмежив коло її прихильників.

Революційний Молодіжний Рух І (РМР І) після цих подій перейшов до насильницьких методів боротьби, плануючи терористичні акти, проводячи масові демонстрації, які часто супроводжувалися сутичками. «Везермени» намагалися «запустити» революційний рух через тактику партизанської війни,

подібну до тої, яка була використана в країнах третього світу, в Кубі і В'єтнамі. Але революція неможлива без підтримки людей, а саме їхню нестачу вони дуже різко відчували. Замість отримання підтримки, радикальна діяльність тільки відчужувала їх від решти американців.

Ще на червневому з'їзді СДС 1969 року Революційний Молодіжний Рух, його групи РМР I («везермени») та РМР II (під керівництвом М.Клонскі) запланували провести в жовтні 1969 року акцію «Пряма дія», або, як її частіше називали радикальні учасники – «Дні гніву». Їхнім слоганом у акції став заклик «Перенести війну додому!», (англ. Bring the war home!), його автором, ідеологом акції став активний учасник СДС, один з керівників «везерменів» Джон Джейкобс. Протестні дії були заплановані на 8-11 жовтня 1969 року в Чикаго. Вже 6 жовтня вибухом був знищений монумент поліцейським, які загинули під час мітингу в Хеймарці у 1886 році (Під час демонстрації робітників 4 травня 1886 року в поліцейські ряди була кинута бомба, від якої загинуло декілька правоохоронців та робітників. Після цього демонстрація була розстріляна силовиками, стала символом боротьби робітників за свої права, в її пам'ять 1 травня в багатьох країнах святкують як Міжнародний робітничий день).

Але, всупереч очікуванням організаторів, акції «Днів гніву» не стали масовими, 8 жовтня 1969 року відбувся мітинг, в якому взяли участь близько 800 людей, кількість яких по мірі розгортання протесту скоротилася до 300, проти яких виступало близько 2000 поліцейських.

З розгортанням демонстрації вулицями Чикаго розпочалися насильницькі дії, спалення та нищення автомобілів, розбиття вітрин, силове протистояння з поліцією. К.Сейл подає спогади учасника подій, Шінья Оно з Нью-Йорка: «Я бачив і відчував трансформацію натовпу в батальйон з трьохсот революційних бійців, а потім через кілька миттєвостей вони почали штурм: «Хо! Хо! Хо Ши Мін!» - кидаючи каміння і цеглу через вікна шикарних житлових будинків - «Маю сміливість боротися, маю сміливість перемагати!» - розбиваючи вікна

припаркованих автомобілів - «Принесіть війну додому! » - штовхаючи пішоходів і спостерігачів в сторону - « Геть свиней! » - навіть відбиваючись (і в деяких випадках зупиняючись, щоб бити) поодиноких поліцейських» [110, с. 424].

Найбільшою протестною акцією в рамках «Прямої дії» став мирний мітинг РМР II в іспаномовній частині Чикаго, який відбувся 10 жовтня. Загалом під час масових акцій було заарештовано 287 активістів, майже 40 поліцейських отримали пошкодження. Для багатьох з учасників була реальною перспектива кримінальних судових процесів та ув'язнення терміном до 5 років. Батьки, близькі та друзі заарештованих заплатили загалом 2,3 млн. доларів США заставних облігацій [110, с. 428].

Загалом, можна констатувати, що демонстрації «Днів гніву» не виправдалися, як очікували «везермени». Поєднання низької явки і величезної кількості поліцейських привело для ще більш жорстокої демонстрації, ніж спочатку передбачалася. Реакція на демонстрації «Днів гніву» зруйнувала відносини між «везерменами», іншими фракціями колишньої СДС, «Партією чорних пантер». Також події жовтня 1969 року в Чикаго проклали шлях до більш жорстких дій «везерменів», і, в кінцевому підсумку, привели до того, що організація перейшла до підпільної боротьби.

Ще в липні 1969 року активісти організації Б.Дорн, Т.Голд, Д.Оутон відвідали Кубу, де відбулася також їхня зустріч з представниками Північного В'єтнаму [145].

26-31 грудня 1969 року відбулася так звана «Воєнна рада» в місті Флінт, штат Мічіган. Вона пройшла під гаслом реалізації революції насильницьким шляхом. Лідер організації Джон Джейкобс закликав учасників готуватися до підпільної боротьби та «брати участь у партизанській війні проти уряду США». Це рішення було прийнято у відповідь на посилення тиску з боку правоохоронних органів та висловлювало переконання керівництва організації

про те, що підпільна партизанська війна є найкращим способом боротьби з американським урядом.

Вже взимку 1970 року «везермени» розпочали на практиці партизанську боротьбу, 21 лютого ними були кинуті коктейлі Молотова перед будинком судді Джона М. Муртага, який головував на досудових слуханнях у справі групи «21 Пантери» - учасників «Партії чорних пантер», яких звинувачували у підготовці до вибухів, зокрема й поліцейських участків в Нью-Йорку [70, с. 351]. Внаслідок акції «везерменів» ніхто не постраждав, але вже наступна подія, яка відбулася 6 березня 1970 року, завершилася людськими жертвами. «Веземени» установили вибухівку в будинку, що знаходився в нью-йоркському районі Грінвідж-вілідж, заряд детонував передчасно і троє членів організації – Діана Оутон, Тері Робінс та Тед Голд загинули [141].

Після цих подій «везермени» остаточно перейшли у підпілля, організовуючи вибухи, підпали з метою переконати американську громадськість в тому, що Сполучені Штати дійсно несуть відповідальність за війну у В'єтнамі. Учасники організації пізніше відзначали, що планували теракти таким чином, щоб ніхто з мирних мешканців не постраждав. Так, один з активістів, Білл Айєрс зазначив: «Ми були дуже обережні з моменту вибуху в будинку, ми переконувалися, що ми нікому не зашкодимо... Кожен раз, коли ми готували бомбу в публічному місці, то реалізовували всілякі способи поставити стримувачі і противаги на цю річ, а також прибрати людей від неї, і ми були успішні у цьому» [146].

У відповідь на смерть членів «Чорних пантер» Фреда Хемптона і Марка Кларка під час поліцейського рейду, 21 травня 1970 року везермени опублікували комюніке «Декларація державної війни» проти уряду Сполучених Штатів, використовуючи нову назву «Weather Underground Organization» (WUO). В даному документі, зокрема, значилося таке: «Ми знаємо, що наша задача - привести білих дітей до збройної революції. Ми ніколи не збиралися проводити наступні п'ять-двадцять п'ять років нашого

життя у в'язниці. З тих пір, як СДС стала революційною силою, ми намагалися показати, як можна подолати розчарування та імпотенцію, що виникає в результаті спроби реформувати цю систему...Десятки тисяч побачили, що протест і марші не роблять цього. Революційне насильство - єдиний шлях» [78].

Декларуючи революційну війну та насильство проти державної влади, везермени вказали й інші, «психоделійні» методи своєї діяльності. В тексті комюніке є цікавий уривок: «Ми боремося багатьма шляхами. Речовини – один з наших видів зброї. Закони проти марихуани означають, що мільйони з нас є поза законом задовго до того, як ми дійсно розкололися. Зброя і трава об'єднані в молодіжному підпіллі» [78].

Слід зазначити, що до вбивства активістів «Чорних пантер» Фреда Хемптона і Марка Кларка були причетні агенти програми ФБР COINTELPRO (Counter Intelligence Program (англ. Контррозвідувальна програма), метою якої було виявлення та знешкодження дій певних політичних та громадських організацій у США. Вона діяла з 1956 року і спочатку орієнтувалася на протидію комуністичній партії США, але потім переключилася також і на «нових лівих», рух за громадянські права, діяльність молодіжних субкультурних організацій. Програма діяла з 1956 до 1971 року [138]. Дослідник Рон Джейкобс зазначає, що до літа 1970 року більше двох тисяч федеральних агентів були залучені до кампанії по знешкодженню «нових лівих», «Чорних пантер» та американського індіанського руху [104, с. 54].

Серед гучних акцій, які відбулися за «Декларацією війни», став вибух у штаб-квартирі поліцейського департаменту Нью-Йорка 9 червня 1970 року та організація викрадення з в'язниці Тімоті Лірі, допомога йому у втечі закордон. За цю операцію «везерменам» заплатила 20000 доларів організація «Братство вічної любові», заснована Лірі, яка займалася поширенням та продажем

психоделійних речовин. У жовтні 1970 року Бернадін Дорн потрапила до списку Десяти найбільш розшукуваних ФБР [146].

У грудні 1970 року везермени оприлюднили нове комюніке під заголовком «Новий ранок – зміна погоди» (англ. «New Morning – Changing Weather»), назва якого була взята з тільки-но виданого альбому Боба Ділана «New Morning». В цьому документі йшла мова про важливість молоді та контркультурного руху для революційних змін. Також в комюніке йшлося про історію організації та її ідейних основ, а також про поєднання «нового лівого» руху з мистецькою контркультурою, що розпочалося ще з фестивалю Human Be-In в січні 1967 року у Сан-Франциско. В 1971 році гурт Jefferson Airplane видав альбом «Sunfighter», в якому пісня «Diana» присвячена Діані Оутон, учасниці «везерменів», що загинула під час вибуху бомби у Грінвідж-Вілідж [104, с.61].

У комюніке везермени вказали на свої прорахунки в діяльності, зокрема «військовою помилкою» визначили «тенденцію розглядати тільки вибухи та збір зброї як революційну діяльність». Також в комюніке увагу звернули на питання гендерної рівності, розширення ролі жінок в діяльності організації. Слід зазначити, що певні групи Weather Underground склалися виключно з жінок [104, с. 58].

Слід зазначити, що «везермени» після цього комюніке зазнали критики від інших ліво-радикалів, зокрема деяких учасників «Чорних пантер», для яких це комюніке сприймалося як знак слабкості, також вони застерігали, проти змішування революційних та, на їхню думку, «гедоністичних аспектів» контркультури, пов'язаних з прихильним ставленням та використанням психоделійних речовин [104, с. Р.61].

19 травня 1972 року, в день народження Хо Ши Міна, Weather Underground розмістили бомбу в жіночій ванній в крилі ВПС у Пентагоні.

Внаслідок вибуху виникло затоплення, що знищило комп'ютерні стрічки, які містили секретну інформацію військового відомства.

З 1973 року на розвиток «везерменів» справили значний вплив зовнішні обставини. З одного боку, один з основних лозунгів «перенести війну додому», який стосувався активному спротиву участі США у В'єтнамській війні втрачає актуальність. 15 січня 1973 року США припиняють бойові дії проти Північного В'єтнаму, а 27 січня того ж року підписується Паризький договір про припинення вогню та відновлення миру у В'єтнамі. Також, з боку влади відбулася певна лібералізація позицій щодо везерменів, зокрема й тих, які вже перебували в ув'язненні. Рух станом на 1974 рік був дуже невеликим і становив близько 50 учасників, які діяли в районі Сан-Франциско та на Північному-Сході США [104, с. 72].

У наступному, 1974 році ідеологія групи везерменів змінюється, для того щоб знайти подальше підґрунтя для своєї діяльності, вони публікують маніфест «Вогонь прерій: політика революційного анти-імперіалізму». Назва походить від цитати з Мао Цзедуна: «одна іскра може розпочати вогонь у преріях». Згідно документу, «везермени» не відмовлялися від підпільної, силової діяльності але зазначали про необхідність створення масового революційного руху. Таким чином, відбулося певне повернення до ідеї масової організації, яка була характерною для пізніх СДС у 1968-1969 роках, до «Днів гніву» у жовтні 1969 року. Але на відміну від цього періоду «Вогонь прерій: політика революційного анти-імперіалізму» визначав необхідним існування й підпільної організації [104, с. 78].

В другій половині 1970-х років «везермени» розділилися на дві фракції – комуністичну організацію «19 травня» і колектив «Вогню Прерій» – з Бернардіною Дорн і Біллом Айерсом. «Вогонь прерій», в якій перебували старі лідери організації схилився до виходу з підпілля, група «19 травня» - до переховування від влади. В 1976 році «везермени» провели підпільну конференцію в Чикаго під назвою «Важкі часи». Її ідея полягала у створенні

спільної організації для всіх радикальних груп у США. Але на зустрічі представники латиноамериканських та чорних організацій звинуватили «везерменів» у обмеженні своїх прав у расових питаннях [104, с.84].

Також везермени отримали закиди від лівацьких та лівих організацій у відмові від першо-початкових ідеалів революційної діяльності, які вони декларували на початку 70-х років ХХ століття. В середовищі «везерменів» також розпочалися «тертя» між новими та старими членами організації щодо подальшого майбутнього.

Зрештою, у 1976-1977 році Weather Underground припинила існування як єдина організація. У кінці 70-х, початку 80-х років ХХ століття її лідери здалися правоохоронним органам Сполучених Штатів – Марк Рудд у 1978 році, Бернардин Дорн та Білл Айерс – 3 грудня 1980 року в Нью-Йорку, після 10 років підпільної діяльності. Б.Дорн отримала 3 роки умовного покарання та штраф 15 000 доларів [146].

За оцінками федерального уряду, в 1970 році тільки 38 метеорологів пішли в підпілля, хоча у різних офіційних і неофіційних джерелах оцінки варіювалися в широких межах від 50 до 600 чоловік. Більшість сучасних джерел схиляються до значно більшої кількості, ніж довідкова інформація ФБР [95]. Оцінка ФБР в 1976 році знизилася до 30, чи менше учасників [82].

Після розпуску «везерменів» три колишні члени, Кеті Буден, Джудіт Кларк і Девід Гілберт приєдналися до Комуністичної організації «19 травня», а 20 жовтня 1981 року в Нануеті, Нью-Йорк, група допомогла «Чорній Визвольній Армії» пограбувати броневантажівку «Брінкс», що містив 1,6 мільйона доларів. Грабіж був жорстоким, в результаті чого загинули три людини. К.Буден, Дж.Кларк і Д.Гілберт були визнані винними і засуджені до тривалих термінів ув'язнення. Документальний фільм «Weather Underground» описав «грабіж Брінкса» як «неофіційний кінець» підпілля везерменів [146].

Слід зазначити, що не всі «везермени» одразу вийшли з підпілля та здалися владі. До прикладу, у 1987 році був заарештований Сілас Бісселл,

який перебував у підпіллі 17 років, у 1994 році був затриманий Джеф Павелл, який перебував на нелегальному становищі близько 25 років [104].

Слід також зазначити, що у 1976-1980 роках відбулася ціла низка справ пов'язана з перевищенням повноважень та порушенням конституційних прав американців, зокрема активістів «нових лівих» груп, «везерменів», «Чорних пантер» з боку ФБР, зокрема COINTELPRO [139].

Ще однією організацією, яка була дотичною до «нового лівого» руху є радикальний рух афроамериканців «Партія чорних пантер», про яку ми побіжно згадували вище, зокрема в контексті підтримки їхньої діяльності з боку «везерменів» та СДС. Незважаючи на те, що її важко віднести саме до «нових лівих», вона справила значний вплив на розвиток цього руху та загалом контркультури в кінці 60-х років ХХ століття. Її діяльність розглядали «нові ліві» як національно-визвольну боротьбу чорношкірого населення, подібну до тої, яка відбувалася у країнах третього світу. У США вона виражалася у спротиві расовій сегрегації, боротьбі за громадянські права та прагненні покращити соціально-політичні умови життя афроамериканського населення. Тому ми вважаємо за доцільне прояснити деякі характерні риси діяльності та ідеології цієї радикальної групи американської молоді 60-70-х років ХХ століття.

Початок «Партії чорних пантер для самозахисту» (повна назва організації, англ. «Black Panther Party for Self-Defense») пов'язаний з діяльністю активістів Боббі Сіла та Хьюї Ньютона, які в жовтні 1966 року оприлюднили програмний документ організації «Чого ми хочемо, у що ми віримо». На формування ідей вплинула позиція відомого афроамериканського діяча Малкольма Ікс (1925–1965), (англ. Malcolm X, el-Hajj Malik el-Shabazz). Він здобув популярність під час діяльності в політичній та релігійній організації «Нація Ісламу», яка притримувалася радикального, з елементами расизму, чорного націоналізму, відстоювала національне звільнення афроамериканців, зокрема й насильницьким шляхом. У 1964 році Малкольм Х

відійшов від організації, його погляди стали більш поміркованими, він відмовився від шовіністичного націоналізму, декларував створення нового політичного руху [116].

Засновники «Партії чорних пантер» прийняли чимало з ідейних засад, декларованих Малкольмом Х, а також являли собою радикальну складову афроамериканського руху, тоді як поміркований соціально-політичний напрямок, пов'язаний з ідеєю виключно мирного супротиву був представлений рухом за громадянські права на чолі з Мартіном Лютером Кінгом.

У програмі «Чого ми хочемо, у що ми віримо» були виражені політичні та соціально економічні вимоги до уряду США, зокрема: «Ми хочемо повного працевлаштування для наших людей. Ми віримо, що федеральний уряд відповідає і зобов'язаний надати кожній людині працевлаштування або гарантований дохід. Ми віримо, що, якщо білі американські бізнесмени не нададуть повного працевлаштування, тоді засоби виробництва мають бути забрані в бізнесменів і передані спільноті, щоб люди спільноти могли організувати і працевлаштувати всіх своїх людей і забезпечити високі стандарти життя» [66].

Також містилися вимоги про повернення грошового відшкодування афроамериканцям за період рабства, організація кращих житлових умов, доступ до якісної освіти, звільнення від служби у збройних силах: «Ми не будемо вбивати і воювати з кольоровими людьми по всьому світі, що, як і чорні люди, стають жертвами білого расистського уряду Америки. Ми захистимо себе від сили й насильства расистської поліції і расистської армії будь-якими необхідними засобами» [66]. Також серед вимог було припинення поліцейської жорстокості і вбивств чорних людей. «Чорні пантери декларували створення груп самозахисту, які «будуть віддані захисту нашої чорної спільноти від расистських нападів поліції та її жорстокості». Серед

вимог – звільнення чорних з місць примусового утримання, позаяк вони були засуджені завідомо упередженим судом [66].

Основною метою «Чорні пантери» виголошували «плебісцит під наглядом Об'єднаних Націй, проведений по всім чорним поселенням, в якому лише чорним суб'єктам поселень буде дозволено приймати участь для визначення волі чорних людей щодо їх національної долі» [66]. Дана вимога була артикульована ще організацією «Нація ісламу» та Малкольмом Ікс, зокрема щодо створення держави для чорних, яка б розташовувалася на частині територій США і служила б своєрідним відправним пунктом для повернення її громадян в Африку [117].

Незважаючи на те, що за політичними поглядами Хьюї Ньютон та Боббі Сіл були близькими до маоїзму, «Чорні пантери» не відзначалися доктринальним догматизмом, тому наслідком стала різноманітність ідейних установок її учасників. Згодом організація засудила «чорний расизм», який побутував у частини афроамериканських активістів. Серед відомих соціальних ініціатив організації стали безкоштовні сніданки чорношкірим дітям з бідних сімей і збройне патрулювання чорних кварталів з метою запобігання насильству з боку білих поліцейських [59].

Слід відмітити вплив, який здійснив образ «Чорних пантер» як борців проти расової дискримінації та несправедливості на представників контркультури. Так, гасло «Вся влада народу», (англ.«Power to the people») пізніше був популяризоване Джоном Ленноном. Підтримку діям «Чорних пантер» виражали багато діячів контркультури, а вже після завершення активної діяльності «Чорні пантери» стали символом спротиву афроамериканського населення. Їхня стилістика, політичні гасла лягли в основу риторики багатьох хіп-хоп та реп-виконавців, представників

альтернативної музичної сцени у США в 80-90 роках ХХ століття, зокрема Public Enemy, Tupac Shakur, Rage Against the Machine та багато інших.

В 1968-1969 роках поліція провела масштабні акції проти «Чорних пантер», в результаті якої було вбито 28 лідерів, сотні рядових членів заарештовано. В цих акціях активну участь взяли представники COINTELPRO, для яких знешкодження «Чорних пантер» була однією з найважливіших цілей. На початку 1970-х років активність організації зменшується, в ній відбувається розкол. У лютому 1971 року керівництво партії, Хьюї Ньютон і Девід Хілліард відстоювали позицію тимчасової відмови від насильства та вважали доцільним зосередитися на громадській роботі в поєднанні з самообороною, тоді як радикальна частина на чолі з Елдріджом Клівером взяли курс на конфронтацію з владою. Е.Клівер був усунутий з керівництва політичної сили, але продовжив керувати групою активістів «Чорна Визвольна армія», (англ. Black Liberation Army), яка раніше існувала як підпільне, воєнізоване крило партії [59].

Зрештою, до середини 70-х років ХХ століття вплив «Чорних пантер» став мінімальним, а «Чорна Визвольна армія» вдалася до терористичних методів діяльності.

Ще однією групою в русі «нових лівих», яка мала значну популярність в кінці 60-х років ХХ століття, були «іпі» (Yippies – Youth International Party), Міжнародна партія молоді (МППМ), яка з'явилася у на початку 1968 році.

Якщо членами СДС були передусім студенти, то рух «іпі» постав безпосередньо з субкультури хіпі. Організація не мала чіткого організаційного оформлення. Ініціаторами її створення виступили Еббі Хофман, надзвичайно популярний, харизматичний діяч «нових лівих» у 60-70 роках ХХ століття, Джері Рубін, відомий журналіст, а також поет-бітник Ален Гінзберг. «Міжнародна партія молоді» була «чимось середнім між театральною трупкою

і групою революціонерів». Їх акції носили яскраво виражений театралізований характер, завдяки чому регулярно висвітлювалися в американських ЗМІ. Характерним прикладом дій, які проводили «їпі», слід назвати хаос, який вони спричинили в приміщенні Нью-Йоркської Фондової біржі, скинувши з балкону сотні однодоларових банкнот на голови маклерів, які відразу ж кинули всі свої справи і розпочали бійку із-за грошей. Піком їх саркастичних акцій стало демонстративне висунення свині на ім'я «Пегасус» кандидатом на пост президента США у серпні 1968 року в Чикаго, де проходила конференція Демократичної Партії [140].

У серпні 1968 року «їпі» опублікували свою політичну програму, яка складалася з 18 пунктів. Рух вимагав припинити В'єтнамську війну, ліквідувати військову повинність і відмовитися від «культурного імперіалізму» в зовнішній політиці, відмінити військовий обов'язок і вивести військові бази з-за кордону, надати можливість афроамериканцям право самоврядування в гетто, припинити культурну дискримінацію меншин. Серед вимог були також такі як: легалізація марихуани і інших психоделійних речовин, повна заборона зброї і загальнообов'язкове роззброєння всіх, починаючи з поліції. В своїй програмі «їпі» виклали вимогу про відміну грошей, плати за житло, транспорт, освіту, одяг, медичне обслуговування.

В 16 пункті програми зазначалося, що політична система повинна відповідати потребам всіх, незалежно від віку, статі і раси. «їпі» вимагали проведення регулярних референдумів з усіх важливих суспільних питань по телебаченню або телефонній мережі. Рух ставив вимогу децентралізації влади, створення безлічі комун по всій території Сполучених Штатів.

«їпі» вимагали повну загальну зайнятість для населення держави, при умові, що всю важку і монотонну роботу будуть робити машини. Еббі Хоффман з цього приводу зазначав, що люди повинні виконувати тільки творчу роботу: «кожен повинен стати художником» [140]. Рух вимагав також вільних і незалежних засобів масових інформації, скасування цензури: «Нас

нудить від суспільства, в якому без коливань показують сцени насильства, але відмовляються показати пару, яка кохається» [140].

Також програма торкнулася і радикальної реформи освіти. «Іпі» вимагали, щоб в університетах питання управління навчальним процесом належало студентам, щоб вони самі визначали програму і предмети навчання.

Крім того, в програмі йшлося про охорону навколишнього середовища, скорочення шкідливих виробництв. Останній, 18 пункт був порожнім. Кожен, хто мав бажання, міг вписати туди свої вимоги.

Демонстрації, які провели «іпі» в Чикаго, переросли у масові сутички, і у вересні 1969 року вісім лідерів активних учасників заворушень, в тому числі Д.Рубіна і Е.Хоффмана, було засуджено до декількох років ув'язнення. Як зазначають дослідники, зокрема С.Хоум, явна упередженість судді, що проявлялася в тому, як він вів судовий процес і у винесених вироках, викликала широку критику, а «Процес у справі Чиказької сімки" став одним із найбільш скандальних в американській історії. Він же й привів Міжнародну Партію Молоді до занепаду, оскільки лідери руху були ув'язнені, основна частина учасників відійшла від активної політичної діяльності.

Висновки до розділу 4

Отже «новий лівий» рух виникає в другій половині 50-х років ХХ століття як напрямок суспільно-політичної думки, та на початку 60-х років ХХ століття як вид політичної практики, що поставив під сумнів догматичність та раціональність постулатів традиційної марксистської ідеології та політичних сил, які були її представниками. Сам термін здобув популярність з виходом британського наукового журналу «New Left Review», який був заснований у 1960 році а також завдяки «Листу до «нових лівих» Чарльза Міллса.

На творення ідейних засад «нового лівого руху» справили значний вплив роботи науковців Франкфуртської школи, зокрема Г.Маркузе. Також вплив на формування ідейної бази справили погляди французьких екзистенціалістів, зокрема Ж.П.Сартра, американського соціолога Чарльза Міллса, Вільгельма Райха. Використовуючи як базу марксистську критичну теорію, «нові ліві» залучили до своїх ідейних концепцій цілу низку інших напрямків, від елементів фрейдизму до радикального лібералізму. У становлення ідей руху «нових лівих» вклад внесли такі теоретики та практики у боротьбі за деколонізацію країн третього світу, як Франц Фанон.

Критика «нових лівих» стосувалася політичної та економічної практики капіталістичних та соціалістичних режимів, які вважалися породженням індустріального суспільства, яке у своїй основі прагне тоталітарності. Спираючись на теоретичні роботи науковців Франкфуртської школи, передусім Г.Маркузе, а також американського соціолога Ч.Міллса «нові ліві» визначали, що революційна роль від пролетаріату переходить до соціальних аутсайдерів – люмпен-пролетаріату, представників етнічних меншин, країн третього світу, що борються проти колоніалізму, а також митців, студентів та інтелектуалів.

«Новий лівий» рух є складовою частиною контркультури 50-70-х років ХХ століття, напрямком, який найбільш чітко зміг артикулювати власні політичні цілі та вимоги. Його виникнення пов'язується з пошуком нового шляху розвитку лівої ідеї, відкидаючи практику традиційних марксистських та соціал-демократичних партій та рухів, які будучи включеними в існуючу суспільно політичну систему та, на думку «нових лівих» не можуть бути агентами якісних змін.

Основною «ноювою лівою» організацією в США були «Студенти за демократичне суспільство» (СДС). Програмним документом стала ухвалена в 1962 році Порт-Гуронська заява, яка виразила віру організації в те, що соціальні реформи, які повинні розпочатися в американському суспільстві, повинні здійснюватися з активної ініціативи студентів, а також було дано визначення терміну «нові ліві». СДС не мала чітко вираженої ідеології, чіткої організаційної структури. Майбутній державний устрій організація вбачала в партиципаторній демократії. Організація пройшла еволюцію від ненасильницьких форм спротиву владі до радикальних, революційних дій. Найбільший вплив СДС припадає на 1965-1969 роки, коли під її керівництвом відбувся антивоєнний марш на Вашингтон, заворушення в багатьох університетських студмістечках.

Ставши масовою організацією, «Студенти за демократичне суспільство» зіткнулося з викликом – чи продовжувати ненасильницький спротив, чи вдатися до радикальних, насильницьких дій. У 1968-1969 роках організація відходить від декларованих раніше «нових лівих» ідей до більш традиційних, марксистських принципів. Відбувається зближення з традиційними марксистськими партіями та робляться спроби співпраці з організаціями, які представляли робітничий клас. Ця позиція значною мірою спричинена впливом Прогресивної робітничої партії та фракцією її симпатиків Робітничо-Студентським Альянсом, які мали вагому кількість представників у СДС.

Зрештою, у 1969 році в організації відбувається розкол через ідейні протиріччя, який став причиною занепаду СДС. Також серед причин занепаду організації слід назвати слабку організаційну структуру, відсутність чітко вираженої ідеології, що дозволило приймати до лав людей цілком різних переконань, сприяло появі фракцій з абсолютно відмінним баченням тактики і стратегії діяльності. Також соціальна база організації залишалась досить обмеженою. Радикальні ідеї знаходили масштабну підтримку здебільшого серед студентства, в той час, як інші соціальні групи залишалися байдужими, чи навіть негативно налаштованими до організації.

У 1969 році фракція СДС, яка називала себе як "Революційний Молодіжний Рух І", або "везермени" перейшла до терористичних засобів боротьби. Організація здійснила цілу низку терористичних актів проти представників влади, в своїх програмних документах таким чином обґрунтовувався принцип «принести війну додому» та розпочати революційний процес у США. Рух «везерменів» не був масовим, організація починаючи з 1970 року повністю перейшла до підпільної діяльності. До середини 70-х років ХХ століття, разом із виходом США з збройного конфлікту у В'єтнамі, а також зміною економічних реалій у США активність організації зменшується, у 1976-1977 роках фактично відбувається її розпад. Методи та діяльність організації не схвалювалися значною частиною американського суспільства і навіть близьких ліворадикальних угруповань. Ідея про підняття масового революційного молодіжного руху також не виправдала себе.

Дотичним до «нових лівих» був афроамериканський політичний рух «Партія чорних пантер». Поєднуючи в своїй діяльності ліворадикальні ідеї та ідеї «чорного» націоналізму, організація змогла отримати значну підтримку серед афроамериканців, а також стала зразком визвольної боротьби «кольорових» меншин для багатьох представників контркультури. Використовуючи легальні методи боротьби проти расової сегрегації, захисту

прав чорношкірого населення, «Чорні пантери» визнавали й можливість насильницького супротиву. Період найбільшої активності організації припадає на 1968-1970 роки. У кінці 60-х років ХХ століття розпочалися масові переслідування учасників організації, зокрема в рамках проекту ФБР COINTELPRO, які часто незаконними діями усували найбільш активних представників організації. У 70-х роках ХХ століття «Чорні пантери» відійшли від активної діяльності, в організації відбувся розкол, радикальна частина організації «Чорна Визвольна армія» перейшла до терористичних методів діяльності.

Поєднання ідей «нових лівих» і хіпі відбулося в русі «їпі», який з'явився в 1968 році, за ініціативи Е.Хоффмана, Дж.Рубіна, А.Гінзберга, які взяли за мету втягнути в політичну боротьбу частину представників субкультури хіпі. Рух не мав чіткої організаційної структури, виступав за припинення В'єтнамської війни, революційне подолання існуючої в США політичної системи. Їх акції протесту носили яскраво виражений театралізований, саркастичний характер, найбільшого розмаху рух набув у 1968 році, до початку 70-х років ХХ століття більшість його учасників відійшла від активної політичної діяльності.

РОЗДІЛ 5.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС ТА КОНТРАКУЛЬТУРА НАПРИКІНЦІ ХХ-ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

5.1. Криза в середовищі контракультури на початку 70-х років ХХ століття

Початок 70-х років для контракультури характеризувався декількома характерними тенденціями. З одного боку, відбувається швидка комерціалізація тих її елементів, які були найменш шокуючими та могли бути сприйняті масовою культурою. Перш за все це стосувалося рок-музики, мистецтва та стилю контракультури, який був підхоплений індустрією моди. З іншої сторони, політичний контракультурний рух, якого не торкнулося питання «комерціалізації» чи включення до мейнстрімової культури перебував у кризі, у зв'язку з ідейними протиріччями у середовищі «нових лівих».

Аналізуючи стан 70-х років ХХ століття у середовищі контракультури можна було б провести паралелі з англійською андерграундною музичною сценою на зламі 60-70-х років ХХ століття. Англійський художник Марк Бойл, який займався постановкою освітлення на концертах ранніх "Пінк Флойд" висловився про неї таким чином: "На даний момент наш андеграунд являє собою суміш з гранично комерціалізованої поп-музичної сцени і авангарду, який боїться всього, пов'язаного з грошима. Зрозуміло, що таке співжиття виявиться недовговічним» [22].

Залучення до базової культури найбільш «безпечних» контракультурних елементів йшло безперервно протягом 50-60-х років ХХ століття, але найбільш повно проявило себе у 1970-х роках. Деякі автори, зокрема Дж.Хіз

та Е.Поттер відзначають, що від свого зародження контркультура мала яскраво виражений підприємницький характер: «Хіпі першого покоління, як могли, так порушували правила носіння одягу 1950-х років: чоловіки відрощували довге волосся і бороди, відмовлялися одягати ділові костюми і краватки; жінки хизувалися в міні-спідницях, викидали бюстгальтери, припиняли користуватися косметикою і т. д. Але пройшло трохи часу, і одяг і прикраси хіпі почали з'являтися на сторінках реклами і на манекенах у вітринах магазинів. Незабаром в універмагах стали продавати медальйони з емблемами пацифізму і намиста братської любові. Іншими словами, система побачила в хіпі не так загрозу встановленому порядку, скільки маркетингову можливість. Панк-рок був також використаний в комерційних цілях: фірмові шпильки з'явилися в модних лондонських магазинах ще задовго до того, як розпалася культова група Sex Pistols» [47, с. 50].

Подібна ситуація трапилася й у музичній сфері. Рок-музика, володіючи потужним культурним протестним потенціалом, мала із самого початку значну комерційну складову. На початку 70-х років ХХ століття її протестний потенціал значно зменшився, в той же час, комерційна складова стала значно переважаючою. Чимало виконавців, які стали популярними в 60-х роках на хвилі рок-н-рольної хвилі, вже на початку 70-х років ХХ століття були в зовсім іншій соціальній ролі, заробивши значний капітал на продажах музичних альбомів, виступах, рекламі, включившись у механізм музичної індустрії. Характерним вираженням подібного стану справ є полемічні статті музиканта, журналіста Майка Фаррена у популярному журналі *New Musical Express* у 1976 році, напередодні контркультурного вибуху панк-року. Автор пише: «За останні десять років «молодіжна революція» привела до появи з одного боку рок-аристократії і процвітаючого шоу-бізнесу, не здатного лояльно сприймати будь-які новинки, а з іншого - величезного покоління «смутих» естетів, дрібних торговців, людей деградованих і отупівших, і, нарешті, тих, хто знайшов себе в кримінальному співтоваристві» [120].

Майк Фаррен зазначає, що рок-музика у 1976 році живе сенсами 60-х років, не пропонуючи нічого нового, є законсервованою, не відповідаючи на запит молодого покоління доби 70-х років. «Якщо рок стане безпечним, все буде скінчено. Це яскрава, життєрадісна музика, яка з самого коріння завжди була спалахом кольорів і хвилювання на тлі тупості, поневірянч чи фрустрації. Починаючи з блюзу, основним ядром музики була груба сторона людства. Це ядро повстання, сексуальності, самотвердження і навіть насильства. Всі ці речі, що завжди були неприйнятними для правлячого істеблішменту» [120].

Майк Фаррен дає запитання «Чи перетвориться рок-н-рол у черговий беззмістовний споживацький продукт», черговий елемент індустрії розваг, стане її елементом, подібно Лас-Вегасу. Слід зауважити, що через декілька місяців в Англії починають набирати популярність Sex Pistols, розпочинається контркультурна хвиля панку, яка стала антитезою збірному стереотипу покоління 60-х.

Початок 70-х років ХХ століття також знаменував завершення епохи хіпі. Період найбільшого розквіту субкультури припав на 1967-1969 роки, але потім в ній почали проявлятися кризові тенденції. Масова популяризація руху відіграла для нього негативну роль, адже на початку 70-х років ХХ століття мода змінилася і чимало представників відійшла від субкультури. Слід також звернути увагу й на той фактор, що генерація «бембі-буму» 40-х років ХХ століття, яка склала основу покоління «хіпі», контркультури 60-х років ХХ століття стала дорослішою, змінилися життєві пріоритети у вже більш жорстких економічних реаліях 70-х років ХХ століття.

Важливим фактором було також й зловживання наркотиками та спричинена цим деградація. На зламі 60-70 рр. ХХ століття психоделійна культура, яка була однією зі складових елементів контркультури 60-х років ХХ століття починає приносити свої негативні наслідки. Крім «кайфу» та «розширення свідомості», як вважали хіпі, психоактивні речовини мають й

інші, менш приємні наслідки - стійкі порушення психіки, божевілля, шизофренію, манію переслідування, приступи безпричинної агресії та ін.

На зламі десятиліть зростає кількість передозувань наркотиками, які призводять до летальних наслідків, оскільки молодь все частіше «переключається» з психоделійних речовин на середні та важкі наркотики - кокаїн, героїн та їх похідні. В 1970 році від наркотичного передозування гинуть музиканти, всесвітньо-відомі виконавці, гітарист-віртуоз Джимі Гендрікс, співачка Дженіс Джоуплін. У 1971 році – лідер гурту «The Doors» Джим Морісон. На спільноту хіпі це справило гнітюче враження, адже ці музиканти були прикладом поведінки, їхні погляди мали значний вплив у середовищі «хіпової» субкультури.

Фотограф Джо Самберг, який з 1969 року жив у спільноті хіпі у Сан-Франциско описав зміни, які відбулися з рухом у порівнянні з 1966-1967 роками. На той час чимало хіпі переселилися з району Хейт-Ешбері до авеню Берклі, у зв'язку з нижчою орендною платою за житло. Джо Самберг зазначає, що спочатку на Телеграф-авеню споживачі наркотиків поділялися на дві групи: ті хто вживали героїн, та ті, хто вживав всі інші наркотики, але різко виступав проти будь-яких опіатів, в тому числі й героїну. Хіпі навіть боролися проти торговців цим наркотиком.

Але згодом, як зазначає Джо Самберг, ці дії припинилися і все більше людей обирали важкі наркотики, героїн: «Все, що стосувалося свідомості було відкинуто...середньостатистична людина на авеню була майже повністю необізнана в політичній ситуації, все про що вони дійсно дбали, це наркотики, наркотики, наркотики. Це були нігілісти і гедоністи. Вони просто підтримували все, що було спрямовано проти істеблішменту. Але під цим не було ніякої інтелектуальної основи. Дух, про який всі говорили - почуття любові, нове століття і прогресивна політика - помирав жалюгідною смертю» [129].

Соціальний «ескапізм», втеча від суспільства, створення альтернативних форм соціальної організації, побудованої на горизонтальному принципі взаємодії між учасниками соціальної організації – одна з визначальних ідей хіпі. У рамках цієї концепції хіпі займалися самоорганізацією, створенням нових соціальних структур – комун. Але вже на початку 70-х років ХХ століття кількість комун різко скоротилася, ті що залишилися, інкорпоровалися в економічну систему країни. Далеко не всі хіпі були готові довгий час жити в комунах, і після певного часу поверталися до життя в умовах американського суспільства.

Розпад найбільшої організації «нових лівих» – «Студентів за демократичне суспільство» у 1969 році знаменував початок занепаду й політичного крила контркультури. Особливості перебігу цього процесу ми розглянули в 4 розділі наукового дослідження. Варто зазначити, що криза в СДС мала негативні наслідки й вплив на весь рух контркультури. Ставши масовою організацією, «Студенти за демократичне суспільство» зіткнулися з викликом – чи продовжувати ненасильницький спротив, чи вдатися до радикальних, насильницьких дій. У 1968-1969 роках організація відходить від декларованих раніше «нових лівих» ідей до більш традиційних, марксистських принципів. Кінцевий розпад організації, перехід «везерменів» до насильницьких методів діяльності зменшив коло симпатиків «нового лівого» руху в американському суспільстві.

Певний вплив на занепад контркультури мала й енергетична криза, яка розпочалася 17 жовтня 1973 року. В цей день всі арабські країни-члени ОАПЕК, а також Єгипет і Сирія, заявили, що вони не будуть поставляти нафту країнам (Великобританія, Канада, Нідерланди, США, Японія), які підтримали Ізраїль у ході його конфлікту з Сирією і Єгиптом. Це стосувалося насамперед США і їх союзників в Західній Європі. Протягом наступного року ціна на нафту піднялася з трьох до дванадцяти доларів за барель. Незважаючи на те,

що у березні 1974 року ембарго було скасовано, у США розпочалася рецесія, яка поклала край стрімкому економічному зростанню та економічній експансії після II Світової війни [92].

На відміну від багатьох попередніх рецесій, даний період супроводжувався стагфляцією, де одночасно спостерігалася високе безробіття і висока інфляція. Розвиток її також супроводжувався падінням Бреттон-Вудської міжнародної валютної системи та політичною кризою, пов'язаною із Уотергейтським скандалом й відставкою президента Річарда Ніксона. Загалом рецесія в Сполучених Штатах тривала з листопада 1973 роки (президентство Річарда Ніксона) до березня 1975 роки (президентство Джеральда Форда), хоча її вплив на США ще відчувався під час президентства Джиммі Картера та першого строку повноважень Рональда Рейгана. Інфляція залишалася високою аж до початку 1980-х років [92].

Одним з наслідків, який мав значне соціальне значення, це зростання безробіття. Воно досягло піку в 9% в травні 1975 року, не опустилася нижче 6% до червня 1978 року. Ці фактори різко відрізнялися від економічно благополучних 60-х років XX століття та формували економічний, соціальний клімат 70-х років. Напротивагу хіпі з'являється субкультура яппі (англ. Yuppies, аббревіатура Young Urban Professional Person— молодий міський професіонал). До середовища яппі входили молоді люди, які вели життя, побудоване на захопленні професійною кар'єрою та матеріальним успіхом, активним світським образом життя, в одязі віддавали перевагу діловому стилю та стежили за модою. Поняття «яппі» виникає в США початку 1980-х років. Журнал Newsweek назвав 1984 рік «роком яппі» [111].

В нових економічних умовах прихильників руху хіпі ставало дедалі менше. На зміну політичному та соціальному протесту, який притаманний руху хіпі, взагалі контркультурі, нова молодіжна стилістика притримувалася зовнішнього «іміджевого» підходу, не торкалася соціальних тем. Важливим

став зовнішній вигляд, а також самоствердження особи в умовах субкультури завдяки одягу, поведінці, відповідній музиці.

У політичному напрямку каталізатором швидкого розвитку та поширення ідей контркультури стала В'єтнамська війна. З 1965 року, початку військового втручання у В'єтнамський конфлікт США, все масовішим ставав антивоєнний рух в США, однією з важливих елементів якого й біла контркультура. У 1967 році СДС організувала антивоєнний марш на Вашингтон, тема антивоєнної діяльності була гостро актуальною як для миролюбивих хіпі, які вибирали шлях ненасильства, так і для більш агресивних «нових лівих», які з початку активної антивоєнної кампанії, у 1967, а особливо у 1968 році вже використовували гасло «принести війну додому» закликаючи до насильницьких революційних дій.

Війна у В'єтнамі стала найбільшою військовою операцією збройних сил США після II Світової війни. У квітні 1969 року в Південному В'єтнамі знаходилося 543 400 американських солдатів, максимальне число за всю війну. У цьому ж місяці кількість солдатів США, які загинули в бою, перевершує аналогічний показник періоду Корейської війни (33 600 загиблих).

Значну роль у завершенні в'єтнамської кампанії армії США відіграла активна громадська позиція, антивоєнна хвиля. У 1971 році газета «Нью-Йорк Таймс» починає публікацію «документів Пентагону», які розкривали багато невідомих громадськості аспектів втручання США у В'єтнамську війну, що ще більш радикалізувало громадську думку проти участі у військових діях.

Військова кампанія США у В'єтнамі припиняється 15 січня 1973, а вже 27 січня відбувається підписання Паризької угоди про припинення вогню і відновлення миру у В'єтнамі. Формально вона була покликана покласти край війні, фактично ж ознаменувала лише вихід з війни США. 29 березня 1973 року було завершено виведення військ США з території Південного В'єтнаму, а 15 серпня 1973 - США повністю припиняють участь у бойових діях в

Південно-Східній Азії (до цього моменту американська авіація продовжувала бомбардування Камбоджі).

Таким чином одна з головних вимог контркультури та антивоєнного руху була реалізована, а завершення війни ознаменувало й завершення значного напрямку діяльності в контркультурі.

Зменшення соціальної бази руху «нових лівих» та спад їхньої популярності був зумовлений також покращенням відносин між США та СРСР. Адміністрація президента Р.Ніксона проводила курс на «розрядку» у відносинах з Радянським Союзом. В 1972 році він став першим американським президентом з часів Франкліна Рузвельта, що відвідав СРСР і підписав договір про скорочення стратегічних озброєнь. Таким чином, небезпека ядерної війни, яка була цілком реальною в 60-х, після Карибської кризи, ставала дедалі меншою. Таким чином, «нові ліві», які боролися за скорочення ядерних озброєнь, отримали часткове задоволення своїх вимог, але втратили привід для критики державної політики.

5.2. Вплив контркультурного руху на політичні процеси в США у кінці XX - початку XXI століття

Не зважаючи на зменшення активності контркультурного руху на початку 70-х років XX століття, його вплив на політичний процес продовжився і в наступні десятиліття. Зрештою, можна визначити, що вплив контркультурного руху простежувався у сфері імплементації державною владою політичних рішень, які були результатом і його вимог.

Також з 70-х років XX століття розпочався процес включення активістів до політичних партій США. Причому цей процес стосувався не тільки входження до малочисельних і відтак маловпливових - Соціалістичної чи Комуністичної партій США, але й відбувався перехід активістів, зокрема «нового лівого» руху, до домінуючих партій, передусім Демократичної партії США. Також спостерігався процес створення нових політичних сил, зокрема «зеленого» напрямку, до якого також долучилися представники контркультури.

Важливо, нам видається, підкреслити те, що у протестному суспільно-політичному русі США у 60-х роках, одним з найвагоміших складників якого була «контркультура-60», був основний акцент на цінності, які об'єднували цей рух. Таким чином, вплив контркультури на формування особливостей політики у США можна простежити на процесі прийняття відповідних політичних рішень.

Також слід зауважити, що представники контркультури у 50-60-х роках XX століття уникали активної участі у парламентській, партійній діяльності, оскільки вважали їх системними елементами, які нездатні до реформування. Вони виступали за непарламентські форми політичної боротьби, за політичний активізм, вплив якого на прийняття рішень вважали значно ефективнішим.

Важливим наслідком діяльності контркультури є подальше розширення та захист громадянських прав у США. У 60-х роках ХХ століття представники контркультури проявили значну активність у русі за громадянські права, Однією з основних організацій, що підтримувала боротьбу афроамериканців, стала СДС.

Вони започаткували акції «Руху за свободу слова» у південних штатах, що найбільше потерпали від расової сегрегації, були учасниками інших акцій у рамках руху. Завдяки цим діям, Конгрес США прийняв у 1964 році Закон про громадянські права, яким заборонив расову дискримінацію у сфері торгівлі, послуг та працевлаштування.

У 1965 році був прийнятий Закон про виборчі права, за яким афроамериканці отримали вільніший доступ до виборчого процесу. А вже до того часу в південних штатах поширеним був, під різними приводами, недопуск чорношкірого населення до виборів. Спочатку Закон про виборчі права був введений у дію на п'ять років, але потім цей термін продовжувався, а в закон вносилися нові вимоги. У 1982 році президент Рональд Рейган підписав документ про продовження терміну дії закону на 25 років, а у 2006 році президент Джордж Буш підписав закон про ще одне продовження на 25 років [43].

Завдяки руху за громадянські права, афроамериканці змогли ходити в єдині для всіх школи, балотуватися і обиратися на політичні посади, а система сегрегації значною мірою була подолана. Відсоток чорношкірих у політиці, науковій та освітній діяльності став більшим, а у 2009 році президентом США став афроамериканець Барак Обама.

Громадська думка в США є особливо чутливою щодо питання расової дискримінації. У той же час, критики відзначають, що результатом боротьби

за громадянські права стало не тільки зрівняння в реальних правах білого та чорношкірого населення, але й надмірна «політична коректність» щодо представників чорношкірого населення. У цьому контексті проблеми дискримінації білих не висвітлюються повноцінно, а в певних сферах життя суспільства притаманна зворотня дискримінація [81].

Подібним ефектом відзначився вплив громадськості, зокрема й представників контркультури, «нових лівих» на формування рішення про припинення військових дій у В'єтнамі, про що йшлося у попередньому підрозділі роботи. При цьому не слід абсолютизувати вплив представників контркультури на процес прийняття рішення, але все ж, він був відчутним.

Загалом, під впливом рухів 60-х років ХХ століття відбулася лібералізація політичної системи. Цей фактор найбільше проявився на діяльності Демократичної партії США, яка в 60-х роках пережила непростий період переформатування, оскільки у 1964, за часів президентства демократа Ліндона Джонсона відбулося підписання Закону про громадянські права.

Цей фактор зумовив поступовий відхід до республіканців традиційного виборця демократів – представників сільського населення Півдня, які явно чи не явно, але підтримували расове розділення. Наразі демократи користуються підтримкою у великих містах США та приморських штатах з потужною економікою.

Варто відзначити, що Демократична партія підтримує ідеї та лозунги, які були поширеними серед контркультури. Це насамперед: підвищення податків для заможних, зростання соціальних виплат, розвиток інноваційних та високотехнологічних сфер економіки, активізм, пов'язаний із охороною навколишнього середовища.

Крім цього, демократи закликають відмовитися від економічного протекціонізму, підтримують расові, національні та сексуальні меншини, виступають проти жорстких антимигрантських заходів.

Якщо торкатися теми активістів та лідерів політичного крила контркультури 60-х років ХХ століття, то чимало з них продовжили свою діяльність у політиці. Також багато лідерів «нового лівого» руху розпочали академічну діяльність. Так, один із лідерів «Студентів за демократичне суспільство» Том Хейден перейшов до Демократичної партії США, з 1976 року активно брав участь у виборчих кампаніях. З 1982 по 1992 рік Том Хейден був членом зборів штату Каліфорнія, а в 1992-2000 роках - Сенату штату.

Всередині Демократичної партії він представляв групу «Прогресивні демократи Америки». Хейден також підтримував антиглобалістський рух, у 1999 році виступив на протестах проти саміту СОТ у Сіетлі та проти війни в Іраку [148].

Джері Рубін, один із засновників руху «іпі», в 70-х роках ХХ століття займався пошуком високотехнічних, екологічних стартапів. Він вклав гроші в розвиток Apple Computers, фірми, очолюваної колишнім хіпі Стівом Джобсом, яка однією з перших розпочала масовий випуск персональних комп'ютерів. Завдяки стрімкому злету компанії Джері Рубін став мільйонером [61].

Характерним прикладом, коли активісти студентського руху 60-х років ХХ століття стають впливовими політиками, є Бернанд «Берні» Сандерс. Він у 60-х роках ХХ століття брав активну участь в акціях проти расової сегрегації, організовував сидячі мітинги «sit-in's», був заарештований за їх проведення у 1963 році. Сандерс був активним учасником «Конгресу за расову рівність», «Студентського координаційного ненасильницького комітету» (про який ми згадували вище), серед засновників якого була СДС.

З 1991 до 2007 року Сандерс був конгресменом від штату Вермонт, став рекордсменом за часом перебування там, як незалежний депутат. З 2007 року він є сенатором, близьким до Демократичної партії, хоч і не був її членом, йменуючи себе демократичним соціалістом. У 2016 році Берні Сандерс був одним з двох головних кандидатів на пост кандидата від Демократичної партії на президентських виборах у США. У 2019 році Берні Сандерс розглядається як один з головних кандидатів від Демократичної партії на президентських виборах 2020 року.

Покоління бунтівних «шістдесятих», уже у зрілому віці, в 90-х роках ХХ століття долучилося до формування державної політики. Яскравим прикладом є Білл Клінтон, що був двічі обраний на посаду президента США (1993-2001рр.), а також його дружина Гіллари Клінтон - сенатор від Штату Нью-Йорк, державний секретар США (2009-2013 рр.) та кандидат на посаду президента США на виборах 2016 року від Демократичної партії. На нашу думку, їх не можна вважати дійсними представниками контркультури, але чимало контркультурних цінностей для них виявилися близькими.

Як зазначає дослідник Філіп Еббот: “Діти шістдесятих - тепер чоловіки і жінки при владі, і їхні спогади не тільки яскраві, але і сама їхня ідентичність сформувалася у тому десятиріччі”...Як зауважив Девід Стейгервальд, - шістдесяті роки закінчилися “соціальним і політичним тупиком” без явних переможців або переможених, а проблеми шістдесятих, схоже, залишаються дотепер. Персона Клінтона щодо цього спірного десятиліття може бути порівняна з його автобіографічними звітами, які намагаються зберегти або переглянути колективну пам'ять шістдесятих.

Ці автобіографії були, звичайно, особистими звітами про проекти шістдесятих - марші, колективи, навіть виготовлення бомб, але вони також були оповідками цього покоління. Ця змішана суміш існує у всіх

автобіографіях, але їх форма здається особливо зручною для опису покоління шістдесятих, оскільки вона повністю збігається з ідіомою десятиліття: «особисте - це політичне» [57, с. 174]

Еббот відзначає, що питання, які були підняті в 60-х роках, зокрема співвідношення особистого і суспільного, межі втручання держави, боротьби за рівні права, толерування до «інших», залишилися не вирішеними й у 90-х роках. Тому постать Білла Клінтона він розглядає, як таку, що має в основі цінності «шістдесятих», і намагається з цієї позиції розв'язати наявні політичні виклики у 90-х роках ХХ століття.

Важливим також є контраст, з яким відбувалася передвиборча кампанія Білла Клінтона, на противагу його головному конкуренту Джорджу Бушу-старшому, який дотримувався більш традиційної для США політичної риторики.

Передвиборча кампанія Клінтона базувалася на культурному контрасті з Дж.Бушем. «Зв'язок між музикою і політичними діями був надзвичайно тісним у 1960-х роках. Тому кумир Клінтона, Елвіс Преслі, є підтвердженням його статусу бекі-бумера, але також є і показником особистого досвіду шістдесятих. Виконання Клінтоном на саксофоні «Heartbreak Hotel» на шоу Arsenio Hall Show під час кампанії 1992 року висунуло на перший план його культурні особливості, на відміну від президента Буша», - наголошує Ф.Еббот [57, с. 175].

У 60-х роках Білл Клінтон активно включився до руху за громадянські права та антивоєнного руху. Він з обережністю висловлюється щодо радикалізму СДС, але сприймає активізм іншої, більш ліберальної організації – Національної студентської асоціації.

Згадуючи про цей період життя, у своїй автобіографії він розповідає про своє включення до антивоєнного руху у 1967 році: «Межі між войовничістю руху за громадянські права і антивоєнним рухом все більше стиралися. Хоча антивоєнний рух почався як протест з боку середнього класу і заможних білих студентів з коледжів та їхніх старших прихильників серед інтелектуалів, художників і релігійних лідерів, багато хто з його ранніх лідерів також були залучені в рух за громадянські права. Моє перше знайомство з серйозними антивоєнними активістами сталося того ж літа, коли ліберальна Національна студентська асоціація (НСА) провела свої збори в кампусі Університету Меріленду, де я навчався всього чотири роки тому. НСА була менш радикальною, ніж «Студенти за демократичне суспільство» (СДС), але рішуче виступала проти війни. У НСА було повно таких людей, як я, яким було некомфортно бути поруч з більш войовничими СДС, але вони все ж хотіли бути в числі тих, хто домагається завершення війни» [68, с. 75].

У свою чергу, Гілларі Клінтон відзначилася під час студентських протестів 60-х років ХХ століття, відкинула консервативну політику своїх батьків під час навчання у Веллеслі-коледжі, штат Массачусетс. У 1969 році вона відзначала себе та своїх сокурсників такими, що відкинули «наше переважаюче, корисливе і конкурентне корпоративне життя...заради пошуків більш безпосереднього, екстатичного і проникливого режиму життя» [57, с.223]. У 2007 році Гілларі Клінтон виступила ініціатором відкриття музею Вудстоку у Вашингтоні.

Загалом, варто відзначити, що, починаючи з 90-х років ХХ століття, контркультурний процес стає об'єктом вивчення з боку суб'єктів політики. Чимало рішень у політичній, соціальній та культурній сферах були інспіровані чи скориговані відносно досвіду та цінностей «шістдесятих». Детальніше про політичні партії та соціальні рухи, які виникли на основі

контркультурного проекту, ми розглянемо в наступному підрозділі наукової роботи.

5.3. Вплив та значення контркультури на становлення суспільно-політичних рухів та субкультур в кінці XX-початку XXI століття

У 70-х роках XX століття розпочинається процес активного злиття контркультури та базової культури в США. Це явище проявлялося в найрізноманітніших формах та сферах - починаючи від моди та мистецтва, звершуючи політикою.

Оцінюючи вплив контркультури на американське суспільство, слід зважати на те, що у західній соціальній та політичній науці він розглядається з альтернативних точок зору - від загалом позитивного сприйняття, до різко критичного. Так, ідейно різні автори, представник консерватизму в політичній думці Роберт Борк та президент СДС у 1963-1964 роках Тодд Гітлін характеризують контркультуру як інфантильну, нарцистичну, ірраціональну та небезпечну, оскільки вона поставила під сумнів правильність традиційних американських цінностей.

Роберт Борк зокрема переконує, що американська і взагалі західна культура знаходиться в стані занепаду, його причиною є сучасний лібералізм і підйом «нових лівих». Зокрема, він атакує сучасний лібералізм за подвійний акцент на радикальному егалітаризмі та радикальному індивідуалізмі. Слідкуючи за швидким поширенням модерного лібералізму з 1960-х років, автор стверджує, що заповіді сучасного лібералізму суперечать решті американської політичної традиції.

Борк критикує сучасні соціальні, культурні та політичні явища, які на його думку є свідомством американського культурного занепаду і виродження. Серед них - посилення насильства і сексуалізація засобів масової інформації, легалізація абортів, легалізація евтаназії, фемінізм і занепад релігії [87].

Дещо іншу точку зору можна зустріти у роботі Моріса Ісермана та Майкла Казіна «Розділена Америка: громадянська війна 1960-х років». Автори відзначають що американські консерватори не мали великого успіху в зміні значних та стійких соціальних тенденцій в Америці, які були впроваджені новими лівими і молодіжною культурою. Особливо це стосується зміни відношення до раси, статі, навколишнього середовища.

До прикладу, фемінізм докорінно змінив гендерні відносини, рух за громадянські права зменшив расизм і сприяв розвитку міжрасових взаємин та створення нового пласту американської культури. Також, починаючи з 60-х років ХХ століття дедалі більше американців підтримують важливість охорони навколишнього середовища.

Автори зазначають, що 60-ті роки ХХ століття не були відхиленням від американської історії, а навпаки, продовженням драматичної боротьби за розширення громадянських прав та свобод, подібно до подій столітньої давності - Громадянської війни 1860-х років. «Найглибші і тривалі наслідки 60-х років можна знайти в області «особистого», а не «політичного»... У 1960-і роки американці знову занурилися в «болісне вивчення» значення найфундаментальних переконань та інститутів у новому випробуванні історії. Вони відреагували з різним ступенем мудрості і божевілля, оптимізму і відчаю, самовідданості і дріб'язковості» [103].

У 2003 році колишній активіст Free Speech Movement Грейл Маркус зазначив: «Те, що сталося чотири десятиліття тому – це історія. Це не просто слід в історії тенденцій. Ті, що беруть участь у акціях проти війни в Іраку, завжди пам'ятають про ефективність та радість від подібних протестів, які відбувалися роками раніше ... Не має значення, що контркультури [тепер, *авт.*] немає, тому що контркультура минулого дає людям відчуття, що їхня власна особливість має значення» [113].

Террі Х. Андерсон і М. Хейл в цілому позитивно відносяться до контркультурного руху періоду 60-х років ХХ століття. Зокрема зазначають що результатом стало охоплення новою етичною системою близько 30 мільйонів осіб у 70-80-х роках ХХ століття. На погляд, зокрема М.Хейла, ці люди є більш гнучкими, інтроспективні і толерантні, особливо у відношенні раси, умов життя і особистої поведінки [105].

Цікавою, на наш погляд, є думка про вплив та перспективи руху контркультури Джона Перрі Барлоу, американського письменника, автора лірики до багатьох пісень гурту Grateful Dead. У 2003 році він зазначив: «Я спочатку був підлітком-бітником, потім став хіпі, а потім став кіберпанком. І тепер я все ще є учасником контркультури, але я не знаю, як її зараз назвати. І я був схильний думати, що це добре, адже тільки-но контркультура в Америці отримає ім'я, ЗМІ можуть співпрацювати з нею, і рекламна індустрія може перетворити її в маркетингову фольгу. Але ви знаєте, тепер я не впевнений, що це добре, тому що у нас немає ніякого прапора, щоб згуртуватися навколо. Без імені не може бути послідовного руху» [76].

Чимало речей, які були викликом для американського суспільства у 60-х роках ХХ століття, вже у 70-х стали буденністю, звичною для суспільства. Характерний приклад наводить американський фотограф Джо Самберг, про враження від руху хіпі якого ми згадували трохи вище.

По закінченні «ери хіпі», вже у 70-х роках ХХ століття Джо Самберг розповідає: «Через деякий час я почав помічати щось. Всі ті люди, які раніше хотіли вигнати, побити мене через довге волосся, - тепер їх волосся було довгим!» У середині 1970-х років, коли гурт Lynyrd Skynyrd співав “Sweet Home Alabama” в Окландському Колізеї на тлі гігантського прапора Конфедерації, вони виглядали дивно схожими на хіпі, які декілька років до того були на Телеграф-авеню. «Отже, так», - робить висновок Джо - «напевно, була революція» [129].

У політичному вимірі вплив контркультури стає видимим вже починаючи з 70-х років ХХ століття, передусім він стосувався створення нових альтернативних політичних рухів та партій. Характерно те, що вплив контркультури мав міжнародний характер, був притаманний не тільки для США, країн Заходу, але й проникав за «Залізну завісу», СРСР та інші соціалістичні країни Європи. Тому розгляд впливу доцільно в контексті глобального розвитку альтернативних рухів, які виникли на ідейній базі контркультури.

З початку 70-х років ХХ століття активізуються політичні сили, ідейні засади яких базуються на захисті навколишнього середовища, дотримання високих екологічних принципів, вони отримали визначення «зелених» рухів. Політичні сили подібного спрямування важливими визначають такі принципи, як соціальна справедливість, прагнення до партиципаторної демократії, ненасильство, акцент на захисті навколишнього середовища, енвайронменталізм. Партії «зелених» існують майже в 90 країнах по всьому світу; багато з них члени міжнародної мережі «Глобальних зелених» (англ. Global Green).

Що цікаво, процес створення політичних сил зеленого спрямування розпочався не з США. Першими політичними партіями, які проводили кампанію з акцентом на екологічній платформі, була «Об'єднана Тасманійських група», яка брала участь у виборах в квітні 1972 року в Тасманії (Австралія) і «Партія Цінностей» у Новій Зеландії, яка брала участь у загальних виборах в Новій Зеландії в листопаді 1972 року.

Використання терміну «зелений рух» походить від австралійської спільноти будівельників - «зелена заборона», (англ. Green ban), які відмовлялися вести будівництво на місцях культурної та екологічної значимості [73].

Наразі найбільший політичний вплив депутати від зелених партій мають в Європейському парламенті, Німеччині, скандинавських країнах, Бельгії та Нідерландах (у цій країні перші депутати від партії зелених потрапили до парламенту ще в 70-х роках ХХ століття), у більшості європейських країн депутати від зелених представлені у органах законодавчої влади та місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що важливим джерелом становлення зеленого політичного руху стали «нові ліві» 60-х років ХХ століття, чимало політичних лідерів розпочинали свою діяльність передусім як активісти цього політичного напрямку [69, с. 53].

У Сполучених Штатах зелені вперше взяли участь у політичній боротьбі в 1985 році, а наступного року двоє представників партії зелених були обрані на виборні посади в окружні суди Бейфілда та Дугласа. З тих пір Партія зелених заявила про перемоги на значній кількості виборів в муніципальному, окружному і державному рівнях. Станом на квітень 2018 року 157 представників партії зелених займають виборні посади в США [88].

Починаючи з 70-х років ХХ століття значну активність отримали екологічні рухи, серед яких найбільшу вагу та популярність отримав «Грінпіс» (англ. Green peace - «зелений світ»). Це міжнародна незалежна неурядова екологічна організація, створена в 1971 році у Ванкувері, Канада, активістами Ірвінгом та Дороті Стоу, які у 1966 році емігрували зі США.

Завдяки першим протестам «Грінпісу» вдалося змусити уряд США зупинити масштабне ядерне випробовування, яке планувалося на Алясці, на острові Амічітка. Фінансову підтримку для протестних акцій було організовано завдяки благодійному концерту у Ванкувері, який підтримала фолк-співачка Джоан Баез [75].

Наразі Грінпіс є потужною екологічною організацією, яка принципово не приймає фінанси від держав чи міжнародних фондів, орієнтуючись на пожертвування від людей. Відповідно до річного звіту за 2016 рік, у «Грінпіс» понад 63 000 000 онлайн-фанів по всьому світу, 50 000 активних волонтерів, 342 мільйони євро організація отримала за рахунок особистих пожертв людей [89].

Одним з основних рухів, який орієнтується на спадщину діяльності контркультури, «нових лівих» 60-х років XX століття став антиглобалістський рух, який почав розгортатися у 90-х роках XX століття. Рух за свою недовгу історію встиг пройти еволюцію від критики і протестів проти діяльності транснаціональних і міжнародних організацій до вироблення цілісної політичної програми.

Значну роль в цьому відіграли щорічні конференції руху – Світові соціальні форуми, на які з'їжджаються делегати від більшості організацій руху. Форум проводиться напротивагу Світовому економічному форуму в Давосі. Про поширення руху свідчить той факт, що перший форум зібрав менше тисячі делегатів у 2001 році, а другий – 60 000 делегатів у 2002 році. На форумі приймаються спільні декларації і заяви, в організацій коригуються програми і маніфести із внесенням до них варіантів трансформації сучасної глобальної системи.

За ідейними переконаннями рух є надзвичайно різномірним, перші організації руху, здебільшого анархістського спрямування, «розчинилися» в конгломераті пацифістів, захисників тварин, «зелених», ізоляціоністів, представників сексуальних меншин, профспілкових організацій, прихильників пригноблених релігій, представників молодіжних, екологічних, студентських і антивоєнних рухів, борців за права людини, захисників прав споживачів, противників абортів, студентів-хіпі тощо. Об'єднує цих людей неприйняття методів провадження глобалізації [52].

У рамках антиглобалістського руху отримала подальший розвиток практика «нових лівих», що стосувалася горизонтальних, а не вертикальних зв'язків між учасниками руху, відсутності чіткої організаційної структури та інституту формальних лідерів. Також отримав поширення мережевий принцип взаємовідносин між організаціями руху, де немає домінуючих інституцій [52].

У 2006 році відбулося відновлення діяльності «Студентів за демократичне суспільство». Активісти Джесіка Рапчік і Пет Кортє вирішили звернутися до колишніх членів SDS «шістдесятих», зокрема Алана Габера, щоб відновити студентський рух в Сполучених Штатах. З початку діяльності організація зосередилася на двох широких областях: протистоянні військовому втручанню діям США в Іраку, Афганістані, на Близькому Сході, іншою сферою є боротьба за права студентів [130].

Якщо торкатися теми активістів та лідерів політичного крила контркультури 60-х років ХХ століття, то чимало з них продовжили свою політичну діяльність, багато лідерів «нового лівого» руху розпочали академічну діяльність.

Так, один з лідерів «Студентів за демократичне суспільство» Том Хейден перейшов до Демократичної партії США, з 1976 року активно брав участь у виборчих кампаніях. З 1982 по 1992 рік Том Хейден був членом зборів штату Каліфорнія, а в 1992-2000 роках - Сенату штату. Всередині Демократичної партії представляв групу «Прогресивні демократи Америки». Він також підтримував антиглобалістський рух, в 1999 році виступив на протестах проти саміту СОТ у Сіетлі та проти війни в Іраку [148].

Джері Рубін, один із засновників руху «іпі», в 70-х роках ХХ століття займався пошуком високотехнічних, екологічних стартапів, вклав гроші в розвиток Apple Computers, фірми, очолюваної колишнім хіпі Стівом Джобсом, яка однією з перших розпочала масовий випуск персональних

комп'ютерів. У зв'язку із стрімким злетом компанії Джері Рубін став мільйонером [61].

Рух контркультури став важливим каталізатором розгортання жіночого, феміністичного руху, саме в 60-х роках ХХ століття розпочинається так звана «друга хвиля» фемінізму. Якщо «перша хвиля», започаткована ще в середині ХІХ століття, концентрувалася на боротьбі за рівні виборчі права для жінок, то «друга хвиля» мала на меті боротьбу за досягнення рівності з чоловіками у соціальних та юридичних сферах, за загальне подолання дискримінації.

У 1963 році американська журналістка Бетті Фрідан публікує свою книгу «Загадка жіночності», де розвінчує міф про щасливе життя домогосподарки. Вона показує, що замкнуті, «у затишному концтаборі своєї сім'ї» жінки страждають від неможливості реалізувати свої здібності. Вони змушені придушувати свої інтелектуальні можливості в ім'я канону справжньої жіночності. Ця книга мала значний вплив, стала світовим бестселером, Бетті Фрідан стала лідеркою жіночого руху, очоливши організацію, в якій спочатку було 300 активісток, а через 10 років - 250 тисяч» [39].

У основу радикальної феміністичної теорії «другої хвилі» лягла ідея про те, що різноманітні форми та вияви нерівності жінок є міцно поєднані, а окремі аспекти особистого життя жінок є політизованими та є відображенням сексистських за своєю суттю владних структур. В 60-х роках ХХ століття виникає гасло радикального фемінізму «приватне - це політичне», визначене у однойменній статті відомої американської феміністки Керол Хеніш [46].

У феміністичний рух масово входять учасниці з лівих та «нових лівих» організацій, чимала кількість представниць субкультур. Як зазначає дослідниця Людмила Попкова, в 60-х роках ХХ століття створюються «групи зростання самосвідомості», в яких жінки обговорювали особисті переживання, досвід, практику взаємин в сім'ї, і приходили до висновку, що їх особистий досвід має універсальні коріння. «Це коріння залежності і гноблення. Для

радикального крила фемінізму дуже важливою виявилася книга «Друга стаття», написана в 1949 році французькою письменницею і філософом Сімоною де Бовуар. У цій праці, на основі вивчення фольклору, міфології, філософії та психології вона приходить до висновку про те, що протягом століть формувалося уявлення про вторинність жінок в суспільстві і культурі. І жінки самі приймають на себе цю вторинну роль другої статі, значимої тільки по відношенню до чоловіка» [39].

Радикальні феміністки, на відміну від представниць ліберального фемінізму, використовують не тільки публічні акції і демонстрації, марші протесту, але вдаються й до провокативних театралізованих дій. Розвиток феміністичного руху не пішов на спад у 70-80-х роках ХХ століття, навпаки кількість організацій, учасників постійно зростала.

Фахівці відзначають, що на початку 90-х років ХХ століття розпочинається третій етап фемінізму, розвиваються різноманітні форми: фемінізм чорношкірих жінок, етнічних меншин, постколоніальний фемінізм, культурний і ісламський фемінізм. У ХХІ столітті феміністичний рух перейшов у глобальну стадію [39].

Прикладом нових феміністичних груп стала українська радикальна організація FEMEN, яка з часу свого заснування у 2008 році перетворилася на міжнародну організацію. У Росії учасники феміністичної панк-групи Pussy Riot у 2012 році були звинувачені у хуліганстві по мотивах релігійної ворожнечі та були засуджені до двох років позбавлення волі в колонії загального режиму. Винесення вироку стало безпрецедентною російською подією, який отримав небувалий громадський резонанс, як всередині країни, так і в усьому світі [26].

З третьою хвилею фемінізму також пов'язують Riot Grrrl - феміністський рух, що виник в музичному середовищі інді-панк-року 1990-х років.

Виконавиці цього стилю часто звертаються до тем, пов'язаних із гендерною нерівністю.

Американська контркультура справила значний вплив на розвиток руху за права лесбіянок, геїв, бісексуалів, і трансгендерів (ЛГБТ). Від початку існування, на межі 40-50-х років ХХ століття серед чільних представників контркультури було чимало учасників із нетрадиційною сексуальною орієнтацією - (до прикладу, Ален Гінзберг, Вільям Берроуз), які знаходили в русі хіпстерів-бітників спільноту, яка не дискримінувала їх за нетрадиційні сексуальні погляди.

Особливого розвитку рух отримав з кінця 60-х років ХХ століття, його вираженням стали так звані Стоунволлські бунти - серія заворушень і спонтанних демонстрацій проти поліцейського насилля, що розпочалися в ніч на 28 червня 1969 року в гей-барі Стоунволл-інн на Крістофер-стріт в районі Грінвіч-Віллідж Нью-Йорку. Ці зіткнення часто наводяться в якості першого випадку в історії, коли представники гей-спільноти чинили опір системі переслідування гомосексуалістів.

Вважається, що ця подія ознаменувала початок масового руху за дотримання прав людини по відношенню до ЛГБТ в США і в усьому світі. Протягом декількох років організації із захисту прав гомосексуалістів були засновані в США та багатьох інших країнах світу. 28 червня 1970 року, на знак пам'яті про Стоунволлські бунти були проведені перші маніфестації гей-прайду в Нью-Йорку, Лос-Анджелесі, Чикаго, Сан-Франциско, Атланті і Торонто [58].

Загалом метою руху ЛГБТ є громадянська рівноправність, дотримання прав людини, викорінення дискримінації і ксенофобії, сексуальна свобода, терпимість і визнання права «бути іншими». Також рух відстоює позицію самосвідомості ЛГБТ як соціальної меншини, окремої спільноти, культури, з іншого боку - за інтеграцію ЛГБТ в суспільство.

Наразі ЛГБТ рух домогся зменшення дискримінації в розвинутих країнах Заходу, вимоги ЛГБТ-спільноти про надання одностатевим парам повноцінного права на шлюб задоволені в США, Нідерландах, Бельгії, Іспанії, Канаді, Німеччині та деяких інших країнах.

Контркультура значно вплинула на процес культурних, мистецьких змін, що знайшло своє яскраве відображення в світових тенденціях літератури, музики, мистецтва. Яскравим прикладом може стати світове визнання, яке отримали твори письменників-бітників у другій половині ХХ століття, вже ставши класикою американської літератури. У кінці ХХ століття найвідоміші твори Алена Гінзберга, інших поетів біт-руху стали часиною шкільної програми в США, тоді як в 50-х роках ХХ століття проти них підіймалися гучні судові процеси.

Твори письменників біт-покоління, зокрема Д.Керуака справили значний вплив на формування цінностей субкультур 60-х років ХХ століття, передусім хіпі. Творчість Вільяма Берроуза стала важливою для панківського та альтернативного рухів, починаючи з другої половини 70-х років ХХ століття.

Творчість письменників біт-покоління, а також їхніх продовжувачів, зокрема Кена Кізі, Хантера Томпсона стали джерелом для кіноіндустрії, варто згадати стрічки «Голий сніданок», «Політ над гніздом зозулі», «Часом нестерпно хочеться», «Страх та ненависть в Лас-Вегасі», «На дорозі», значну кількість інших фільмів, в тому числі біографічних.

Вплив контркультурної спадщини 60-х років ХХ століття на становлення сучасних напрямків музики є надзвичайно важливим. Фактично, стилістика сучасної рок-, поп-, експериментальної музики, чимала кількість напрямків, тематика пісень веде своє походження саме з цієї доби. Що цікаво, для музичної індустрії стали характерними «хвилі повернення» до стилістики 60-х років. Таким чином відбувався «бум» бріт-поп музики у 90-х ХХ століття,

відновлення «гаражного» інді-року в першій половині 2000-х, орієнтованої на стилістику 60-х років ХХ століття.

Окремо слід звернути увагу на розвиток психоделійної музики, яка на межі 80-90-х років ХХ століття, разом із електронним, синтезованим звуком стала основою культури «рейву», відповідної субкультури рейверів. У 2000-2010-х продовжилися поєднання психоделійного стилю 60-х, електроніки 80-90-х років ХХ століття у експериментальній музиці та мейнстрімі.

Поєднання гострих, соціальних, політичних текстів і року 60-х, яке відбулося у творчості Боба Ділана та Бітлз дало ширше поле для створення нових музичних горизонтів та текстових сенсів, додало до рок-музики вагомий соціальний чинник. Про це зазначають як політичні дослідники, так і музичні критики [17].

Особливе місце посідає поява альтернативної музики. У 1967 році в Нью-Йорку виходить перший альбом гурту Velvet Underground, засновуючи нову стилістику, яка згодом була охарактеризована терміном «альтернативна музика». Експерименти з музичною формою та жорстка текстова стилістика, стали цікавими для наступних стилів, зокрема панку 70-х років, пост-панку нойз-року 80-х років, багатьох наступних напрямків. На межі 80-90-х років відбувається злет музичної стилістики гранжу, а провідні гурти стилю, зокрема Nirvana, Soundgarden, Mudhoney стали «звуковим бекграундом» нової молодіжної субкультури початку 90-х років – «Покоління Ікс», англ. «X Generation».

Вплив контркультури простежується також в технологічному контексті, зокрема в сфері ІТ-технологій. Співзасновник Apple Computers Стів Джобс за власним визнанням, був хіпі. Подібно до багатьох своїх однолітків, він кинув навчання в коледжі, захоплювався духовними практиками, які разом зі східною, передусім індійською філософією справили на нього значний вплив і підштовхнули до багатьох ідей, які потім були реалізовані в Apple [72].

Поширення Інтернету забезпечило реалізацію важливої ідеї контркультури щодо мережевої організації руху, без строгих ієрархічних принципів. Активне використання мережі дозволило здійснювати миттєвий обмін даними, оперативну координацію політичних, суспільних рухів. Одними з перших переваги Інтернету в якості інформування, координації та анонімності використали представники антиглобалістів. З розвитком мережі в ній почали створюватися окремі нові кіберкультури, які почали об'єднувати любителів комп'ютерних ігор, програмування, кібер-піратства, хакінгу.

Рух контркультури у 50-70-х роках ХХ століття здійснив значний вплив на суспільні, політичні процеси в усьому західному світі. Суміжні і подібні процеси, зі взаємовпливами відбувалися в Великобританії, Франції (студентська революція 1968 року), Західній Німеччині та інших країнах.

Контркультурний вплив відчувався й у країнах соціалістичного табору, зокрема в республіках Радянського Союзу. В кінці 50-60-х років ХХ століття в Україні, на тлі хрущовської «відлиги» та часткової лібералізації постав рух «шестидесятників». Хоча соціальна база руху, його цілі були дещо відмінними. Якщо в русі контркультури, за умов ліберальних демократій Заходу, контркультура мала змогу більш чіткіше артикулювати свої вимоги, то в СРСР, за умов тоталітаризму, часто навіть незначний відхід від канонів «соцреалізму» вже ставав причиною прискіпливого ставлення, не кажучи вже про відкритий вияв протесту, за яким однозначно йшов тиск репресивного та карального апарату СРСР. Український дослідник Дмитро Дроздовський пише: «Велика потреба нашого народу у духовному відродженні... — ось ключ до розуміння причин появи шістдесятництва. Кількадесятилітня репресивна система намагалася задушити саму жагу духовної свободи. А ні людина зокрема, ні суспільство загалом довго так жити не можуть. І шукають виходу з глухого кута. Тому, як тільки короточасна лібералізація в СРСР створила мінімальну можливість суспільної альтернативи (спершу — на

індивідуальному рівні), "діти війни" стрімко почали виростати у лицарів відродження [18].

Українські дослідниці Т.Гундорова, Л.Тарнашинська констатують, що рух шестидесятників неможливо аналізувати окремо, відособлено від світового контексту, адже це «обумовлено поширеністю переконання щодо синхронізації світових соціально-пасіонарних процесів, вужче – бунтівних тенденцій: метафорою революційної Куби, за свідченням Вайля і Геніса, був «заражений» весь колишній Радянський Союз. Ця тема неспростовно корелює з проблемою молодіжних протестних рухів на території Західної і Східної Європи та Америки 1960-1980-х рр.» [44].

На нашу думку, не слід переоцінювати вплив контркультури 60-х років ХХ століття на формування українського шестидесятництва, але разом з тим, не слід й повністю відкидати подібний ідейний вплив. «Коли говорити про різницю світовідчужань, то глобальною узагальнюючою метафорою шістдесятників в Україні став «дім», тоді як для бітників та гіпі – «дорога» (концептуальне значення мала назва роману Джека Керуака «В дорозі» (1957)), яка кудись вела. Дорога яка нікуди не веде, бездомність, безбатьківство - такі координати світу вибирає для себе лідер дев'яностих в Україні - Сергій Жадан. У певному сенсі українські шістдесятники були раціоналістами-неофітами, що прийняли віру в нову раціональність...Новий раціоналізм був нонконформістським, моральним і національним" - пише Тамара Гундорова у праці «Післячорнобильська бібліотека», поряд зазначаючи, що ближчим за духом до українських шістдесятників були представники західного екзистенціалізму [10, с. 160-164].

Безпосереднє поширення субкультурного руху хіпі на теренах України розпочинається в кінці 60-х років ХХ століття. Незважаючи на репресивну сутність тоталітарного режиму, в Радянському союзі сформувалася своя специфічна форма субкультури хіпі, яка отримала назву «система». Для неї

був характерним сленг, в якому було запозичено чимало слів з англійської мови. Незважаючи на перманентні переслідування, субкультура радянських хіпі була поширеною, характерною були для неї ідея подорожей, як в Радянському союзі, так і за його межами. На території СРСР діяла розгалужена система «вписок» та «флетів» - місць, квартир, де радянські хіпі могли перебувати, долаючи шлях своєї подорожі.

Львів став один з перших місць в Україні, де субкультура хіпі почала активно розвиватися наприкінці 60-х років ХХ століття. Як зазначає Вільям Ріш, поява перших хіпі починається на межі 1969-1970 років, а вже в 1970 році у Львові вже було як мінімум дві групи молодих людей, що асоціювали себе як хіпі [8].

Алік Олісевич, відомий львівський хіпі зазначає про мотивацію та ідейні основи руху тогочасних хіпі: «Філософія хіпі — загальні принципи любові, миру, свободи, але в Західній Україні була своя специфіка, бо ми ще виступали проти Комуністичної партії, за відновлення власної ідентичності. Тобто український рух характеризував іще й цей ідеологічний аспект. Як казав мій друг Ілько Лемко, на той час просто бути причетним до рок-музики означало опинитися поза системою, закрити собі шлях до навчання, роботи. Словом, так чи інакше ти потрапляв «у політику» [9].

Субкультура хіпі в СРСР пройшла довгий та складний шлях, пережила цю державу та продовжує існувати в сучасній Україні. Один з найвідоміших фестивалів-хепенінгів на теренах Східної Європи – Шипіт був заснований львівськими хіпі в Закарпатті у 1993 році. Фестиваль став неформальним міжнародним явищем, який традиційно відбувається в липні, на який з'їжджаються представники різноманітних субкультур.

Український науковець Юрій Костюченко аналізуючи вплив «бунтівних 60-х» констатує, що саме в той час відбулася гуманітарна революція, наслідки якої відчутні у цілому світі навіть на початку ХХІ століття. «Мабуть, не буде

перебільшенням стверджувати, що міжнародний рух громадянського суспільства в тому вигляді, в якому ми його знаємо сьогодні, був народжений в 1968. В певному сенсі, в 1968 відбулася гуманітарна революція, як у свідомості суспільства, так і в системі управління, коли громадянські права почали відігравати основну роль у сприйнятті політичної і соціальної реальності. Зокрема, Європейський Союз було започатковано на принципах, що сформувалися під час «гуманітарної революції» 1968, що, власне, певним чином і зумовлює його сьогоднішній кризовий стан» - наголошує Юрій Костюченко [25].

Але разом з тим, на початку XXI століття стала поширеною практика є перетворення громадянського руху в політику ідентичності, відстоювання особливих, виключних прав певної групи на протидію захисту універсальних прав людини і громадянина [25].

Висновки до розділу 5

Таким чином, у 70-х роках ХХ століття контркультура потрапляє в кризове становище. Відповідно до напрямків контркультури, причини її занепаду можна поділити на культурні, соціальні та політичні. Культурна складова проявилася у комерціалізації контркультурного мистецтва та стилю. Можна виділити такі фактори кризи: популяризація і масовізація рок-музики, комерціалізація субкультурного мистецтва та перетворення його на чергову тенденцію моди. До соціальних факторів занепаду відносять: невдача експерименту «комунного» способу життя, масовізація руху хіпі, девіантна поведінка носіїв субкультури (алкоголізм, наркоманія), зміна поколінь, економічна криза 70-х років ХХ століття. Політичні чинники спаду контркультурних тенденцій: розмитість ідеології «нових лівих» яка критикувала існуючий порядок, не пропонуючи шляхів вирішення проблем, відсутність чіткої організаційної структури, терористичний та кримінальний характер діяльності деяких радикальних течій «нових лівих».

Важливу роль у політичній діяльності відіграв вихід американських військ з В'єтнаму, що значно нормалізувало внутрішньо-політичну обстановку, та водночас, усунуло одну з головних причин політичного активізму «нових лівих» та ліворадикальних рухів, які виникли на їх основі. Слід окремо зазначити, що після 70-х років ХХ століття контркультура не закінчилася. Її «відродження» відбулося у рамках різноманітних видів панківського руху, інших субкультур, в кінці-кінців - сучасного антиглобалістського руху, «зелених рухів» і т.д., які є нашими сучасниками.

Загалом, рух контркультури, виражений в культурній, соціальній та політичній сферах справив значний вплив на розвиток сучасних Сполучених Штатів Америки, так і всього світу. Досвід боротьби за громадянські права, громадські ініціативи 60-х років ХХ століття лягли в основу значної кількості

сучасних суспільних, політичних рухів та напрямків. Досвід 60-х був сприйнятий та розвинутий значною культурних, мистецьких, літературних напрямків, які існують в ХХІ столітті.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити такі основні висновки:

1. Починаючи із 70-х років ХХ століття, феномен контркультури активно вивчається у суспільній науці. Весь спектр підходів до вивчення контркультури можна поділити на декілька напрямків. Зокрема, за критерієм відношення до контркультури, можна виділити апологетичний, критичний та збалансований підходи. Відтак до апологетичного підходу відносяться роботи, які передусім позитивно визначають явище контркультури, її вплив на суспільство, культуру та політичну діяльність. Передусім до цього напрямку слід зарахувати роботи Ч. Роззака, Ч. Рейча, Ф. Слейтера. Критичні зауваги, які містяться у роботах, не впливають на позитивне відношення авторів до явища контркультури.

Представники критичного підходу вважають контркультуру негативним соціально-політичним і культурним явищем. До цього напрямку належать такі, не схожі за своїми підходами та поглядами, автори, як американський дослідник Д. Белл та радянський науковець Ю. Давидов. Загалом, негативне відношення до контркультури є характерним також для робіт Дж. Хіза, Е. Поттера, Ф. Девіса, М. Новинської, О. Байчорова та деяких інших науковців.

Намагання зробити об'єктивний аналіз явища контркультури, враховуючи її слабкі та сильні сторони, характерні для представників збалансованого підходу. Автори цього напрямку наголошують на важливості досліджуваного явища та його довготривалому впливі на суспільство, але у той же час критично відносяться до вагомих елементів, притаманних контркультурі, зокрема до радикальних культурних практик, політичного

екстремізму та надмірного захоплення психоделійними речовинами тощо. До представників цього напрямку відносяться дослідники Дж. М. Їнгер, К. Кеністон, Алекс Керві, П. Гуревич, К. М'яло, Ю. Гудгарт, Ф. Тернер та інші.

Загалом, спостерігається декілька хвиль зацікавленості контркультурою. Перші наукові роботи стосуються 1960 року, значна кількість досліджень була опублікована у другій половині 1960 – початку 1970 років. Із середини 70-х років ХХ століття відзначається спад інтересу до контркультури 60-х років. Явище вважалося таким, що завершилося, а розгляд контркультури проводився у контексті панківського руху, уже як його антитеза (щодо руху «нових лівих», хіпі). Ситуація починає змінюватися у 1990-х та 2000-х роках, до теми контркультури знову починають звертатися науковці. Значною мірою це пов'язано з новими молодіжними субкультурними рухами, рейв-культурою, які активно освоювали спадщину «бунтівних 60-х». Також актуалізації досліджень сприяла поява антиглобалістського руху.

2. Уперше в науковій літературі термін контркультура згадується 1951 року в роботі Т. Парсонса «Соціальна система», у контексті дискусії щодо ідеології субкультурних рухів та девіантних груп. У дещо зміненому написанні, із розширеним описом, термін контркультура використовує американський соціолог Дж. М. Їнгер у 1960 році. Протягом 50-х і більшої частини 60-х рр. ХХ століття термін залишився поза масовою увагою наукової спільноти. Саме в пік розвитку молодіжного руху, у 1969 році, виходить у світ робота Чарльза Роззака «Створення контркультури», яка популяризує та йменує весь рух «контркультурою» (англ. «counterculture»).

Підходи до визначення терміна контркультури можна умовно поділити на дві групи. До першої відносяться ті дефініції, які розглядають термін у вузькому значенні, як сукупність критичних культурних, соціально-політичних установок у середовищі американського (згодом й європейського) суспільства у 50-70 роках ХХ століття. Друга група підходів спирається на

контркультуру в широкому сенсі, як на сукупність ідей, цінностей, світогляду, які протистоять офіційній, базовій культурі. У широкому розумінні контркультура не має часової прив'язки до якогось одного історичного періоду.

Аналізуючи специфіку співвідношення між контркультурою та субкультурою, видається доцільним розглядати відмінність між ними передусім у ціннісному аспекті. Відтак у 50-70-х роках ХХ століття сукупність цінностей, притаманних контркультурі, підтримувалася представниками абсолютно різних соціальних груп і субкультур. Варто також зазначити, незважаючи на те, що субкультури постійно з'являються в історії людства, більшість із них все ж прагнуть прилаштуватися до пануючої культури. Комплекс цінностей контркультури, навпаки, претендує на певну універсальність. Народжуючись у рамках чіткої, локальної соціальної спільноти, він з часом виходить за її межі і починає просувати нові ціннісні й практичні установки для широких верств суспільства.

Характеризуючи витoki ідеології контркультури, варто зазначити, що на неї вплинула значна кількість різноманітних ідейних та філософських концепцій. Зокрема, відчутний вплив спричинили погляди представників «франкфуртської школи», передусім Г. Маркузе, французьких екзистенціалістів, В. Рейха та П. Гудмена.

Загалом, контркультурою було сприйняте критичне відношення до сучасного їй індустріального, послуговуючись терміном Г. Маркузе, «одновимірного» суспільства, у якому зникає принципова відмінність між капіталізмом і комунізмом. Для самого суспільства є характерною забюрократизованість управління, перевага загальності над індивідуальністю, спроба здійснювати контроль суспільством через економічне та політичне маніпулювання потребами.

Середовище зародження контркультури у другій половині 40-х років та у 50-х роках ХХ століття стосувалося якраз соціальних аутсайдерів, периферійних прошарків суспільства, молоді, представників «кольорових» меншин. Тобто саме тих суспільних груп, до яких, на думку Г. Маркузе, переходить революційна роль від робітничого класу, який її втратив та став системним елементом розвинутого індустріального суспільства.

3. Торкаючись причин та передумов появи контркультури у США, слід зауважити, що вона виникає у 50-70-х роках ХХ століття саме як опозиційна соціальна теорія та практика, критика якої стосувалася конформістського масового суспільства, масової культури, забюрократизованості, характерної для корпоративних та державних установ у США.

Безпосередні витoki контркультури можна прослідкувати з кінця ХІХ – першої половини ХХ століття, зокрема у вигляді неформальних рухів у великих американських містах, передусім Нью-Йорку, та руху «Молодих людей».

Першою субкультурою, яка дала початок контркультурному проекту 50-70-х років ХХ століття, став рух хіпстерів-бітників, який виникає у другій половині 40-х років ХХ століття. Розвиток субкультури можна структурувати наступним чином:

– Генеза субкультури хіпстерів у афроамериканському середовищі, створення власного мовного «коду», стилю життя, зарахування до субкультури представників білих американців.

– Розвиток субкультури у першій половині 50-х років ХХ століття пов'язаний, зокрема, з активізмом та оформленням ідей «розбитого покоління» у творах авторів-бітників, популяризація субкультурного руху у ЗМІ (перша половина 50-х років ХХ століття).

– Період максимального поширення, популярності субкультури, висвітлення її у ЗМІ, створення у суспільній свідомості стереотипного образу бітника – представника субкультури та залучення окремих зовнішніх елементів субкультури до масової культури (друга половина 50-х років ХХ століття).

– Спад руху (кінець 50-х – початок 60-х років ХХ століття).

У пошуках альтернативи масовій культурі, яка активно виховувалася політикою «корпоративного лібералізму», представники субкультури хіпстерів-бітників звернулися до досвіду інших культурних зразків. Передусім, це афроамериканська культура, з якої, власне, й розпочинається становлення субкультури. Слід відзначити неабиякий вплив покоління хіпстерів-бітників на подальші субкультурні рухи не тільки у США, але й у цілому світі. Уперше поколінням була реалізована субкультурна соціальна матриця, зі своїми героями і антигероями, типом поведінки, мовою та світоглядом, що стала своєрідним зразком для наслідування наступних молодіжних субкультур. Так, у ХХІ столітті поширення набула субкультура хіпстерів, яка запозичила назву від своїх попередників середини ХХ століття.

Аналізуючи особливості субкультур 1960-х років, передусім слід зауважити, що цей період став злетом, квінтесенцією всього субкультурного руху 50-70-х років ХХ століття. Наймасовішою субкультурою 60-х років ХХ століття стали хіпі. Для нього були характерними відмова від цінностей масової культури, стилю життя, розбудовувалися нові напрямки соціальних взаємодій, проводився пошук нових суспільно-політичних орієнтирів та альтернативних форм співжиття, почалася активна розбудова альтернативних медіа, розпочав діяльність рух «діггерів», з'явилася чимала кількість освітніх та соціальних ініціатив, особливо в галузі охорони здоров'я. Деякі з них продовжують функціонувати й у ХХІ столітті.

Торкаючись теми суспільної активності, варто зауважити, що хіпі активно брали участь у русі за громадянські права, антивоєнному русі, значній кількості політичних, соціальних та екологічних ініціатив. Найбільш повно цей напрямок представляли «іппі» – рух політизованих хіпі. Значна частина учасників субкультури хіпі також вибирала шлях створення альтернативного суспільства, у рамках різноманітних комун, сквотів, інших форм співжиття.

4. Вагомою частиною контркультури, її безпосередньою суспільно-політичною складовою став «новий лівий» рух, діяльність якого у США розгорнулася з початку 60-х років ХХ століття.

Для «нових лівих» є характерною критика представників традиційного марксизму за надмірну догматичність та невідповідність їхньої критичної теорії реаліям середини ХХ століття. Зокрема, «нові ліві» відкинули практику традиційних марксистських та соціал-демократичних партій та рухів, які, на їхню думку, виявилися включеними в існуючу суспільно-політичну систему та вже не могли бути агентами якісних змін.

Критика нових лівих стосувалася як західного, зокрема американського лібералізму, так і радянського соціалізму, вважаючи їх породженням того ж самого індустріального суспільства, яке у своїй основі прагне тоталітарності. Спираючись на теоретичні роботи науковців Франкфуртської школи, передусім Г. Маркузе, а також Ч. Міллса, «нові ліві» визначали, що революційна роль від пролетаріату переходить до соціальних аутсайдерів – люмпен-пролетаріату, представників етнічних меншин, країн третього світу, що борються проти колоніалізму, а також митців, студентів та інтелектуалів.

У США найбільш масовою та впливовою організацією, яка артикулювала погляди нових лівих, стали «Студенти за демократичне суспільство» (СДС). Організаційна структура прагнула до побудови горизонтальних зв'язків комунікації, децентралізації у процесі прийняття

рішень окремими складовими осередками, до відмови від ієрархічних структур та інституту формального лідерства.

Хоча організація не мала чітко вираженої ідеології, однак у 1962 році була схвалена Порт-Гуронська заява, де були окреслені програмні засади організації, зокрема, позиція щодо активної участі та ініціативи студентів у широких соціальних реформах, які мали відбутися в американському суспільстві. У політичному аспекті організація виступала за якнайширше впровадження партиципаторної демократії у процесі прийняття рішень та державного управління.

У 1965-1969-х роках організація СДС досягла найзначнішого розвитку, була одним з вагомих учасників руху за громадянські права, руху проти В'єтнамської війни, здійснювала значну кількість суспільних акцій, виступила організатором антивоєнного маршу на Вашингтон, організовувала заворушення в університетських студмістечках.

У 1967-1969 роках відбувається швидка радикалізація учасників СДС: організація починає схилитися від ненасильницьких до радикальних, революційних методів діяльності, пов'язаних з можливістю використання насильства. Цей фактор, а також проблема поступового відходу від ідей, виголошених у Порт-Гуронській заяві, у напрямку до більш структурованої, з внесенням постулатів традиційного марксизму, ідеології, стали причиною кризи, а потім і розколу в СДС. Він став безпосередньою причиною занепаду організації.

Серед інших причин варто назвати вузьку соціальну базу організації, відсутність чіткої ідеології та слабку організаційну структуру. Зрештою, фракція СДС, «Революційний Молодіжний Рух І», більш відома під назвою «везермени», перейшла до форм терористичної діяльності проти представників влади, державних інституцій. Реалізуючи принцип «принести

війну додому», вона мала на меті розпочати широкий революційний рух у Сполучених Штатах.

Починаючи з 70-х років ХХ століття, «везермени» повністю перейшли до підпільної діяльності. Кількість учасників організації різко скоротилася. Відсутність масової підтримки серед населення, відхід значної частини учасників «нового лівого» руху від «везерменів», засудження методів діяльності, а також закінчення війни у В'єтнамі і нові економічні реалії у США стали причинами занепаду організації. Її фактичний розпад відбувається у 1976-1977 роках.

Чимало спільних рис спостерігалось між «новим лівим» рухом та радикальним політичним напрямком у русі афроамериканців, насамперед представленим «Партією Чорних Пантер». Маючи значну підтримку в середовищі афроамериканців, організація притримувалася ліворадикальних ідеологічних поглядів, поєднуючи їх з ідеями «чорного націоналізму». «Чорні пантери» переважно використовували легальні форми спротиву, але їм не відмовлялися від методів, пов'язаних із використанням насильства.

Ще один напрямок розвитку політичного крила контркультури був представлений «Міжнародною Партією Молоді», більш відомою як рух «іппі», яка з'явилася у 1968 році. Діяльність партії мала яскравий, театралізований і саркастичний характер; метою її було політизувати представників руху хіпі. До активних ініціаторів руху належали Е. Хоффман, Дж. Рубін, А. Гінзберг, серед політичних вимог – завершення В'єтнамської війни, революційна зміна політичної системи у США. Зрештою, на початку 70-х років ХХ століття активність руху припинилася, її учасники відійшли від політичної діяльності.

5. Загалом, 70-ті роки ХХ століття стали кризовими для контркультури у США. Групи причин кризових явищ можна поділити на культурні, соціальні та політичні. Культурний компонент виявився у комерціалізації мистецтва та стилю контркультури.

Серед факторів цього процесу: популяризація і масовизація рок-музики, комерціалізація субкультурного мистецтва та перетворення його на чергову тенденцію моди. Серед соціальних причин кризи контркультури можна виділити: «масовизація» руху хіпі, невдача соціального експерименту, пов'язаного зі створенням альтернативного суспільства, комун, поширеність девіацій у зв'язку із зловживанням алкоголю, наркотичних та психоделійних речовин, зміна поколінь.

Економічна криза також мала негативні наслідки для контркультури в 70-х роках ХХ століття. Серед політичних чинників варто відзначити ідеологічну, організаційну кризу в русі «нових лівих», вузьку соціальну базу руху, перехід частини руху до насильницьких, терористичних форм діяльності.

Важливим фактором стало також завершення В'єтнамської війни, яке, з одного боку, нормалізувало внутрішньополітичне становище, але з іншого – усунуло один з визначальних приводів активності «нового лівого» та ліворадикальних рухів, що виникли на його базі.

6. Незважаючи на зменшення активності контркультурного руху на початку 70-х років ХХ століття, його вплив на політичний процес продовжився і в наступні десятиліття. Зрештою, можна визначити, що вплив контркультурного руху простежувався у сфері імплементації державною владою політичних рішень, які були результатом і його вимог. Також з 70-х років ХХ століття розпочався процес включення активістів до політичних партій США. Причому цей процес стосувався не тільки входження до малочисельних і відтак маловпливових - Соціалістичної чи Комуністичної партій США, але й відбувався перехід активістів, зокрема «нового лівого» руху, до домінуючих партій, передусім Демократичної партії США.

Важливим є те, що у протестному суспільно-політичному русі США у 60-х роках, одним з найвагоміших складників якого була «контркультура-60», робився основний акцент на цінності, які об'єднували цей рух. Таким

чином, вплив контркультури на формування особливостей політики у США можна простежити на процесі прийняття відповідних політичних рішень.

Важливим наслідком діяльності контркультури стало подальше розширення та захист громадянських прав у США. Загалом, під впливом рухів 60-х років XX століття відбулася лібералізація політичної системи. Цей фактор проявився на діяльності Демократичної партії США, яка в 60-х роках пережила непростий період переформатування, оскільки у 1964 році, за часів президентства демократа Ліндона Джонсона відбулося підписання Закону про громадянські права.

Цей фактор зумовив поступовий відхід до республіканців традиційного виборця демократів – представників сільського населення Півдня, які явно чи не явно, але підтримували расове розділення. Наразі демократи користуються підтримкою у великих містах США та приморських штатах з потужною економікою.

Варто відзначити, що Демократична партія підтримує ідеї та лозунги, які були поширеними серед контркультури. Це насамперед: підвищення податків для заможних, зростання соціальних виплат, розвиток інноваційних та високотехнологічних сфер економіки, активізм, пов'язаний із охороною навколишнього середовища. Крім цього, демократи закликають відмовитися від економічного протекціонізму, підтримують расові, національні та сексуальні меншини, виступають проти жорстких антимігрантських заходів.

Контркультура здійснила значний вплив на розвиток суспільно-політичних рухів США та світу, загалом. В основу значної кількості громадських, політичних рухів покладений той досвід, який був отриманий контркультурою у сфері боротьби за громадянські права, розвитку громадських ініціатив. Серед рухів, на які безпосередній вплив здійснила

контркультура, є «зелений», феміністичний, ЛГБТ рух, а наприкінці ХХ століття – рух антиглобалістів.

Чимало ціннісних орієнтацій, які були притаманні для контркультури, стали надбанням базової культури суспільства. Субкультури, які склали соціальну складову руху контркультури, стали загальносвітовим явищем, поширилися у значній кількості країн, зокрема і в Україні. Культурна, мистецька складова контркультури стала важливою віхою розвитку світової культури у ХХ столітті.

Значення цього феномену на надзвичайно різноманітних рівнях у сферах літератури, живопису, музики відчувається і на початку ХХІ століття. Важливим є вплив контркультури також у галузі ІТ, створення мережових комунікацій, побудови нових моделей бізнес-середовища, розвитку новітніх технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антологія поезії битників. М. : Ультракультура, 2004. 784 с.
2. Арендт Х. Джерела тоталітаризму К. : Дух і літера, 2005. 584 с.
3. Байчоров А. М. От «разбитого» покоління к контркультуре. Минск : Изд-во БГУ, 1982. 142 с.
4. Барчій І.М., Шафраньош О.І. Криза контркультури в США в другій половині ХХ століття. *Грані*. 2014. № 7. С. 77-82.
5. Барчій І.М., Шафраньош О.І. Становлення контркультури США в 60 - 70-х рр.. ХХ ст. *Грані*. 2012. №90. С. 77-81.
6. Баталов Э. Філософія бунта. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: http://royallib.com/book/batalov_eduard/filosofiya_bunta.html (дата звернення: 04.01.2019).
7. Белград Д. Культура спонтанності: імпровізація і мистецтво в повоєнній Америці. К.: Факт, 2008. 528 с.
8. Вільям Ріш. Лише рок-н-рол? Рок-музика, хіпі та міські ідентичності у Львові та Вроцлаві, 1965-1980. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <http://uamoderna.com/md/risch-hippies-lviv-wroclaw> (дата звернення: 17.10.2018).
9. Гладка К. Хіпі Алік Олісевич: «Волосся було для нас символом свободи». Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://dt.ua/personalities/hipi-alik-olisevich-volossya-bulo-dlya-nas-simvolom-svobodi-.html> (дата звернення: 17.10.2018).
10. Гундорова Т.І. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. 263 с.
11. Гуревич П.С. Культурологія. М. : Проект, 2003, 336 с.
12. Давыдов Ю.Н. Эстетика нигилизма: (искусство и «Новые левые»). Москва : Искусство, 1975. 271 с.

13. Давыдов Ю.Н., Роднянская И.Б. Социология контркультуры: критический анализ. Москва : Наука, 1980. 264 с.
14. Два бывших сотрудника подали на Google в суд за «дискриминацию белых мужчин». Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-42617172> (дата звернення: 17.10.2018).
15. День смерті пані День: Американська поезія 1950-60-х років у перекладах Юрія Андруховича. Харків : Фоліо, 2006. 207 с.
16. Доманов О. А. Дзэн-буддизм и этика. Философия: история и современность. Сборник научных трудов. Новосибирск : НИИ МИОО НГУ, 1998. С. 91—107.
17. Дризицька Н. В здоровом шуме: краткая история всей музыки от Артемия Троицкого. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://platfor.ma/magazine/text-sq/projects/troitskii-artemii-istoricheskii/> (дата звернення: 17.10.2018).
18. Дроздовський Д. Філософія бунту чи анархічного песимізму. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <http://www.ruthenia.info/txt/drozдовsky/bunt.doc> (дата звернення: 17.10.2018).
19. Дюваль Ж.-Ф. Аллен Гинзберг - легенда бит-поколения. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: <http://magazines.russ.ru/ural/2001/6/duval.html> (дата звернення: 25.09.2018).
20. Истон Д. Категории системного анализа политики. Политология: Хрестоматия. / Сост.: проф. М.А.Василик, доц. М.С.Вершинин. – М.: Гардарики, 2000. С. 319–331.
21. Кепеци Б. Идеология «новых левых». Москва : Прогресс, 1977. 230 с.
22. Керви Алекс Молодежные Субкультуры cointelproСША и Великобритании с конца 40-х. по наши дни. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: <http://www.leary.ru/misc/kervey/> (дата звернення: 04.01.2019).
23. Кнабе Г.С. Рок-музыка и рок-среда как формы контркультуры. Дата оновлення: 12.11.2018. URL: http://ec-dejavu.ru/m-2/Rock_music.html (дата звернення: 20.11.2018).

24. Колядко В.И. Предисловие к русскому изданию «Бытие и Ничто». Сартр Ж.-П. Бытие и Ничто. М.: Республика, 2000. 639 с.
25. Костюченко Ю. Півстоліття після гуманітарної революції 1968: наслідки і уроки. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/pivstolittya-pislya-gumanitarnoyi-revoljuciyi-1968-naslidky-i-uroky> (дата звернення: 25.11.2018).
26. Ли У. О Pussy Riot и Путине говорили 86% мировых средств массовой информации. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://www.golos-ameriki.ru/a/media-on-pussy-riot/1490739.html> (дата звернення: 17.10.2018).
27. Лири Т., Метцнер Р., Олперт Р. Психоделический опыт: Руководство на основе «Тибетской книги мертвых». К.: Ника-Центр, 2003. 224 с.
28. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек. М.: АСТ, 2003. 528с.
29. Маркузе Г. К ситуации новых левых. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: http://scepisis.net/library/id_2570.html (дата звернення: 04.01.2019).
30. Матвеев И. Чарльз Райт Миллс: дилемма публичного интеллектуала. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: http://magazines.russ.ru/nz/2014/2/9m.html#_ftnref35 (дата звернення: 20.11.2018).
31. Мейлер, Н. Белый негр: беглые размышления о хипстере. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: <http://ec-dejavu.ru/h/Hipster.html> (дата звернення: 25.09.2018).
32. Мілош Ч. Поневолений розум. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Milosh_Cheslav/Ponevolenyi_rozum.pdf (дата звернення: 25.09.2018).
33. Мінаєв А. Поняття "субкультура" та "контркультура" в контексті молодіжного протесту другої половини 60-х рр. XX ст. в країнах Західної Європи та США Дата оновлення: 05.01.2019. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10271.html> (дата звернення: 04.01.2019).

34. Могутин Я. Битники: история болезни. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <http://www.mitin.com/people/mogutin/beatniks.shtml> (дата звернення: 19.12.2018).
35. Мяло К.Г. Под знаменем бунта. М. : Молодая гвардия, 1985. 285 с.
36. Новинская М.И. Студенчество США: Социально-психологический очерк. Москва : Наука, 1977. 216 с.
37. Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори. Дата оновлення: 15.08.2018. URL: http://ae-lib.org.ua/texts/ortega-y-gaset__masa__ua.htm (дата звернення: 17.08.2018).
38. Писигин В. Очерки об англо-американской музыке пятидесятих и шестидесятих годов XX века. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: http://www.collectable-records.ru/pisigin/vol5/3.htm#_edn1 (дата звернення: 20.11.2018).
39. Попкова Л. История феминизма. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: https://ru.boell.org/sites/default/files/uploads/2016/11/lyudmila_popkova._istoriya_feminizma.pdf (дата звернення: 17.10.2018).
40. Райх В. Функция оргазма. Основные сексуально-экономические проблемы биологической энергии. Дата оновлення: 15.08.2018. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=122524&p=2> (дата звернення: 17.08.2018).
41. Рошак Т. Истоки контркультуры. М.: АСТ, 2014. 384 с.
42. Сартр Ж. П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. М. : Республика, 2000. 639 с. 5с.
43. Свободны наконец: Движение за гражданские права в США. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://web.archive.org/web/20090715193830/http://www.america.gov/ru/media/pdf/books/free-at-last-ru2.pdf#porup> (дата звернення: 17.10.2018).
44. Тарнашинська Л. «Нова епічність» vs лжеепічність: проекція творчості українських шістдесятників на світові процеси. Дата оновлення: 12.10.2018.

URL: <http://www.ilnan.gov.ua/index.php/uk/naukovo-doslidni-tsentry-pry-instituti/tsentr-doslidzhennia-problematyky-ukrainskoho-shistdesiatnytstva/item/463-tarnashynska-l-nova-epichnist-vs-lzheepichnist-proektsiia-tvorhosti-ukrainskykh-shistdesiatnykiv-na-svitovi-protsey> (дата звернення: 17.10.2018).

45. Фромм Э. Бегство от свободы. М. : АСТ, 2014. 284 с.

46. Ханиш К. «Личное - это политическое». Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://sites.google.com/site/moscowfeministgroup/kerol-hanis-licnoe---eto-politiceskoe-> (дата звернення: 19.12.2018).

47. Хиз Дж., Поттер Э. Бунт на продажу. Как контркультура создает новую культуру потребления. Москва : Добрая книга, 2007. 456 с.

48. Черва Ю.Е. Наркореволюция или наркоэволюция? Контркультура и сознание. *Интеллект, воображение, интуиция: размышление о горизонтах сознания (метафизический и психологический опыт)*: сборник. СПб. : «Эйдос», 2001. Выпуск 10. С. 457–459.

49. Шафраньош О.І. «Нові ліві» в контексті контркультури у США в 60-х роках ХХ ст. *Науковий вісник ужгородського національного університету: Серія Міжнародні відносини*. Ужгород: 2018. Вип. 4. С. 58-64.

50. Шафраньош О.І. Контркультура як засіб боротьби „нових лівих” і специфіка діяльності організації „Студенти за демократичне суспільство” в США у 60-х роках ХХ ст. *Соціально-політичні студії*. 2008. вип.1. С. 39-43.

51. Шафраньош О.І. Криза в середовищі контркультури в США на початку 70-х років ХХ століття. *Регіональні студії*. Ужгород, 2018. Вип.12. С. 152-165.

52. Шафраньош О.І. Особливості антиглобалістського руху в США у кінці ХХ ст., на початку ХХІ століття: структура і організації. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/10361> (дата звернення: 06.01.2019).

53. Шафраньош О.І. Феномен контркультури. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*. Ужгород: 2010. Вип. 14. С. 64–67.
54. Щепанская Т. Теорія субкультур. Дата оновлення: 27.08.2018. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n38texts/schepanskaja.htm> (дата звернення: 29.08.2018).
55. Ясперс К. Духовная ситуация времени : Смысл и назначение истории. М. : 1994. 527 с.
56. 1967: Human Be-In. Дата оновлення: 12.11.2018. URL: <https://www.nationalgeographic.org/thisday/jan14/human-be-/> (дата звернення: 14.11.2018).
57. American Countercultures: An Encyclopedia of Nonconformists, Alternative Lifestyles, and Radical Ideas in U.S. / edited by Gina Misiroglu. New York: Routledge, 2015, 732 p.
58. Armstrong E.A., Crage S.M. Movements and Memory: The Making of the Stonewall Myth. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <http://wwwpersonal.umich.edu/~elarmstr/publications/Movements%20and%20Memory%20Armstrong%20and%20Crage.pdf> (дата звернення: 17.10.2018).
59. Baggins B. «Black Panther Party» Дата оновлення: 05.01.2019. URL: <https://www.marxists.org/history/usa/workers/black-panthers/> (дата звернення: 04.01.2019).
60. Bai N. Born in the Summer of Love: The Haight Ashbury Free Clinic Transformed Drug Addiction Treatment. Дата оновлення: 12.11.2018. URL: <https://www.ucsf.edu/news/2017/06/407286/born-summer-love-haight-ashbury-free-clinic-transformed-drug-addiction-treatment> (дата звернення: 14.11.2018).
61. Baker R.C. Jerry Rubin's Weird Road From Yippie to Yuppie. Дата оновлення: 11.12.2018. URL: <https://www.villagevoice.com/2017/09/19/jerry-rubins-weird-road-from-yippie-to-yuppie/> (дата звернення: 16.12.2018).

62. Bassett J. *The Hippie Dictionary: A Cultural Encyclopedia of the 1960s and 1970s*. Berkeley : Ten Speed Press, 2004. 704 p.
63. Bell D. *The Cultural Contradictions of Capitalism. Journal of Aesthetic Education, Vol. 6, No. 1/2, Jan. - Apr.* Champaign : UI Press, 1972. 240p.
64. Bell D. *The Cultural Contradictions of Capitalism: 20th Anniversary Edition*. NY : Basic Books, 2008. 352 p.
65. Berkeley Barb, *Independent Voices: An Open Access collection of an Alternative Press*. 6 January 1967, Issue 73. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: <http://voices.revealdigital.com/cgi-bin/independentvoices?a=d&d=BFBJFGD19670106&e=-----en-20--1--txt-txIN-----1#> (дата звернення: 25.09.2018).
66. Black Panther Party Platform and Program, What We Want What We Believe. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Resources/Primary/Manifestos/Panther_platform.html (дата звернення: 19.12.2018).
67. Branded for life. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: <https://www.theguardian.com/books/2005/jun/04/highereducation.news1> дата звернення: 04.01.2019).
68. Bridger S. *Scientists at War: The Ethics of Cold War Weapons Research*. Cambridge : Harvard University Press, 2015. 368 p.
69. Burchell J. *The Evolution of Green Politics: Development and Change Within European Green Parties*. London : Earthscan, 2002. 202 p.
70. Christenson R. *Political Trials in History: From Antiquity to the Present*. New Brunswick : Transaction Publishers, 1991. 528p.
71. Counterculture. Merriam-Webster Dictionary. Дата оновлення: 27.08.2018. URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/counterculture> (дата звернення: 02.10.2018).

72. Dalrymple J. Steve Jobs: Hippy, Apple boss and icon. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <http://www.bbc.co.uk/timelines/zy234j6> (дата звернення: 25.11.2018).
73. Dann C. The development of the first two Green parties New Zealand and Tasmania. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://web.archive.org/web/20110610062415/http://www.globalgreens.info/literature/dann/chapterfive.html> (дата звернення: 17.10.2018).
74. Death of Hippie: An end to the Summer of Love. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: <http://exhibits.library.ucsc.edu/exhibits/show/love-on-haight/death-of-hippie> (дата звернення: 04.01.2019).
75. Deep Green: The 1970 concert that launched Greenpeace. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <https://www.greenpeace.org/archive-international/en/about/deep-green/deep-green-jan-2010/> (дата звернення: 25.11.2018).
76. Dickinson T. Cognitive Dissident: John Perry Barlow. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://www.utne.com/community/cognitivedissidentjohnperrybarlow#axzz32SGxVXXx> (дата звернення: 17.10.2018)
77. Dickson, P. A Dictionary of the Space Age. Baltimore : JHU Press, 2009. 260 p.
78. Dohrn B. A Declaration of a State of War. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: <http://www.lib.berkeley.edu/MRC/pacificviet/scheertranscript.html> (дата звернення: 25.09.2018).
79. Echole, A. Shaky ground: the '60s and its aftershocks. New York : Columbia University Press, 2002. 268 p.
80. Evans, S. J. Inside off-the-grid Virginia commune where everything - from housing to childcare - is shared (but residents must get group permission before having a baby). Дата оновлення: 14.10.2018. URL: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3205601/Inside-grid-Virginia-commune->

housing-pay-childcare-shared-residents-PERMISSION-having-baby.html (дата звернення: 20.11.2018).

81. Face the Nation transcript: December 18, 2011. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://www.cbsnews.com/news/face-the-nation-transcript-december-18-2011/> (дата звернення: 17.10.2018).

82. Federal Bureau of Investigation Weatherman Underground Summary. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://web.archive.org/web/20090320174944/http://foia.fbi.gov/weather/weath2a.pdf> (дата звернення: 19.12.2018).

83. Flower Power, US History. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: <http://www.ushistory.org/us/57h.asp> (дата звернення: 25.09.2018).

84. Goodheart E. Culture and the Radical Conscience. New Brunswick : Transaction Publishers, 2001. 179 p.

85. Goodman P. New Reformation: Notes of a Neolithic Conservative. Oakland : PM Press, 2010. 194 p.

86. Goodman P. Growing Up Absurd. Дата оновлення: 02.01.2019. URL: <http://caps-lo.livejournal.com/134856.html> (дата звернення: 04.01.2019).

87. Gordon D. A Case Not Closed. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <https://mises.org/library/slouching-towards-gomorra-modern-liberalism-and-american-decline-robert-bork> (дата звернення: 25.11.2018).

88. Green Party US: Officeholders. Дата оновлення: 24.11.2018. URL: <http://www.gp.org/officeholders> (дата звернення: 27.11.2018).

89. Greenpeace: Annual-Report 2016. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <http://greenpeace.org/international/Global/international/publications/greenpeace/2017/2016-Annual-Report.pdf> (дата звернення: 25.11.2018).

90. Gruber J. R., Andrews, B. American icons: from Madison to Manhattan, the art of Benny Andrews, 1948-1997. Jackson : University Press of Mississippi, 1997. 268 p.

91. Grunenberг C., Harris J. Summer of Love: Psychedelic Art, Social Crisis and Counterculture in the 1960s. Liverpool : Liverpool University Press, 2005. 383 p.
92. Hakes J. 35 Years After the Arab Oil Embargo. Дата оновлення: 15.05.2018. URL: http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&id=155 (дата звернення: 20.05.2018).
93. Hall S. Life and Times ^[P]_[SEP] of the first New Left. Дата оновлення: 12.11.2018. URL: <https://newleftreview.org/II/61/stuart-hall-life-and-times-of-the-first-new-left> (дата звернення: 14.11.2018).
94. Halliday A. Cab Calloway's "Hepster Dictionary," A 1939 Glossary of the Lingo (the "Jive") of the Harlem Renaissance. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <http://www.openculture.com/2015/01/cab-calloways-hepster-dictionary.html> (дата звернення: 19.12.2018).
95. Hearing before the Subcommittee to investigate the Administation of the intemal Security Act and other internal Security Laws of the Committee on the Judiciary United States Senate. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://archive.org/details/statedepartmentb00unit> (дата звернення: 19.12.2018).
96. Hebdige D. Subculture. London : Routledge, 1979. 208 p.
97. Hemmer K. Howl and Other Poems: Encyclopedia of beat literature. Дата оновлення: 12.11.2018. URL: https://archive.org/stream/EncyclopediaOfBeatLiterature/Encyclopedia+of+Beat+Literature_djvu.txt (дата звернення: 14.11.2018).
98. Hippies - Hypocrisy and Happiness (Prelim 1968). Pasadena : Ambassador College Press, 1968. 37 p.
99. Hirsch E.D., Trefil J. S., Kett, J. F. The Dictionary of Cultural Literacy. Boston: Houghton Mifflin, 1993. 638 p.
100. Hodkinson P., Deicke W. Youth Cultures. London : Routledge, 2007. 276 p.
101. Holmes J.C. This Is The Beat Generation. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: <http://www.litkicks.com/ThisIsTheBeatGeneration> (дата звернення: 20.11.2018).

102. Horkheimer M. *Critical Theory : Selected Essays*. New York : Crossroad Publishing Company, 1972. 290 p.
103. Isserman M., Kazin M. *America Divided: The Civil War of the 1960s*. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: https://books.google.com.ua/books?id=I2tUjsc06F0C&pg=PA1&hl=uk&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 25.11.2018).
104. Jacobs R. *The Way The Wind Blew: A History Of The Weather Underground*. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: <https://archive.org/details/TheWayTheWindBlewAHistoryOfTheWeatherUnderground> (дата звернення: 25.09.2018).
105. Jason G. *The Legacy of the Counterculture*. Дата оновлення: 12.10.2018. URL: <https://web.archive.org/web/20120328235327/http://caho-test.cc.columbia.edu/pcp/14203.html> (дата звернення: 17.10.2018).
106. John Shuttleworth, Founder of Mother Earth News, Interview Part I. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://www.motherearthnews.com/nature-and-environment/the-plowboy-interview-john-shuttleworth-zmaz75mazgoe> (дата звернення: 19.12.2018).
107. Keniston K. *Notes on committed youth*. NY : Harcourt, Brace & World, 1968. 368 p.
108. Keniston K. *The uncommitted : alienated youth in American society*. Дата оновлення: 19.07.2018. URL: <https://archive.org/stream/uncommittedalien000773mbr#page/n1/mode/2up> (дата звернення: 24.07.2018).
109. Keniston K. *Youth and Dissent: The Rise of a New Opposition*. NY : Harcourt Brace Jovanovich, Inc. (A Harvest Book) 1972, 403 p.
110. Kirkpatrick S. *SDS: The rise and development of the Students for a Democratic Society*. NY : Vintage Books, 1973, 495 p.
111. Knauss D. *Gentrification: Artists and Yuppies Working Together*. Дата оновлення: 15.05.2018. URL: <https://riverwestcurrents.org/2002/07/gentrification-artists-and-yuppies-working-together.html> (дата звернення: 20.05.2018).

112. Le Roy Johnes. Blues people. New York : Perennial, 1999. 256 p.
113. Leland J. A Movement, Yes, but No Counterculture. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <https://www.nytimes.com/2003/03/23/style/a-movement-yes-but-no-counterculture.html> (дата звернення: 25.11.2018).
114. Lytle Mark H. America's Uncivil Wars: The Sixties Era from Elvis to the Fall of Richard Nixon. New York : Oxford University Press, 2006. 416 p.
115. Macdonald D. Masscult and Midcult: Essays Against the American Grain. New York : New York Review of Books, 2011. 295 p.
116. Malcolm X splits with Muhammad. Suspended muslim leader plans black nationalist political Movement. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://www.nytimes.com/1964/03/09/archives/malcolm-x-splits-with-muhammad-suspended-muslim-leader-plans-black.html> (дата звернення: 19.12.2018).
117. Malcolm X. Racial Separation. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <http://www.blackpast.org/1963-malcolm-x-racial-separation> (дата звернення: 19.12.2018).
118. McCleary J. B. The Hippie Dictionary: A Cultural Encyclopedia of the 1960s and 1970s. Berkeley : Ten Speed Press, 2004. 704 p.
119. Meaning of Counter- in English. Дата оновлення: 21.07.2018. URL: <http://slovar-vocab.com/english/merriam-websters-vocab/counter-7641119.html> (дата звернення: 24.07.2018).
120. Mick Farren: The Titanic Sails at Dawn – a classic feature from the vaults. Дата оновлення: 15.05.2018. URL: <https://www.theguardian.com/music/2013/jul/31/mick-farren-nme-rock-titanic-sails> (дата звернення: 20.05.2018).
121. Nobel Prize: Bob Dylan facts. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2016/dylan/facts/> (дата звернення: 25.09.2018).
122. Noe D. The Manson Myth. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <http://crimemagazine.com/manson-myth-0> (дата звернення: 19.12.2018).

123. Parsons T. *Social System*. Abingdon : Routledge, 2005. 636 p.
124. Pop T. *The British Countercultural Movement and the Messages of Protest in «Rock Poetry»*. Дата оновлення: 21.08.2017. URL: <http://www.theroundtable.ro/Current/2013/Cultural/Titus%20Pop%20-%20The%20British%20Countercultural%20Movement.pdf> (дата звернення: 03.10.2018).
125. Port Huron Statement. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Resources/Primary/Manifestos/SDS_Port_Huron.html (дата звернення: 20.11.2018).
126. Reich C. *The Greening of America*. NY : Random House, 1970. 399 p.
127. Rock N. «Great» rock festival ends with without a violence. *Eugene Register-Guard*. 1969. August 18. P. 4.
128. Roodenburg H. *On the Hippie Trail*. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: <http://www.hansroodenburg.nl/trail/> (дата звернення: 25.09.2018).
129. Rothenberg Gritz, J. *The Death of the Hippies* The photographer Joe Samberg remembers how drugs destroyed the Telegraph Avenue scene. Дата оновлення: 15.05.2018. URL: <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2015/07/the-death-of-the-hippies/397739/> (дата звернення: 20.05.2018).
130. Russell J.K. *Not Your Grandfather's SDS*. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <http://www.yesmagazine.org/issues/stand-up-to-corporate-power/not-your-grandfathers-sds> (дата звернення: 25.11.2018).
131. Russell W. *James The Origins of New Left Notes*. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: http://www.sds-1960s.org/NLN_Origins.html (дата звернення: 04.01.2019).
132. Sante L. *On the Road Again*. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: <http://www.nytimes.com/2007/08/19/books/review/Sante2-t-1.html> (дата звернення: 20.11.2018).
133. Shafranyosh O. *Counterculture as a challenge for 20th century and it's influence on modern society. Výzvy a riziká spoločnosti v 21. Storočí: Zborník*

príspevkov z V. ročníka Vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov. Košice: 2018. S. 37-44.

134. Shafranyosh O. The impact of the counterculture on the youth movement at the beginning of 21th century. *Aktuálne otázky teórie a praxe politiky a medzinárodných vzťahov: Zborník príspevkov zo VI. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov*. Košice: 2018. S. 236-245.

135. Sheidlower J. Crying Wolof: Does the word hip really hail from a West African language? Дата оновлення: 14.12.2018. URL:http://www.slate.com/articles/news_and_politics/hey_wait_a_minute/2004/12/crying_wolof.html (дата звернення: 19.12.2018).

136. Subculture. Merriam-Webster Dictionary. Дата оновлення: 27.08.2018. URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/subculture> (дата звернення: 29.08.2018).

137. Summers J.H. *The Politics of Truth: Selected Writings of C. Wright Mills*. New York : Oxford, University Press. 2008. 296 p.

138. Supplementary detailed staff Reports on Intelligence activities and the Rights of Americans book III final report. Дата оновлення: 11.09.2018. URL: https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/94755_III.pdf (дата звернення: 25.09.2018).

139. Supplementary detailed staff Reports on Intelligence activities and the Rights of Americans book III final Report. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/94755_III.pdf (дата звернення: 20.11.2018).

140. *The Chicago Eight Conspiracy Trial: An Account*. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: <http://famous-trials.com/chicago8/1366-home> (дата звернення: 04.01.2019).

141. The House On West 11th Street. Дата оновлення: 12.11.2018. URL: <http://www.nytimes.com/2000/03/05/nyregion/the-house-on-west-11th-street.html> (дата звернення: 20.11.2018).
142. The Original Hipsters. Merriam-Webster Dictionary. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/the-original-hipsters> (дата звернення: 19.12.2018).
143. The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics. Princeton : Princeton University Press, 2012. 1639 p.
144. The Rolling Stones Disaster At Altamont: Let It Bleed. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://www.rollingstone.com/music/news/the-rolling-stones-disaster-at-altamont-let-it-bleed-19700121?page=12> (дата звернення: 19.12.2018).
145. The Weather Underground [microform] : report of the Subcommittee to Investigate the Administration of the Internal Security Act and Other Internal Security Laws of the Committee on the Judiciary, United States Senate, Ninety-fourth Congress, first session. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: <https://catalog.hathitrust.org/Record/000035751> (дата звернення: 20.11.2018).
146. The Weather Underground, produced by Carrie Lozano, directed by Bill Siegel and Sam Green, New Video Group, 2003, DVD. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://vimeo.com/33006390> (дата звернення: 19.12.2018).
147. Thompson H. S. The Hippies. Дата оновлення: 14.12.2018. URL: <https://www.scribd.com/document/185374591/Hunter-S-Thompson-The-Hippie> (дата звернення: 19.12.2018).
148. Tom Hayden: The Nation. Дата оновлення: 22.11.2018. URL: <https://www.thenation.com/authors/tom-hayden/> (дата звернення: 25.11.2018).
149. Toward a Revolutionary Youth Movement. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: <https://www.marxists.org/history/erol/ncm-1/debate-sds/rym.htm> (дата звернення: 04.01.2019).

150. Turner F. From Counterculture to Cyberculture: Stewart Brand, the Whole Earth Network, and the Rise of Digital Utopianism, Chicago : University of Chicago Press, 2010. 254 p.
151. Underground News. Дата оновлення: 12.11.2018. URL: <https://www.webcitation.org/6AMkBBnby?url=http://www.pbs.org/wgbh/amex/love/sfeature/oracle.html> (дата звернення: 14.11.2018).
152. Waters M. Daniel Bell. New-York : Routledge, 2002. 200 p.
153. Watson S. The Birth of the Beat Generation. New York. : Pantheon Books, 1995. 387 с.
154. Whole Earth Catalog. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: <http://www.wholeearth.com/index.php> (дата звернення: 20.11.2018).
155. Yinger J. Milton. Contraculture and Subculture. Дата оновлення: 20.07.2018. URL: <http://www.jstor.org/stable/2090136> (дата звернення: 22.07.2018).
156. Yinger J. Milton. Countercultures: The Promise And The Peril Of A World Turned Upside-Down. NY : FreePress, 1984. 384 p.
157. You Don't Need A Weatherman To Know Which Way The Wind Blows. Дата оновлення: 05.01.2019. URL: http://www.sds-1960s.org/sds_wuo/weather/weatherman_document.txt (дата звернення: 04.01.2019).
158. Zakrzewski D. Students for A Democratic Society. Дата оновлення: 14.10.2018. URL: <http://www.campusactivism.org/server-new/uploads/undergrad2a-sds.htm> (дата звернення: 20.11.2018).